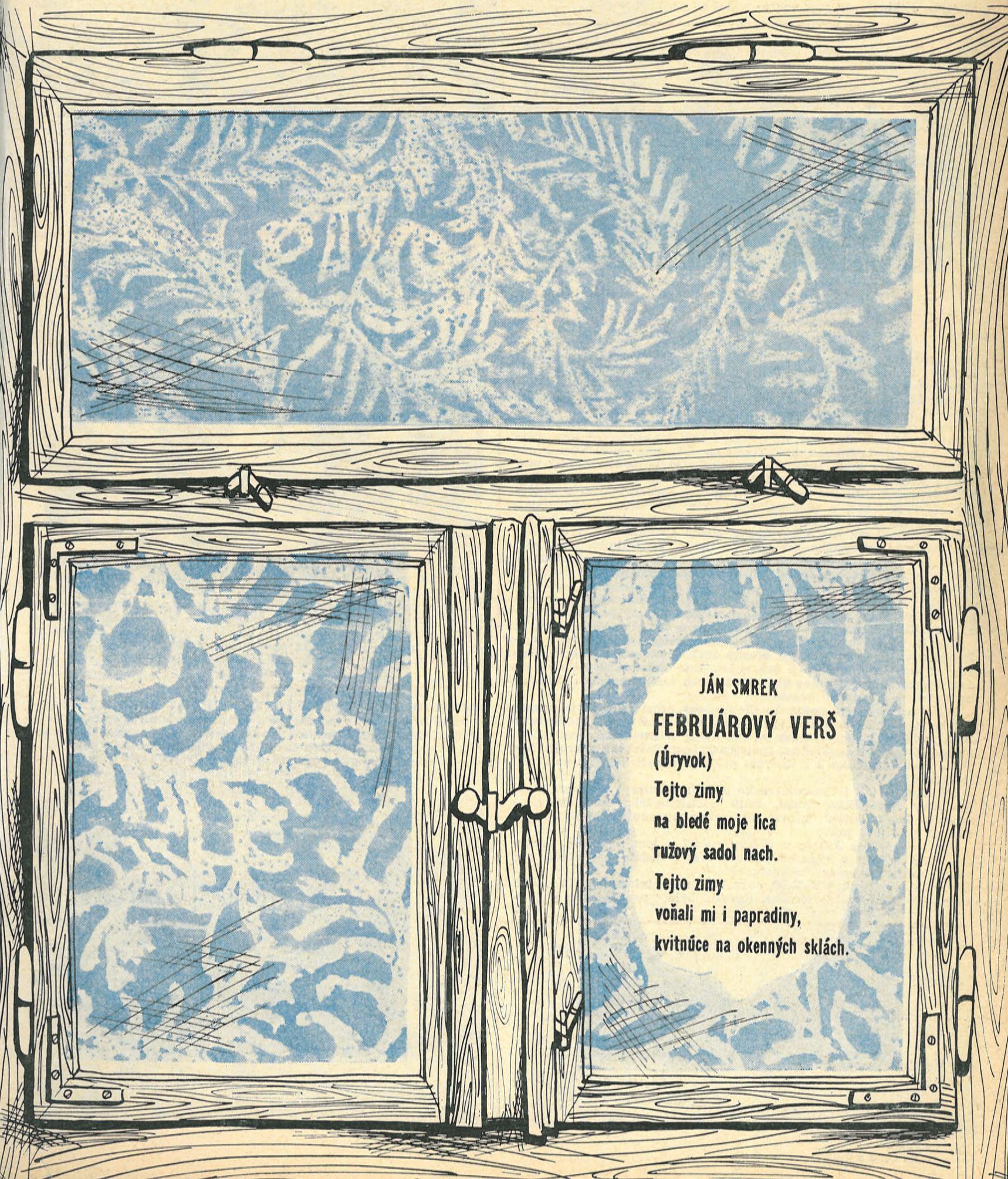

ŽIVOT

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • ÚNOR • FEBRUÁR • LUTY 1988 (ČÍSLO 357) CENA 20 ZŁ

JÁN SMREK

FEBRUÁROVÝ VERŠ

(Úryvok)

Tejto zimy

na bledé moje lícá

ružový sadol nach.

Tejto zimy

voňali mi i papradiny,

kvitnúce na okenných sklach.

V NOVOROČNOM PREJAVE predsedu Štátnej rady Wojciech Jaruzelski o. i. povedal: „Sme 38-miliónovým národom, majúcim bohatú kultúru a značné vedecké a civilizačné výsledky. V našej spoločnosti je silná túžba po zlepšení existenčných podmienok, zvýšení účinnosti kolektívneho úsilia a po tom, aby sa každodenný život stal úplne hodný ideálov socializmu z konca 20. storočia. Nikto to za nás neuro-

bí. Toľko budeme hodní a tak budeme žiť, ako si sami u seba a na svojom zariadime náš poľský domov. Totiž nadradenou a najdôležitejšou hodnotou, presahujúcou všetky starosti a trápenia, je naša republika, nás štát, naša otcovozem. Sebadôvera, vlastenectvo a obetavosť je bezcenným národným kapitálom. Možno ho premárniť, ale možno a treba spôsobiť, aby bol plodný a stal sa prameňom dôvery.“

VÝZNAMNÝ PODNÉT K ROZVOJI POLSKO-ČESKOSLOVENSKÝCH VZTAHÓ

Na pozvání prvého tajemníka ÚV PSDS Wojciecha Jaruzelského 8. únera t.r. navštívil Polsko Miloš Jakeš, generálny tajemník ústredného výboru Komunistické strany Československa. Miloš Jakeš se narodil 12. srpna 1922 v Českých Chalupách v jižných Čechách. Absolvoval vyššiu průmyslovou školu. V roce 1945 vstoupil do Komunistické strany Československa. Aktivně se podílel na práci v mládežnickém hnutí. Pracoval na odpovědných funkciích. Od roku 1981 je členem předsednictva a tajemníkem ÚV KSČ a členem předsednictva Federálního shromázdění ČSSR. Od 18. prosince 1987 plní funkci generálního tajemníka ÚV KSČ. Je člověkem přestavby. Vynakládá velké úsilí pro realizaci programu hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR a zdokonalování řízení národního hospodářství. Má velký podíl na řešení otázek hospodářské přestavby, hospodářského mechanismu a demokratizace života společnosti, na urychlování vědeckotechnického rozvoje. Ve funkci generálního tajemníka je to jeho druhá zahraniční cesta, a první do Polska. Probíhá v době pokračujících hospodářských a společenských přeměn v Československu a reforem v Polsku.

Polsko a Československo spojují blízké historické svalky a zkušenosť. Přátelství a spolupráce obou národů získaly po válce trvalé základy díky ideové jednotě našich stran a zřízení našich států.

Nynější návštěva probíhá před výročím podepsání smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci v březnu 1947, prodloužené a modifikované v roce 1967 na dalších dvacet let. Tato smlouva se stala základem všeobecné spolupráce obou bratrských zemí, upevnila politické, hospodářské a kulturní svalky.

V květnu 1986 byl podepsán dlouhodobý program rozvoje hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi PLR a ČSSR do roku 2000. Přihlíží k dosavadním zkušenostem dvoustranné spolupráce, perspektivním předpokladům společenskohospodářského rozvoje Polska a Československa a k směrům pokroku socialistické hospodářské integrace.

Jak Polsko, tak i Československo podporují mírové a odzbrojovací iniciatívy Sovětského svazu, státu socialistického společenství a všechny konstruktivní mírové programy, upevňující bezpečnost v Evropě a světový mír.

Návštěva Miloše Jakeše v Polsku svědčí o tom, že polsko-československé vztahy v různých oblastech se neustále prohlubují pro rozvoj vzájemně prospěšné spolupráce.

Generálny tajemník ÚV KSČ pozval prvého tajemníka ÚV PSDS na návštěvu do Československa. Pozvání bylo s uspokojením přijato.

ACH

V ČÍSLE:

Drevené kostoly 6—7

100. výročie smrti J.M. Hurbana 8

Po stopách starých kultúr 10—11

Z dejín želialov 12—13

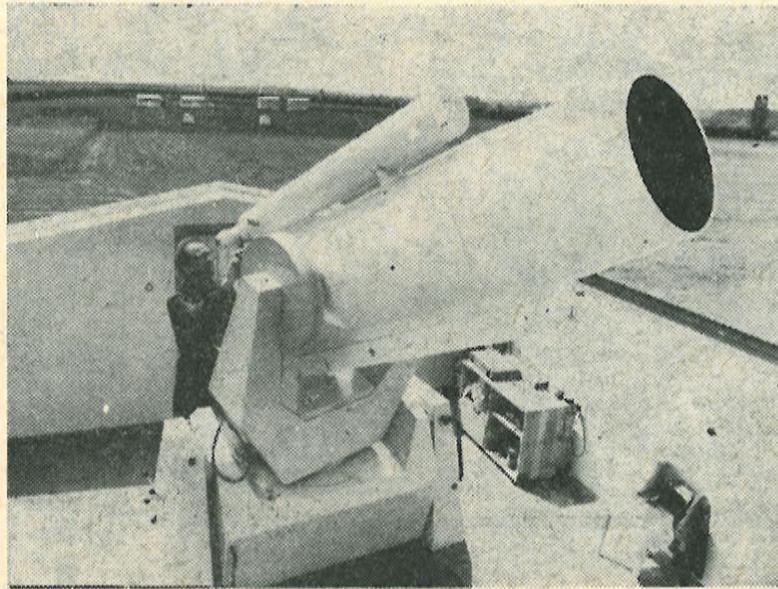
ZÁVODY NA VÝROBU ELEKTRICKÝCH STROJOV vo Wroclawí sú známe predovšetkym ako výrobca generátorov s veľkým výkonom. Avšak značné percento výroby, to sú motory pre banské výťahy, trakčné motory, ako aj synchronické a asynchronické motory. Pracujú vo všetkých odvetviach národného hospodárstva. Značné percento výroby Dolmelu exportujú do mnohých socialistických a kapitalistických krajín.

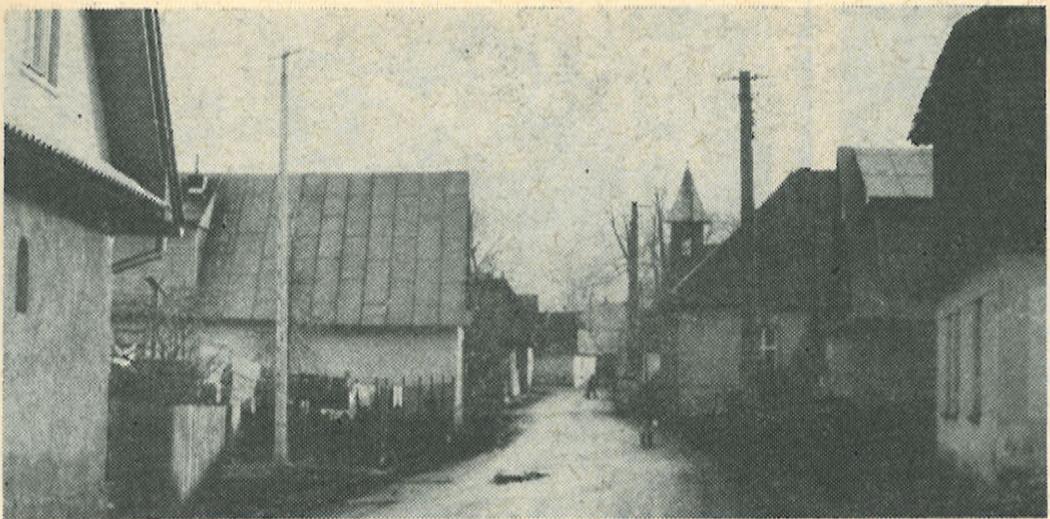

SPOLUPRÁCE MEZI POLSKOU AKADEMIÍ VĚD A AKADEMIÍ VĚD SSSR se v posledních letech úspěšně rozvíjí. Téměř všechna pracoviště PAV spolupracují ve více než 300 témačích s 200 instituty Akademie věd SSSR. U příležitosti 30. výročí podepsání dohody o vědecké spolupráci mezi oběma akademiami na jubilejném vědeckém zasedání v paláci Staszica ve Varšavě byly předány odměny za vynikající práce — výsledky společných výzkumů.

Na snímku: projev předsedy AV SSSR Guriye Marčuka.

CENTRUM KOSMICKÝCH VÝZKUMŮ PAV V BOROWCI U POZNANÉ. Polská účast v poznávání a využívání vesmíru, opírající se o program Interkosmos, přináší rovněž měřitelný hospodářský prospěch. Novou etapu polských kosmických výzkumů zahájil pobyt Miroslawa Hermaszewského na oběžné dráze.

Cestou cez Jurgov

Na jurgovskom chotári

Obec Jurgov je jednou z menších poľnohospodárskych obcí na Spiši. Má skoro 700 obyvateľov, ktorí obývajú 200 domov. Z toho sa poľnohospodárstvom zaobere 195 gazdovstiev. Celý jurgovský chotár má vyše tisíc hektárov, ktorý sa rozprestiera nielen v okolí dediny. Jurgovčania sú vlastníkmi aj 120 ha pôdy v Durštine. Majú tu les, lúky a pastviská. Od jari do jesene vypásajú na nich ovce a majitelia tejto pôdy pasú aj jalovice. Jurgovskí bačovia okrem svojich oviec pasú i ovce z Krempach a Novej Belej. Robia výborný ovčí syr, ktorý poznajú na celom Spiši a záujemci ho kupujú priamo na pastvisku.

Okrem toho Jurgovčania vlastnia v Slovenskej Vsi na Slovensku 88 ha lesa a 12 ha lúk. Na svoje polia prechádzajú cez štátu hranicu. Majú 60 hospodárskych prieupustiek. Jurgovský urbá vlastní 109 ha lesov a pastvísk. Prevládajú tu predovšetkým malé gazdovstvá do 3 ha. Len ôsmi rolníci obárajú viac ako 10 ha pôdy. Pôda je kamenná, neurodná, väčšinou V. a VI. triedy. Úrodu znížuje tiež tatranské podnebie s krátkym vegetačným obdobím. Prevažuje tu chov mliečneho a jatočného dobytka, ako aj oviec. Najviac vyrábajú mlieka, ktoré odvážajú do zberne v Bialke. Staňujú sa, že v zberni im znižujú triedu čistoty a tukovitosti mlieka. Avšak ich intervencie na priľušných

miestach tento problém nevyriešili. Ročne odovzdávajú do výkupu asi 300 kusov dobytka. V menšom množstve odovzdávajú ošípané.

Tak ako v iných obciach, aj jurgovskí rolníci sa súčasťou na nedostatočné prídeľy poľnohospodárskych strojov, najmä rotačných kosačiek a traktorov. Doposiaľ je v Jurgove len 6 traktorov z prídelu. Na rok pripadá len jeden. Preto sú rolníci nútieni kupovať staršie a tí, ktorí pracovali alebo pracujú na Slovensku, si dovezli odtiaľ. Čo ešte horšie je to s kosačkami, lebo prídelové sú len dve.

Ako všade, aj tu majú problémy z umelými hnojivami. Najviac pocitujú nedostatok liadku a liadku vápenno-amonného. Uhliesíce je v sklede v Bukowine Tatralaškej, ale každý si musí odstáť svoje v rade. Ďalším problémom, ktorý im strpčuje život, je nedostatok stavebných materiálov. Chýba plech, eternit a zavša aj cement. Preto sú nútieni materiál kupovať súkromne, ale už za vyššiu cenu. Nevedia pochopíť len to, prečo na prídel veľa vecí chýba a na čierne všetko je.

Malé gazdovstvá Jurgovčanov nevyžívia. A predsa každý si chce zlepšiť životnú úroveň, preto okrem gazdovstva sú nútieni privyrábať si aj inde. Mnohí pracujú v Zakopanom, Novom Targu, Bukowine. Dvesto osôb pracuje v TANAP-e na Slovensku. Podnik im

zabezpečuje každodennú dopravu. V obci sa nachádza pobočka novotarskej CEPELIE, ktorá zamestnáva 100 osôb. Okrem Jurgovčanov tu tiež pracujú Repiščania, Lapšančania a Lapšania. Vyrábajú tu ručne na krošnách koberce, behúne a vlnené prikrývky. Okrem toho 14 výrobcovia dodávajú výrezávané drevené predmety do CEPELIE v Novom Targu a v Zakopanom. Medzi nich patrí našim čitateľom známy ľudový rezbár krajan Andrej Gombos.

Občania Jurgova už veľa urobili v prospech obce svojpomocnými brigádnickými prácam. V sedemdesiatych rokoch budovali hasičskú remízu. Na stavbu nazývali štrk, piesok a kameň. Urbár dal drevo a doský a samozrejme ľudia veľa pracovali pri samotnej stavbe. Remíza je už v prevádzke skoro šesť rokov. Je to veľká priestraná budova, kde sa okrem sídla hasičov nachádza aj pošta, regionálna izba a svadobná miestnosť. V rokoch 1976—77 sa v obci stavala nový veľký obchod, pre ktorý občania odovzdali pozemok a súčasne na stavbu pracovali brigádnicky. Obchod má dve časti — potravinovú a textilno-obuvnícku. Je pomerne dobre zásobený. Pečivo dovážajú každý deň, no s kvalitou býva rôzne. Mäso a údeniny dovážajú len dvakrát v týždni a o kvalite radšej nechcem písat. Domáce potreby, noviny a časopisy si kupujú občania v Roľníckom klube (jediný klub v gmine Bukowina), ktorý sa nachádza v súkromnom dome. Tu si môže miestna mládež a turisti vo večerných hodinách posiedieť pri čaji. Tento rok Jurgovčania plánujú vybudovať ďalší obchod, v ktorom by bol priemyselný tovar. Až v ďalšej budúcnosti je v pláne prvá jedáleň, ktorá by mala slúžiť najmä turistom. Ved turistiku a rekreáciu sa rozbijajú. Podmienky k tomu sú. Z fondu rozvoja turistiky dostali 5 miliónov zlôtých, za ktoré chce urobiť cesty. Konečne od roku 1986 je v dedinke vodovod a tak v každom dome majú dobrú pramenistú vodu.

Po renovácii starej školy v roku 1978 zriadili v nej meterskú škôlku, ktorú prestahovali zo súkromného domu. V súčasnosti ju navštievuje 32 detí. V tejto budove sa nachádza aj klubovňa a sídlo MS KSSCaS v Jurgove. Klubovňa je v podstate jedinou kultúrnou miestnosťou v obci, ktorú navštevuje mládež.

Turisti prichádzajú do Jurgova po celý rok. Nachádzajú tu tak vyhľadávaný a nerušený pokoj, čistý vzduch, malebnú horskú prírodu s prekrásnym výhľadom na štíty Vysočiny Tatier. Zachovalo sa tu hodne zo starej ľudovej architektúry — drevený kostol niektoré obytné domy či salaše za dedinou. Zachovala sa tiež stará ľudová kultúra, folklór, tradície. Turisti sa vždy stretnú so srdceňosťou, úprimnosťou a pohostením domáčich. Ale dobré srdce turistom nestaci, pretože v obci chýbajú akékoľvek turisticke zariadenia. Jurgovčania bez pomoci svojich gminných orgánov, ktoré žiaľ vidia len seba, sami veľa nezmôžu. Kto im pomôže...?

Text a snímky: ANNA KRIŠTOFEKOVÁ

Žiaľ, túto peknú drevenú architektúru v súčasnosti vystriedajú murované domy

Stará budova remízy z roku 1940

POLSKO-NSR. Významnou politickou udalosťou bola štvordňová januárová návšteva v Poľsku vicekancelára a ministra zahraničných vecí NSR Hansa Dietricha Genschera. Počas pobytu sa stretol o.i. s prvým tajomníkom ÚV PZRS a predsedom Štátnej rady Wojciechom Jaruzelským, predsedom vlády Zbigniewom Messnerom a inými osobnosťami politického a hospodárskeho života. Rozhovory sa týkali ďalšej normalizácie vzájomných vzťahov, ktorých základom je zmluva z decembra 1970, ako aj medzinárodnej situácie, v tom najmä otázok medzinárodnej bezpečnosti. Obe strany konštatovali, že existuje reálna možnosť a potreba rozšírenia kontaktov, najmä v hospodárskej vedeckotehnickej a kultúrnej oblasti a vyjadrili ochotu pokračovať v politickom dialógu, ktorý, — ako sa zdôrazňovalo, — tvorí významnú súčasť celoeurópskeho dialógu a vzťahov Východ-Západ. Na snímke: H.D. Genscher na varšavskom letisku Okęcie.

VARŠAVA. Poľsko navštívil minister zahraničných vecí Československej socialistické republiky Bohuslav Chňoupek. Hlavným tématom rozhovorov s poľským ministrom zahraničí Mariánem Orzechowským byly perspektivy upevnení hospodárskej spolupráce (CSSR je druhým obchodným partnerom Polska po SSSR) a politická situácia na evropskom kontinentu. Na snímku: M. Orzechowski s B. Chňoupkem.

NA ZÁPADNÍM BŘEHU JORDÁNU, okupovaném Izraelem, se udržuje napětí, a v oblasti Gazy izraelské okupační orgány vyhlásily uzavřenou vojenskou oblast, blokují hranice a zavedly policejní hodinu. Došlo k pouličním bojům Palestinců s okupanty. Byli zabiti a raněni. Na snímku: skupina mládeže v akci proti izraelským vojákům před táborem palestinských uprchlíků v El Bureij.

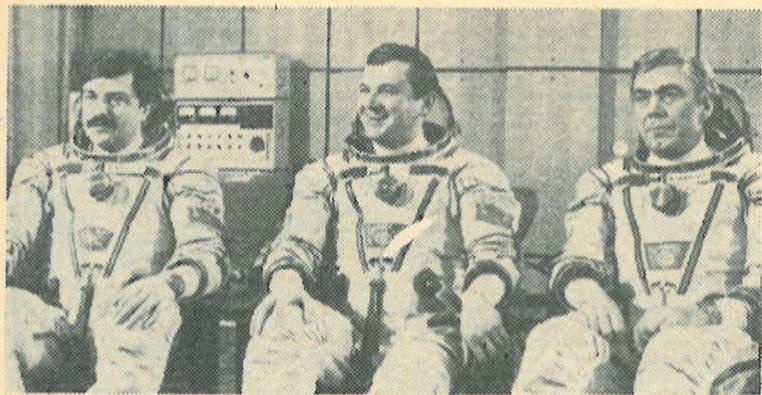
MOSKVA. Generálny tajomník ÚV KSSZ Michail Gorbačov prijal na Kreml predsedu zemskej vlády Bavorska a predsedu Kresťanskosociálnej únie Franza Josefa Straussa (na snímke). Rokovali o kľúčových otázkach svetovej a európskej politiky a vzťahoch ZSSR a NSR. M. Gorbačov zdôraznil, že Sovietsky zväz sa opiera o realismus. Treba žiť spoločne, súperiť a spolupracovať. F.J. Strauss súhlasil s tým, že je nutné uznať existujúcu realitu. Pre zaujimavosť uvedme, že Strauss priletel do ZSSR deväťmiestnym lietadlom Cessna Citation, ktoré osobne riadil.

NIGÉRII navštívila premiérka Velké Británie Margaret Thatcherová. Vyjádřila se proti zavedení všeobecných sankcí proti režimu v Pretorii, na což naléhají jihoafrické demokratické sily. Konstatovala, že to môže pouze zhoršiť situaci černých občanov JAR. Během jejího pobytu v Nigérii došlo k četným demonstracím proti politice britské vlády vůči JAR.

NA HAITI trvá politická krize, ktorá se zostriala pred ohlášenými volbami. Haitská opozícia tvrdí, že volební predpisy narušujú haitskou ústavu. Ohlásila plán smrejúci k znemožneniu voleb: bojkot, obchodní embargo režimu generála Namphyho ze strany mezinárodního spojenectví a přítomnost mezinárodních mirových vojenských sil na Haiti. Budou-li tato opatření nedostatečná, jediným východiskem môže být revoluce, jak prohlásil jeden z hlavních predáků haitskej opozicie Louis Dejoie. Setkání šéfů členských státov Karibského spojenectví CARICOM, svolané v hlavním meste Barbadosu za účelem projednání trvající politické krize na Haiti, vyzvalo juntu generála Namphyho k zahájení dialogu s opozicií. Z posledních chvíľ: Voleb se zúčastnilo pouze 15% voličů. Na snímku: setkání šéfů států CARICOM

NAJDLHŠÍ LET. Po splnení výskumných úloh sa na Zem vrátila osádka sovietskeho výskumného komplexu Mir s Jurijom Romanenkou, Alexandrom Alexandrovom a Anatolijom Levčenkom (na snímke). Poznamenajme, že počas tejto výpravy Romanenko uskutočnil najdlhší let v dejinách kozmických výskumov, ktorý trval 326 dní. Skúsenosti a výsledky výskumu počas tohto dlhodobého letu budú veľmi osozne pre plánovanú výpravu človeka na Marsa, planétu vzdialenu od Zeme niekoľko mil. kilometrov. Na palube komplexu Mir doterajšiu osádku nahradila nová skupina kozmonautov — Vladimír Titov a Musa Manarov.

ako je známe, skončil nerozhodne 12:12, čo však podľa pravidiel stačilo Kasparovovi k obhajeniu titulu, ktorý získal pred rokom. Bolo to už tretie stretnutie týchto šachistov o svetový primát a trikrát úspešné pre Kasparova.

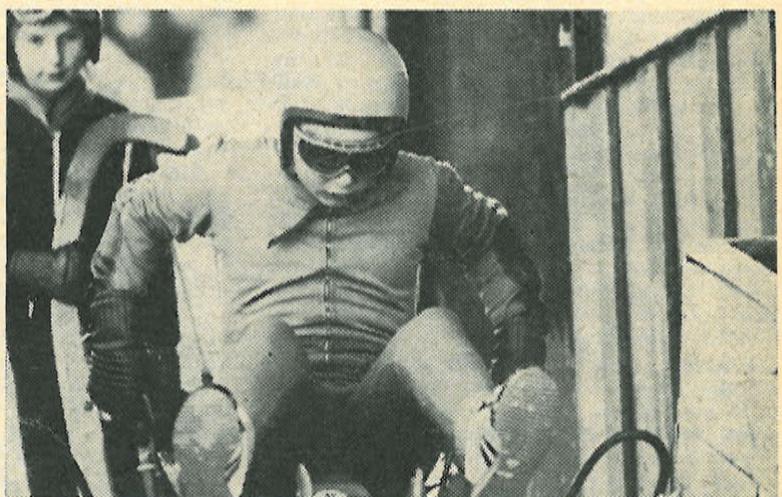
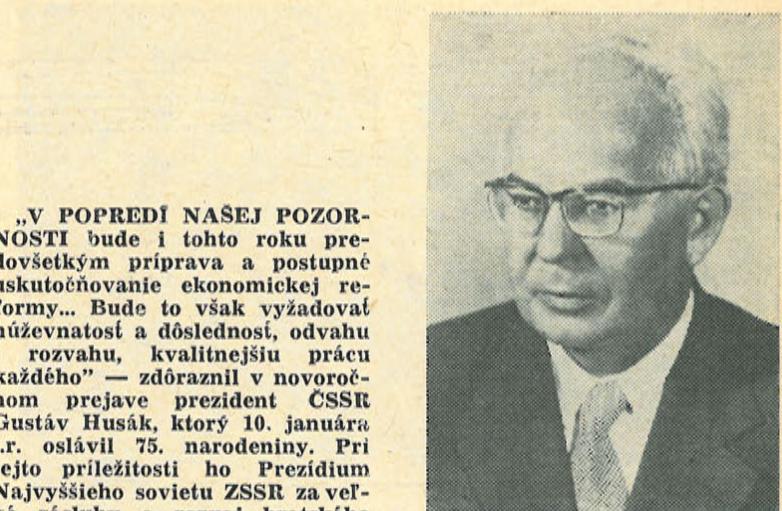
HEMPSTEAD. V tomto meste v štáte New York žil najťažší človek na svete Walter Hudson, ktorý vážil 570 kg. Pre veľkú hmotnosť musel neprestajne ležať v posteli. Teraz, po 16 rokoch, po prvý raz vstal. Umožnila mu to odtučňovacia kúra, po ktorej jeho hmotnosť klesla na 394 kg. Jeho diétnu stravu tvorila voda, ovocné šťavy a vitamínizované prípravky. 42-ročný Hudson sa však rozhodol pokračovať v odtučňovaní, za 3–4 mesiace chce schudnúť až na 85 kg. Obdivuhodná sila vôle!

V SÚTAŽI na najlepších 10 športovcov min. roku v Poľsku zvíťazili kajakári Marek Lbík — Marek Dopierała. Ďalšie miesta obsadili: 2. J. Kukuczka — alpinizmus; 3. A. Grubba — stolný tenis; 4. W. Nycz — športové letectvo; 5. B. Kotowská — moderný päťboj; 6. A. Mierzejewski — cyklistika; 7. J. Mlynarzyk — futbal; 8. B. Olechnowicz — judo; 9. I. Dylewská — kajakárstvo; 10. M. Piotrowski — kick-boxing. Za najlepšieho trénera roku zvolili Stanislawa Krzesińského (gréckorímske zápasenie).

„V POPREDÍ NAŠEJ POZNOSTI bude i tohto roku predovšetkým príprava a postupné uskutočňovanie ekonomickej reformy... Bude to však vyžadovať húzevnatosť a dôslednosť, odvahu i rozvahu, kvalitnejšiu prácu každého” — zdôraznil v novoročnom prejave prezident ČSSR Gustáv Husák, ktorý 10. januára t.r. oslávil 75. narodeniny. Pri tejto príležitosti ho Prezidium Najvyššieho sovietu ZSSR za veľké zásluhy o rozvoj bratského priateľstva a spolupráce medzi národmi ČSSR a ZSSR a osobný prínos pri upevňovaní mieru a socializmu vyznamenalo Leninovým radom. Taktiež za významné zásluhy o rozvoj všeobecných vzťahov medzi Poľskom a Československom Štátne rada PLR udiedla Gustávovi Husákovovi už po druhý raz Veľku stuhu Radu zásluhy PER. V blahoprajnom telegrame, ktorý prezidentovi ČSSR poslal predseda Štátnej rady Wojciech Jaruzelski, sa zdôrazňuje: „Poľská spoločnosť si vo Vašej osobe cení horlivého vlastencu a komunistu, vynikajúceho štátnika a stúpenca bratských vzťahov i všeobecnej spolupráce medzi nárami štátmi.

SANE poznajú všetky československé deti. Sane, ako tradičná rekvízia zimných motívov z obrázkov Josefa Ladu, tvoria súčasť českéj kultúry. Niektoré deti však poznajú aj iné sane, nie tie tradičné, drevené, ale aerodynamické, pretekárske. Nečudo, vďačí sánkarsky šport patrí medzi olympijské disciplíny a kto chce získať medailu, musí začínať čo najskôr. V Smržovke (mesto na Jablonecku) majú mladí adepsi tohto športu možnosť trénovať po celý rok.

PRAHA. Konzervátori ukončili práci na figurách pražského orloja z 15. stoletia. Než se vrátily na své miesto v okénkach orloja, stovky Pražanů využily nebývalé prieležitosti setkat se s nimi „tváří v tvář“. Apoštolové ukazující se na orloji každou hodinu jsou velkou turistickou atrakcí Prahy.

Snímky:
CAF, AP, TASS
a archív

Drevené kostoly na Spiši

Drevené kostoly predstavujú osobitnú, vysoce hodnotnú zložku ľudovej architektúry a preto si zasluhujú o to väčšiu pamiatkovú starostlivosť a ochranu. Na celom Spiši existuje dnes (okrem novodobej drevenej kaplnky vo vysokých Tatrách — v Starom Smokovci) päť drevených kostolov a to v Jurgove, Tribši, Hraničnom (predtým Granastov), Kežmarku a v Podhoranoch (predtým Maldúr). Situácia nie je lepšia ani v ostatných stoličiach na severnom a strednom Slovensku. V susednom Liptove sa nám zachoval iba jeden, aj ten nestojí však už na pôvodnom mieste. Je to známy ev. artikulárny kostol v Palúdzi, ktorý pred napustením Liptovskej priehradu premiestnili do Sv. Križa. V Turci zostal tiež iba jeden, v Rudne (ten tiež už prenesli do skanzenu v Martine) a vo zvolenskej stolici takisto iba jeden, v Hronsku. Podobná je situácia na Orave, kde ich je taktiež päť (Oravka, Isteňe, Lestiny, Tvrdošín a Zábrevé), z nich jeden (zo Zábrevé) je už tiež súčasťou Oravského skanzenu v Brestovej. Uzemie bohatého výskytu drevených kostolov sa tak v podstate obmedzilo už iba na východoslovenské stolice Sariš a Zemplín, kde ich zostało spolu ešte niekoľko desiatok.

Pravda, aj na Spiši bolo v minulosti oveľa viac drevených kostolov ako dnes. Ešte v 18. storočí ich tu stálo niečo vyše dvadsať a na začiatku 19. storočia pribudol k nim dokonca jeden ďalší. Preto aj historickému vývoju týchto významných pamiatok ľudovej architektúry venujeme v našom príspevku bližšiu pozornosť. Aj keď drevené kostoly mohli na Spiši ojedinele existovať už v stredoveku, podmienky pre ich hromad-

nejšie rozšírenie sa vytvorili až do 16. storočia. Vtedy sa z rámci kolonizácie na valaškom práve doosidlili redšie obývané územie severného a juhovýchodného Spiša, ležiace v oblasti Spišskej Magury, Lubovianskej vrchoviny, Spišského rudooria a Levočských vrchov, a to prevažne obyvateľstvom z príahlých karpatských oblastí, ktoré bolo pôvodne pravoslávneho a nekôr (po zavedení cirkevnéj únie v r. 1648) gréckokatolického vyznania. Rozmnožil sa však v týchto krajoch aj počet domáceho obyvateľstva, pre ktoré dovtedajšia riedka sieť farských, prevažne kamenných kostolov z predchádzajúcich storočí, nemohla už stačiť. Preto si osadníci a obyvatelia vo vzdialených dedinách, či už východného alebo domáceho obradu, začali budovať menej nákladnej drevené sakrálne stavby, najmä keď mali v stavani z dreva staré skúsenosti a vedeli si tiež stavby aj sami postaviť a opravovať. Správy o drevených kostoloch na Spiši sa nám vo väčšej miere zachovali až zo 17. storočia a preto ich vznik a vývoj môžeme sledovať až od tejto doby.

Takmer polovica drevených kostolov, ktoré na Spiši existovali, sa nachádzala v jeho severnej časti. Najviac ich bolo v severozápadnej oblasti Spišskej Magury (nazývané aj ako Zamagurie) alebo na jej západnom a východnom okraji. Vo vlastnom spišskom Zamagurí ich bolo desať, z toho päť ležalo na území, odstúpenom v r. 1920 Poľsku (Krempech, Nová Belá, Jurgov, Vyšné Lapše a Tribš) a päť na území, ktoré aj dnes patrí k Slovensku (Osturňa, Veľká Franková, Veľký Lipník, Stráňany a Lesnica). Na západnom okraji Spišskej Magury existoval

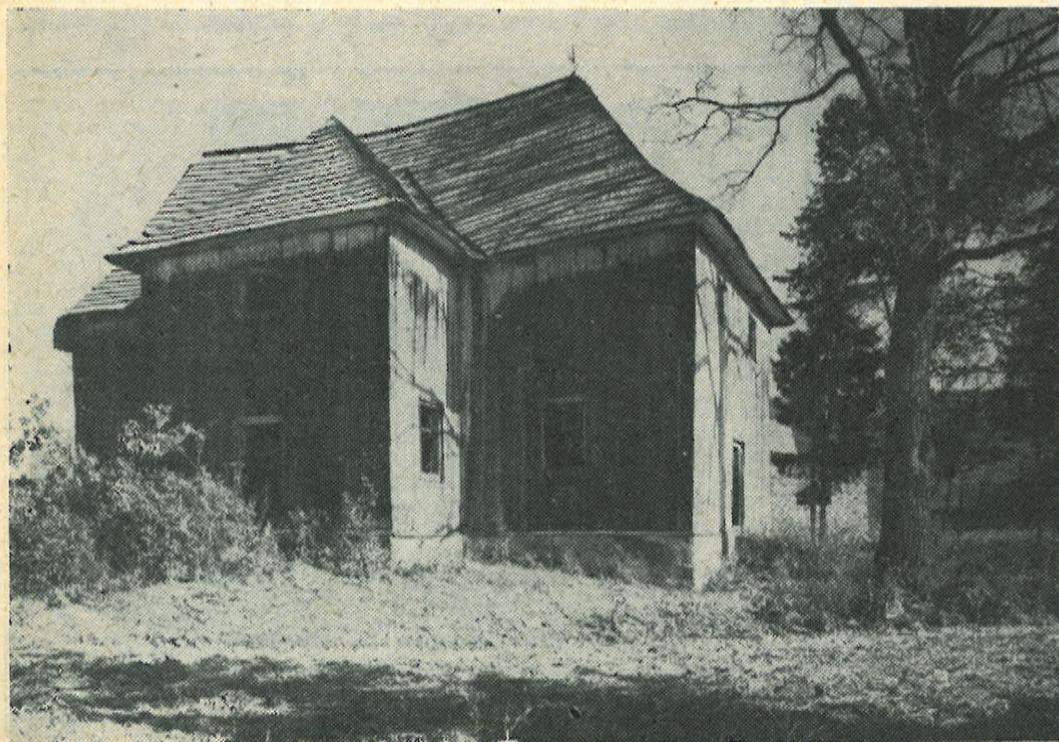
drevený kostol v Ždiari a na východnom existuje ešte aj dnes v Hraničnom. Ďalšie štyri drevené kostoly sa nachádzali v Popradskej kotline (Nižná Šuňava, Malý Slavkov, Kežmarok a Podhorany) a ostatných osem v juhovýchodnej časti Spiša, v oblasti Spišského rudooria alebo Levočskej vrchoviny (Poráč, Závadka, Vyšný Slavkov, Področ, Torysky, Levoča, Uloža a Píkovec).

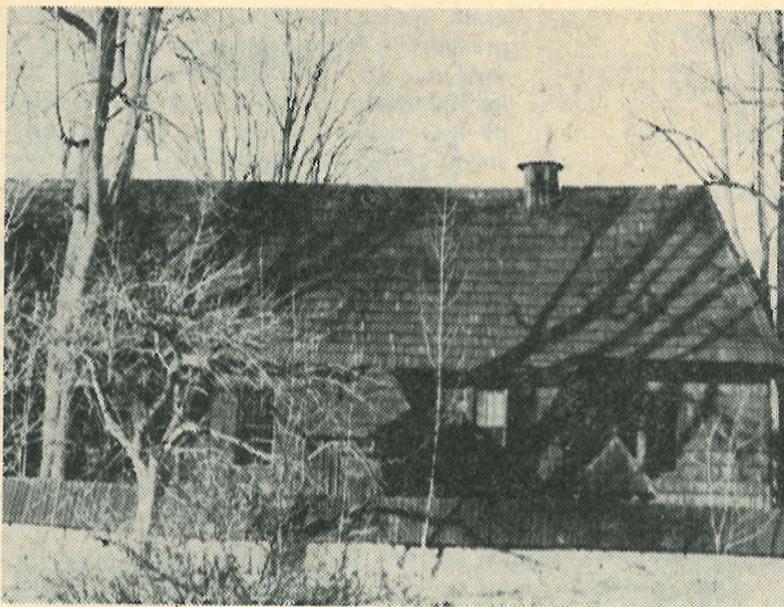
Všetkých päť drevených kostolov na území severozápadného Spiša, patriacom od r. 1920 Poľsku, je doložených už v 17. storočí. Najstarší z nich bol drevený kostol v Krempechach, o ktorom máme však najmenej správ, pretože nás kôr zanikol. Sama obec je prvýkrát písomne doložená v r. 1439 (farosť však tu bola už v r. 1278) a pred r. 1520 existoval už v nej aj kostol, nevieme však, či bol murovaný alebo drevený. V 17. storočí tu však existoval drevený kostol, o ktorom sa nám zachovala jediná správa v kanonickej vizitácii z r. 1712. V nej sa o vtedajšom murovanom farskom kostole v Krempechach hovorí, že ho postavili pred 35 rokmi, t.j. okolo r. 1677 namiesto predchádzajúceho dreveného (antea lignea) kostola. Od tej doby (t.j. od 1516) tu na pokraji, či skôr mimo obec (dnes cintorín) existovala už iba stará drevená kaplnka (antiqua capella lignea), zasvätená úcte sv. Valentína, doložená ešte aj v kanonickej vizitácii v r. 1700. Neskôr v r. 1761 na jej mieste postavili murovaný kostol, ktorý sa nechádza na miestnom cintoríne.

Starý drevený kostol existoval aj v Novej Belej. V kanonickej vizitácii z r. 1700 sa sice o nám uvádzá, že bol postavený pred 300 rokmi, t.j. okolo r. 1400, tento údaj nemôžu však bráť doslova a vizitátor chcel ním akistie vyjadriť iba jeho starobylosť. Nová Belá je prvýkrát písomne doložená až v polovici 15. storočia (v r. 1455) a kostol v nej existoval už pred r. 1520. Ako drevený (ecclesia lignea) sa však vyslovene spomína až vo vizitácii z r. 1693. Bol bez veže a preto stála pri nám aj drevená zvonica s dvojma zvonmi. V r. 1712 sa o nám konštatuje, že bol zvnútra vyzdobený starými maľbami. Po rozšírení reformácie sa dostal (podobne ako kostol v Krempechach) do rúk evanjelikov a katolícke bohoslužbu sa znova v nám začali vykonávať až od r. 1670. Bol zasvätený k úcte sv. Kataríny a patril ako filiálny kostol k farnosti v Krempechach. Krátko pred rokom 1733 sa tento drevený kostol (ecclesia ex ligno constructa) stal aj samostatným farským kostolom. Bol však už pre starobu vo veľmi zlom stave a vyžadoval si nevyhnutné opravy. Väčšie opravy však na nám zrejmé už neuroobili a v r. 1746 postavili na jeho mieste nový murovaný kostol.

Drevený kostol vo Vyšných Lapšoch bol o niečo mladší. Existencia kostola v Lapšoch je sice tiež doložená pred r. 1520, tento údaj sa však vzťahuje na Nižné Lapše, písomne doložené už v r. 1340. Vyšné Lapše vznikli až niekedy v prvej polovici 15. storočia a v 16. storočí boli dosídlené valašským obyvateľstvom. Preto aj o drevenom kostole, ktorý tu stál už pred r. 1660, sa v kanonickej vizitácii uvádzá, že si ho postavili obyvatelia východného obradu (olim per

Kostol v Podhoranoch. Foto: P. Horváth

Kostolík v Jurgove. Foto: A. Krištofeková

Kostol v Tribši. Foto: J. Šternogá

Ruthenos aedificatum). V druhej polovici 17. storočia bol však už katolicky, zasvätený úcte sv. Petra a Pavla a bol od začiatku farským kostolom. Tento drevený kostol (ecclesia lignea) tu potom existoval ešte aj v r. 1737, jeho strecha si však už vyžadovala väčšie opravy. Aj keď ju možno opravili, sám kostol tu potom už dlho nestál, pretože v r. 1761 postavili na jeho mieste nový murovany.

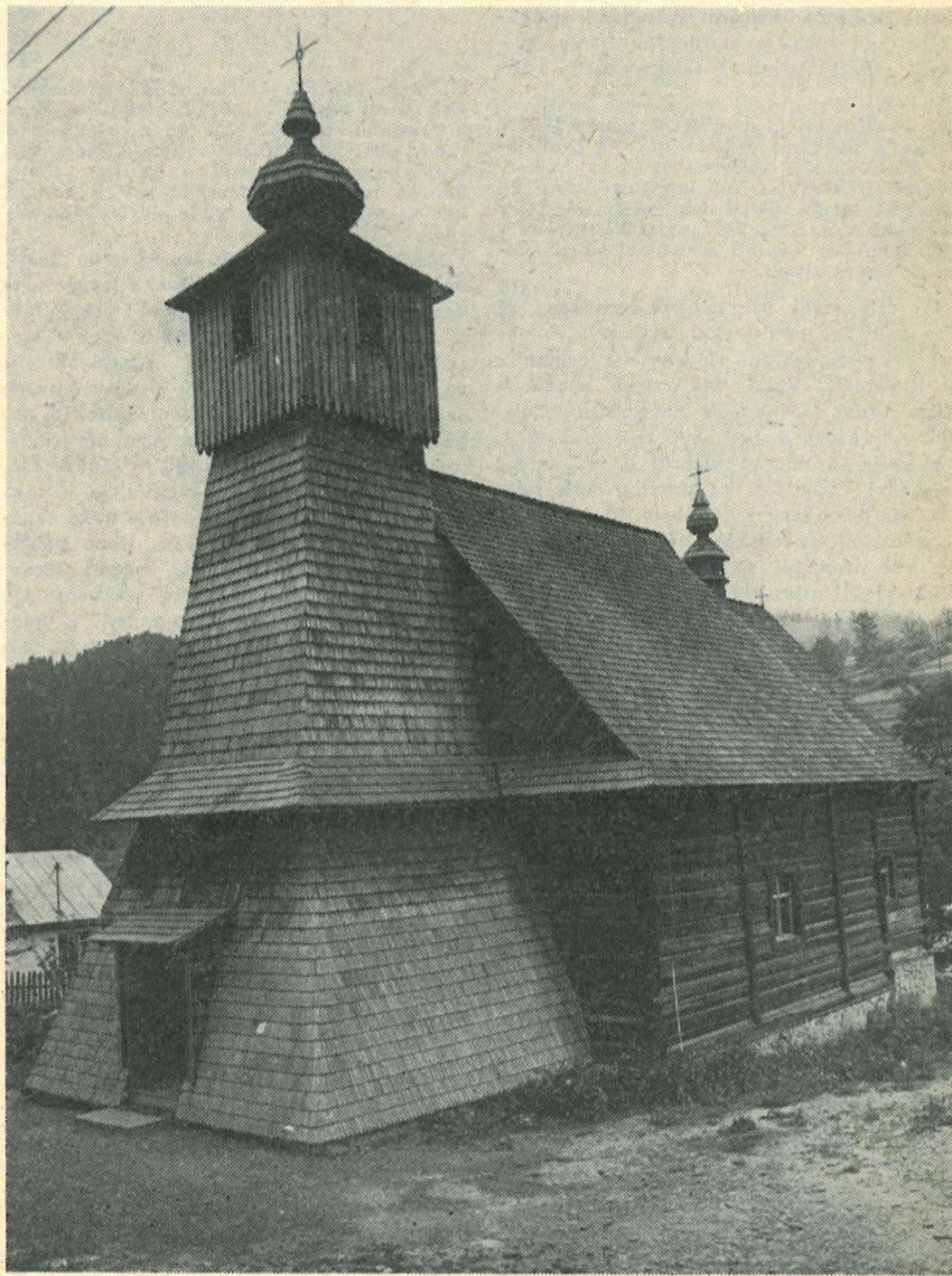
Drevený kostol zasvätený k úcte svätej Alžbety postavili v Tribši v r. 1567. Ako drevený (ecclesia tota lignea) sa spomína až v kanonickej vizitácii z r. 1693 a potom aj v r. 1712, kedy sa oňom uvádzá, že bol zvnútra vymaľovaný obrazmi rôznych svätcov. Bol filiálnym kostolom farnosti vo Fridmane a ako taký (ecclesia filialis lignea) sa spomína ešte aj v r. 1733 v súpisu kostolov ostruhomského arcibiskupstva. Bol ešte v dobrom stave a opravu si vyžadovala iba časť jeho strechy. V r. 1761 postavili pri nom novú drevenú faru a drevený kostol v Tribši sa skoro potom stal aj samostatným farským kostolom. V r. 1936 bol renovovaný. Existuje dodnes, pravda už len ako historická a kultúrna pamiatka, keďže neplní funkcie kostola. Na strope polichromia znázorňujúca panoramu Tatier, ktorú sa považuje za najstaršie, aspoň v Poľsku, dielo tohto druhu.

Najmladší bol drevený kostolík (ecclesiola) v Jurgove, ktorý postavili na konci 17. storočia (około 1670) už ako katolicky. Prvýkrát sa spomína v r. 1693 a v kanonickej vizitácii z r. 1700 sa oňom uvádzá, že si ho pred nemnohými rokmi postavili samotní obyvatelia pod vedením šoltýsa Jakuba Kesa a mlynárskeho majstra Mikuláša Mlynára. Zasvätený bol k úcte sv. Sebastiána mučeníka a v r. 1699 si nechali Jurgovčania uliať preň nový zvon so slovenským nápisom u levočského zvolejára Martina Italinského. Pred r. 1733 ho zrejme rozšírili, pretože v tomto roku sa už uvádzal ako drevený kostol (ecclesia lignea) v dobrom stave, patriaci k farskému kostolu vo Vyšných Lapošoch, ktorý bol v tomto čase ešte takisto z dreva. V r. 1761 sa stal jurgovský drevený kostol samostatným kostolom, keď už niekoľko rokov predtým (v r. 1757) postavili pri nom aj novú drevenú faru. Pri ďalších opravách a prestavbách (v rokoch 1811, 1869 a 1935) sa drevený kostol v Jurgove zachoval až do najnovších čias.

Aj keď dosiaľ zachované drevené kostoly na Spiši predstavujú iba zlomok ich predchádzajúceho bohatstva, je im potrebné venovať pamiatkovú starostlivosť. A to už aj preto, aby mohli aj nasledujúcim generáciám výdať svedectvo o tvorivých schopnostiach spišského ľudu.

PAVEL HORVÁTH

Kostol v Hraničnom. Foto: P. Horváth

Bol ako víchor

21. februára 1988 si Slováci pripomenuli 100. výročie smrti Jozefa Miloslava Hurbanu, druhej — po Štúrovi — najvýznamnejšej osobnosti slovenského národného obrodenia. Je to i pre nás veľká príležitosť pre opäťovné pripomnenie a zhodnotenie významu a tvorby tohto neohrozeného bojovníka za národné a politické práva Slovákov, priekopníka nových foriem osvetovo-výchovnej práce, nadšeného vlastenca a veľkého Slovana.

Zivotná dráha Jozefa Miloslava Hurbanu bola mnohotvárska, búrlivá, plná dramatických zvratov a zmien, ale vždy bola úzko spojená s politickými, kultúrnymi a sociálnymi potrebami slovenského ľudu. Svojou činnosťou a tvorbou prispel k prekonaniu feudálneho zriadenia v Uhorsku. Celý život bojoval za národné a sociálne uvedomenie ľudových más. Hoci svojím povolaním patril k duchovnej vrstve (bol evanjelickým farárom), riadil sa reálnymi potrebami slovenského kultúrneho a politického života, ktorému vtlačil charakter celonárodného hnutia.

J. M. Hurban sa narodil 19. marca 1817 v Beckove. Študoval v Trenčíne a v Bratislave. Patril medzi najúspešnejších a najhorlivejších Štúrových spolupracovníkov. Po skončení štúdia prijal kaplánske miesto v Brezovej a v roku 1843 sa stal farárom v Hlbokom, kde pôsobil s malými prestávkami do konca života.

Po celý život bol mimoriadne činný aj ako politický predstaviteľ Slovákov. Pomáhal pri organizovaní slovenského ochotníckeho divadla. Roku 1840 založil almanach Nitru a roku 1846 časopis Slovenské pohľady, ktorý vychádza dodnes. Spolu so Štúrom sa rozhodujúcim mierou zaslúžil o uzákonenie spisovnej slovenčiny, ku ktorému došlo roku 1843 na jeho fare v Hlbokom. V júni 1848 sa zúčastnil Slovanského zjazdu v Prahe a po jeho ukončení spolu so Štúrom a Hodžom viedol ozbrojené povstanie, ktoré prešlo do dejín Slovákov pod názvom Hurbanovské povstanie. V tomto roku súčasne uplynlie 140 rokov od vypuknutia Hurbanovského povstania.

Hurban bol mimoriadne činný aj v oblasti literárnej a vedeckej tvorby. Písal historickú prózu (Svätoplukovci, Svadba kráľa veľkomoravského, Gottšalk, Olejkár, Slovenski žiaci), eseistické črty a reportáže s tematikou súdobej skutočnosti (Korytnické pocháriky, Prechádzka po považskom svete, Od Silvestra do troch kráľov a iné). Hojne sa venoval aj básnickej tvorbe (Básne a písne, Piesne nateraz), politickej publicistike a literárnej histórii. Tvorba J. M. Hurbanu patrí k základnému fondu slovenského kultúrneho dedičstva.

Nesmiernou pracovitosťou a vlasteneckým nadšením dokázal celú svoju generáciu udržať v tvorivom vare, v bojovom odholení a v zdravej viere vo svetlú budúcnosť Slovákov a Slovanov. Jeho osobnosť nám dodnes svieti ako žiarivý vzor kultúrno-politickej a literárneho pracovníka, ktorý celé svoje úsilie venoval ľudu, jeho duchovným, sociálnym a materiálnym potrebám. Bol ako víchor, ktorý svojou silou a prudkosťou ra-

zil cestu tým, čo kráčali v jeho šlapajách. Nebojačne nastavoval hruď búrkam a ktorého zasiahli, odrážal späť do nepriateľských radoval. Ani vo chvíľach najťažších neopúšťal svoje bojové postavenie, a bolo to miesto, kde sa najviac iskrilo, kde rinčali zbrane, kde sa rozhodovalo o osude slovenského národa.

Nahliadnime trochu do Hurbanovho života. Je 19. marec 1867 — Hurban oslavuje päťdesiate narodeniny. Svetlica hlbockej fary je zaplnená Hurbanovými priateľmi z blízkeho i vzdialenejšieho okolia. Rozjasnené tváre, slová vrúcných priani i slová clivých spomienok na „dny peknej mladosti“. V poľároch perlivé víno, misy obložené jedlom a komora plná prezentov od vďačných farníkov. Jubilant sedí za vrchstolom, oči sa mu lesknú dojatím a keď počuje toľko chvály na svoju osobu, nevďakaj šíbne pohľadom na manželku Aničku, rodenú Jurkovičovú; ona to zbadá a trpko sa pousmeje, lebo len ona vie, čo všetko museli v uplynulých rokoch pretrpieť, koľko príkoria, bolesti a nespravidlivého osočovania.

A už je tu aj svokor Samuel Jurkovič. Hoci ho maďarské úrady predčasne penzionovali, nestratil nič zo svojho životného optimizmu a spoločenskej aktivity, ktorou tak blahodárne pôsobil na celú, teraz už deväťčlennú hurbanovskú rodinku. Vstupuje dnu a vedľa neho vnuk Svejto (neskôr známy spisovateľ Svetozár Hurban Vajanský) s veľkou poštárskou kabelou.

„Vážené panstvo,“ prekrukuje hlučnú spoločnosť, „prichádza cisársko-kráľovská pošta, ktorá sa podujala nebezpečného panskava Jozefa Miloslava Hurbana umítať, to jest zaťať hromadami listového materiálu.“

Svejto otvára kapsu a sype na hodovnícky stôl pozdravné listy, telegramy, pozdravy z celého Slovenska, ba i z Čech, Tešina, Budapešti a Chorvátska.

„To sa jej nepodari!“ volajú rozjarení hodovníci a podávajú Hurbanovi listy. Nasleduje obradná slávnosť otvárania a čítania gratulačných listov. Bolo ich veľa a všetky v tóne srdečného priania zdravia, spokojnosti a sily do ďalšej práce na povznesení slovenského národa.

Pri ich čítaní si Hurban iste uvedomil, že jeho doterajšia práca nebola márna, že

našla medzi Slovákmi a Slovanmi veľmi príaznivú odozvu. Azda najsilnejšie si to uvedomil pri čítaní gratulačnej básne Janka Kalinčiaka z Tešina. Berie do rúk úhľadné listy papiera a číta... V duchu si predstavuje roky zápasov a bojov, ktoré má za sebou. Smelo ich možno nazvať rokmi epočálnej premeny. A čo má pred sebou? Nikdy nepatrial k vágavcom, ktorí trpne čakajú na to, čo im náhoda prinesie. Aj v týchto rokoch! Pevne chytí svoj osud do vlastných rúk a navzdory všetkému a všetkým si ho formoval podľa vlastnej predstavy. Preto mu dobre padne Kalinčiakové básnické slovo, ktoré sa končí — hľa — týmto dvojverším:

A tých nezhôd našich tisíc iste sa pominie,
ale sláva Hurbanova nikdy nezahyne!

Iróniou osudu sa stalo, že v roku Hurbanovej päťdesiatky zasiahol úder, ktorý ich na dlhé roky strhol späť do područia temna a cudzej nadvlády. Tým úderom bolo rakúsko-maďarské vyrovnanie, podľa ktorého horné Uhorsko (t.j. Slovensko) pripadlo pod politickú, vojenskú a administratívno-právnu moc Maďarska. Predstava slovenskej svojbytnosti sa rozplynula ako dym vo vetre. Nastalo nové obdobie krvopotejnej práce na všetkých úsekoch duchovnej a hmotnej kultúry. Oslava Hurbanovho jubilea bola demonštratívnym vstupom do novej fázy Slovákov za národné oslobodenie.

PhDr. JOZEF HVÍŠČ CSs.

Mládeži

Mládež slovenská, ty bez chýb mladica,
bujná, slobodná sŕňa Tatier orlica,
ak ty nepohneš kridlami k letu,
beda národu, beda bude svetu.

Ty sa mohutne zobudí a pozdvihni,
treba ťa v sveta a národa vyhní;
tam kujú budúcnosť, i ty ber do
rúk kladivo,
nebud nákovou, ale bud palivo!

Lebo ak sa ty, mlad' naša, nevzchopíš,
oheň na Tatrách svätých nevznietiš,
ak ty z plazenia nepovstaneš k letu,
beda i tebe, národu i svetu!

Po boji

Skončili sa divé boje,
zanikli už pochody,
odložili lesklé zbroje
rozdrojené národy.

Ide k pluhu zase roľník,
remeselník k varšatu,
honvéd tu, tam dobrovoľník
kladie hlavu ustati.

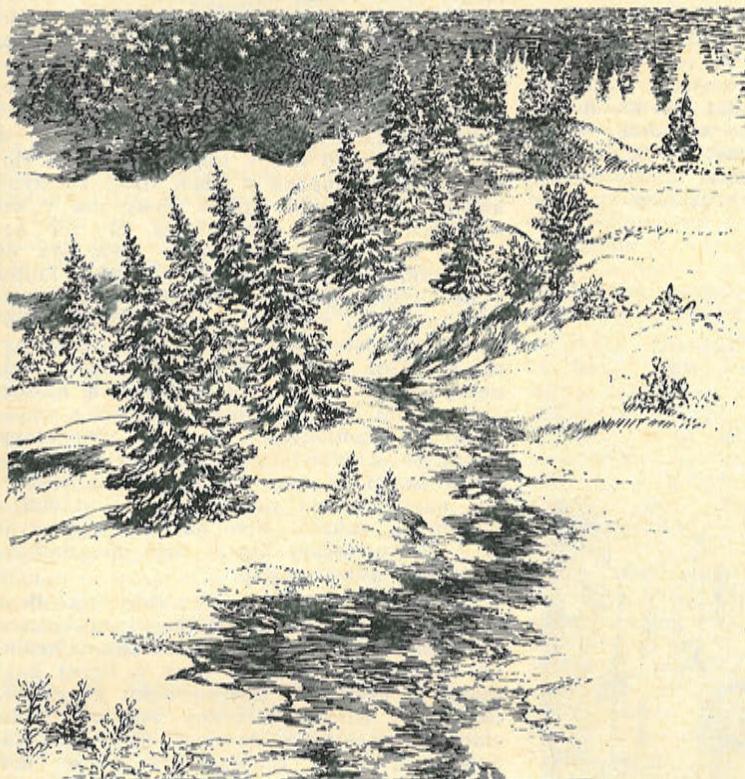
Jedni padli, pošli iní
v diaľne kraje za Dunaj,
a zas iní do rodiny
vracajú sa v rodny kraj.

Každý nové cesty hľadá,
v plánoch tvorí premeny,
len ten Slovák inak badá,
staré zvyky nemení.

DONÁT ŠAJNER

Zaříkávání pramene

Zaříkávám tě, pramínu, prameni,
až do konečků prstů,
vyhmatáváním tmy a samoty.

Áť jsi kdekoli, ozvi se nebi,
ať jsi kdekoli, promni si oči,
ať jsi kdekoli, ozvi se mi!

Nebudeš-li čistý jako panna,
nedožiješ rána,
nebudeš-li rychlý jako srna v běhu,
neusedne milá na zeleném břehu,
nebudeš-li chladný,
raděj nazpět spadni!

Zaříkávám tě, pramínu, prameni,
dřevem voňavým, květem modrým,
ránem zlatovým
a nakonec slovem.

Slovo tělem učiněno,
ty se, země, otvírej,
a prameni, vytékej!

VOJTECH MIHÁLIK

V zimnej noci

V zimnej noci zvonia hviezdy zmrznuté,
zo smrekov sa kľujú biele labute,
zasrienený bubon mesiaca v nej duní,
len ďaleké hory mlčia v neznej huni,
nízke nebo praští ako starý krov,
tajné, bájne tóny preletujú tmou,
ako švihel biča krivý chodník puká,
ach, len slovo chýba, pohľad, srdce, ruka...

Koľko rokov prešlo, koľko spŕchlo snov
od noci, keď sám som šiel tou krajinou,
veľká detská bolesť keď sa prebúdzala
a duša jak sŕňa dialavy sa bála,
ach, už ani neviem, čo to bolelo,
len ten strašný mesiac bil mi na čelo,
len hrdlá tých smrekov pod kabát mi vklzli,
len tie zvučné hviezdy v mojich slzách mrzli...

SLOVNÍK ŽIVOTA (156)

ROZDELOVANIE SLOV (3)

3. Ak je medzi dvoma samohláskami (dvojháskami alebo slabičným l, r a samohláskou) skupina troch alebo viac spoluhlások, rozdeľujeme ich takto:

a) Ak si uvedomujeme, akou odvodzovacou príponou je slovo utvorené, rozdeľujeme skupinu spoluhlások na slovotvornom švíku. Napr.: sloven-ský, mest-ský, lesk-lý, sláv-nost-ný, závist-livý, dáždnik, francúz-sky, francúz-ština.

b) Ak vnútri spoluhláskovej skupiny nie je slovotvorný švík (resp. ak si ho neuvedomujeme), patrí prvá spoluhláska do predchádzajúcej, ostatné do nasledujúcej slabiky. Napr.: ses-tra, bys-trý, os-trý, čer-stvý, minis-tri, An-gličan, pas-tva, zaj-tra, špen-dlík, povereníc-tvo, básnic-tvo.

Poznámka. — Uvedené zásady sú iba rámcové. V jednotlivých prípadoch možno uplatniť jednu alebo druhú, takže v praxi sa niektoré slová budú môcť rozdeľovať dvojakým spôsobom.

Zložky ch, dz, dž, ktoré označujú jednu hlásku, nikdy nerozdeľujeme. Napr.: rú-cho, me-dza, há-džem. Ak je medzi c-h, d-z, dž-slovotvorný švík, platí tu pravidlo o rozdeľovaní zložených slov alebo s predponou. Napr.: viac-hlasný, od-zemok, od-zadu, od-žat.

O rozdeľovaní cudzích slov platia rovnaké zásady ako pri domáciach slovách. Cudzie slová, ktorých zloženie si jasne uvedomujeme, rozdeľujeme na švíku zloženia. Napr.: paleo-grafia, bio-graf, re-akcia, ab-strakt-ný.

POESKY

milkliwy
milknäc
miluchny, milutki
mila
miło mi
milosierdie
milosny
list milosny
milostka
milościwie
milość
milość dozgonna
miłośnik
milować
mily
z milą chęcią
mimo,

mimo woli
mimowolny
mimoza
mimożowaty
mina
przybrać wesołą
minę
nadrabiać miną

SLOVENSKY

mlčanlivý
zamŕkať
milučký
mila žena, milenka
som rád
milosrdenstvo
ľubostný
ľubostný list
ľubostná zápletka
milostivo
láška
láška až do hrobu
milovník
zastarale milovať
milý, milenec,
ženich
veľmi rád
mimo, okrem,
napriek
napriek svojej vôle
mimovoľný
mimóza
chúlostivý, citlivý
výraz tváre
zatváriť sa veselo

nedať po sebe poznat

ČESKY

mlčenlivý
umlkat
miloučký
milovaná žena,
milenka
jsem rád
milosrdenství
milostný
milostný list
přelétavá láska
milostivě
láska
láska až do hrobu
milovník
milovat (zastarale)
milý, milenec,
ženich
velmi rád
vedle, kromě, proti
bezdečně
bezdečný
mimóza
choulostivý, citlivý
výraz obličeje
zatvářit se vesele

HORSKÁ METROPOLA

Ďalšou zaujímavou oblasťou po Baku (pisali sme o ňom v č. 11/87 na str. 12) počas nášho turistického putovania po Kaukaze bolo Gruzínsko. Považuje sa za jednu z kolísok ľudskej civilizácie a súčasne za spojovací článok medzi predhistoricími kultúrami južnej Ázie, Stredozemia, strednej Európy a severnej Afriky. Tu, v západnej časti tejto sovietskej republiky, sa kedysi nachádzalo silné Kolchidské kráľovstvo, do ktorého legendárny grécky hrdina Iason viedol výpravu Argonautov po zlaté rúno.

Väčšinu tejto nevelkej krajiny (69,9 tis. km²), ktorá patrí dnes k hospodársky najrozvinutejším republikám ZSSR, tvoria vysokiny a pohoria, ktorých najvyššie štíty sú dvakrát väčšie ako naše Tatry. Pôda je tu vzácná, využíva sa každý jej kúsok, najmä na pestovanie vinnej révy, južného ovocia a

predovšetkým čaju, v čom je Gruzínsko svetovou veľmocou.

Veľmi som bol zvedavý na hlavné mesto Gruzínska — Tbilisi, ktoré v r. 1958 oslávilo svoje 1500. výročie. Predstavoval som si ho ako naskrz exotické mesto s úzkymi kričaváckymi uličkami, karavanserailami, nízkymi domami s podlubiami a krikľavými bázarmi. A skutočne, to všetko tam bolo, ale umne zladené s modernosťou dneška.

Mesto založil národný hrdina Gruzínska, kráľ Vachtang Gargasal v druhej polovici 5. stor. Podľa starej legendy sa vraj kráľ vybral raz na polovačku a zastrelil bažanta. Hľadal ho v kroví a zbadal, že padol do horúceho prameňa. Keď ho vytiahol — zistil, že bažant bol už uvarený. Vtedy sa vraj kráľ rozhodol založiť na tomto mieste mesto a nazval ho Tbilisi, čo po gruzínsky znamená

ná teply prameň. Mesto, ležiace na obchodnej ceste spájajúcej Európu s Áziou, bolo vystavené na neustálé útoky. Ako vypočítali historici, za 15 storočí bolo vraj 26 razy dobyté a zničené a zakaždým nanovo vybudované. Preto napriek dlhodobým dejinám sa v ňom nezachovalo príliš veľa tých najstarších architektonických pamiatok.

Patri k nim najmä katedrála Sioni zo 6. stor. s pozlatenou kupolou i stenami a bohatou freskovou výzdobou, trojloďový chrám Ančischati zo 6.—7. stor. a chrám Metechi z 12. stor., stojaci na vysokom skalnom prahu. Hned vedľa sa vypina kovový jazdec na koni — pomník zakladateľa Tbilisi, kráľa Vachtanga. Stoji na mieste dávneho zámku, ktorý spolu s pevnosťou Narikala (zo 4. stor.) na protifáhlem kopci tvorili pevný obranný systém mesta. Napriek tomu bola pevnosť viackrát dobytá, ale skazu jej prinieslo silné zemetrasenie v r. 1827, preto len ošarpané kyprie ruín sú svedectvom búrlivej minulosti. Pred Narikalou pozornosť turistov vzbudzuje dvadsaťmetrová striebriatá socha ženy držiacej v jednej ruke čašu a v druhej meč. Je to pomník Matky — Gruzínska, ktorá pohostinne víta priateľov vínom, ale nepriateľov vyháňa mečom.

Vyše miliónová gruzínska metropola sa roztahuje na 30 km v malebnom údoli rieky Kury. Obklopená z troch strán zelenými kopcami a pretatá stuhou rieky má v sebe niečo z Ríma bud' Pariža, ale nič nestráca zo vojno orientálneho čara. Má ho predovšetkým Staré mesto v centre Tbilisi s úzucíkmi uličkami, kamennými i drevenými domami s pekne vyzávanými balkónikmi a prístreškami, so starými termálnymi kúpeľmi, ktoré podobne ako rímske kúpele, boli mestom spoločenského a kultúrneho života. Majú ho tbiliské bazáre s množstvom najrozmanitejších tovarov, plné vravy, jednačiek a chmýriacich sa tam ľudí. Tamожí kupci sú takí šikovní, že sa žiadne mu návštěvníkovi nepodarí odísť stadiaľ s prázdnymi rukami. Sice najväčší z bazárov je dnes vo veľkej krytej hale, ale naďalej zachoval hodne exotiky.

Hlavnou a vari najkrásnejšou tbiliskou ulicou je prospekt Šotu Rustaveliho, vynikajúceho gruzínskeho básnika z 12. stor., autora hrdinskovo-romantickej eposu Muž v tigrej koži, ktorý je vrcholom zlatého veku gruzínskej literatúry. Ulica, zastavaná zväčša v min. storočí, spája čaro dávnych štýlov so súčasnosťou, ktorú reprezentujú pekné, moderne riešené domy, skoro povinne s klimatizáciou. Je veľmi rušná, zapinená mnohohájzerným davom miestnych obyvateľov a tu-

Fragment starého mesta v Tbilisi

LIDÉ • LÉTA • UDÁLOSTI

ÚNOR 1948

25. února si pripomínáme jedno z nejvýznamnejších výročí pro československý lid. Před 40 lety se rozhodovalo o charakteru republiky. O tom, zda se dějinny vývoj vrátí zpět a Československo bude opět buržoazní republikou, nebo zda v této zemi uprostřed Evropy zvítězí socialismus. Připomeňme si průběh těchto událostí.

Na podporu programu znárodiňování průmyslu a důsledného uskutečňování zemědělské reformy svolala Ústřední rada odborů na 22. února 1948 celostátní sjezd závodních rad — orgánů dělnických samospráv na závodech. Reakce se rozhodla před sjezdem závodních rad vyvolat vládní krizi a pokusit se o zvrát vnitropolitických poměrů. Tisk v oných dnech informoval:

PÁTEK, 20. ÚNORA 1948: V odpoledních hodinách oznámili ministri národně socialistické, lidové a slovenské demokratické strany předsedovi vlády K. Gottwaldovi, že podali demisi. — Předsednictvo ÚV KSC se usneslo uspořádat 21. února manifestaci na Staroměstském náměstí.

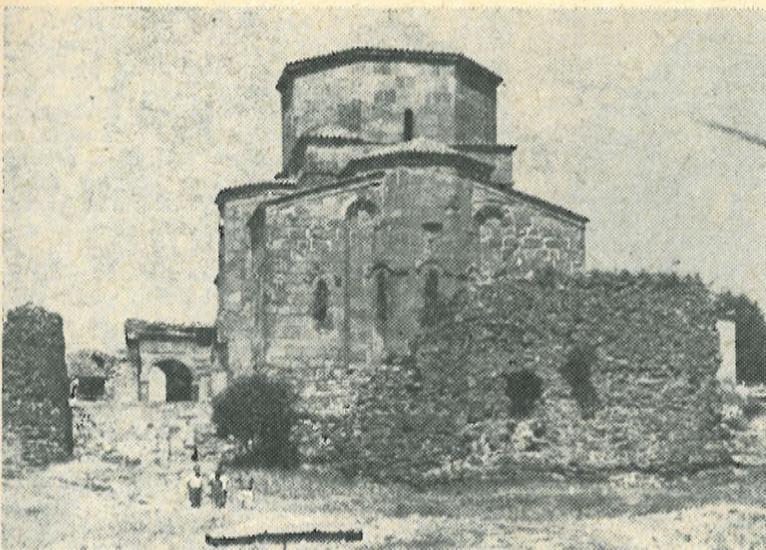
SOBOTA, 21. ÚNORA: V deset hodin dopoledne se konala na staroměstském náměstí manifestace pracujících Prahy a pražského kraje, na ktoré predložil K. Gottwald návrh na řešení vládní krize a vyzval pracujúcich k vytváreniu akčních výborů Národní fronty. — Po manifestaci navštívili prezidenta Beneše zástupci KSC; žádali, aby demisi 12 ministrů přijal.

NEDĚLE, 22. ÚNORA: V 10 hodin zahájil jednání sjezd závodních rad a závodních odborových organizací. Závěrečná rezoluce, která podporila stanovisko KSC ve vzniklé politické situaci, byla přijata 7094 hlasy proti 10. V odpoledních hodinách byl ustaven hlavní štáb Lidových milicí.

PONDĚLÍ, 23. ÚNORA: Večer se konalo v Obecním domě v Praze shromáždění zástupců politických stran, společenských organizací a armády, které vydalo provolání a zvolilo ústřední akční výbor Národní fronty.

Klement Gottwald při projevu na Staroměstském náměstí 21. února 1948.

Chrám Džavari, príklad národnej gruzínskej architektúry

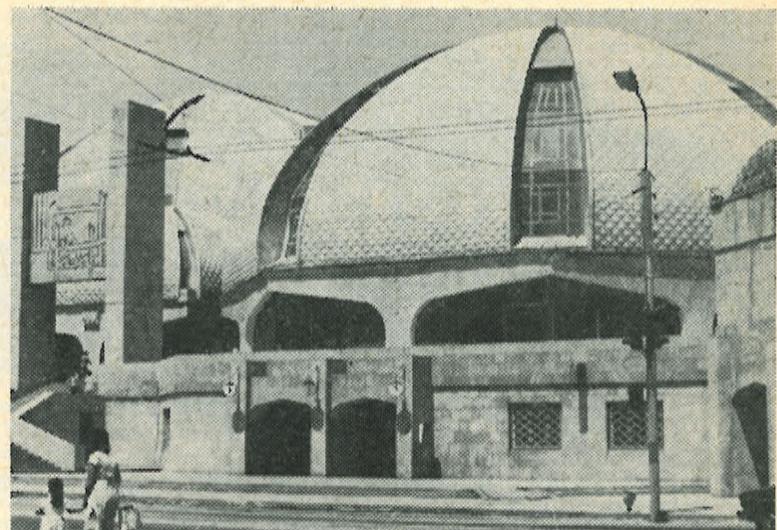
ristov skoro z celého sveta. Poznamenajme, že pri tejto ulici stoja najreprezentatívnejšie budovy štátnej správy, najlepšie hotely, kultúrne objekty, reštaurácie a množstvo najrozmanitejších obchodov. Už v prvom som si všimol na stene veľký Stalinov portrét. Podobné som videl neskôr aj v ďalších obchodoch, holičstvach a iných objektoch. Pamäť o Stalinovi, ktorý sa, ako vieme, narodil v Gruzínsku, je tu veľmi živá.

Cielom turistických návštev v Tbilisi je často aj Mtaeminda — vysoký kopiec nad mestom s rozľahlým parkom, oblúbeným miestom oddychu Tbilisanov. Asi v polovici cesty na kopiec stojí — akoby prilepený k strmej, priam kolmej skale — starý kláštor sv. Davida a panteón s hrobkami najvýznamnejších gruzínskych dejateľov a umelcov. Je tu pochovaný o.i. Ilja Čavčavadze, nazývaný otcom Gruzínska, vynikajúci básnik Nikoloz Baratašvili a sochár Iakab Nikoladze, ľudový poet Važa Pšavela, autor svetoznámej piesne Suliko Akasi Cereteli a ďalší, medzi nimi i Stalinová matka.

Kým sa Tbilisi stalo hlavným mestom Gruzínska, túto úlohu plnila predtým Mccheta, v ktorej sa zachovala majestátna katedrála Sveti-Choveli s bohatou výzdobou a hrobkami gruzínskych kráľov a kniežat, pochovávaných tam do 19. stor. Neďaleko, na vysokom kopci sa vypína chrám Džava-

ri, považovaný za vrchol staviteľského umenia v Gruzínsku. A takto by sa dalo písat o gruzínskych pamiatkach donekonečna, lebo každá piad tejo zeme sa spája s nejakou historickou udalosťou, bud' s nejakou pamiatkou. Spomeňme ešte tretbars sídlo A. Čavčavadzého v Cinandali, slávne akadémie v Ikalto a Gelati, chrám-pevnosť v Alaverdi, stredovekú pevnosť v Telavi a ďalšie, na ktoré sú Gruzínci veľmi hrdi.

Apropo Gruzincov. Majú zväčša svetlú alebo len trochu tmavšiu pleť, tmavé vlasy, štíhlú postavu a pripomínajú typických Talianov bud' Grékov. Obliekajú sa moderne, európsky a sú veľmi pohostinni. Raz počas prechádzky po Telavi sa nám prihovoril jeden mladý Gruzinec. Volal sa Temo a ako neskôr vysvitlo, bol istý čas ako námorník v Gdansku. Keď sa dozvedel, že sme ešte nevideli zblízka Kaukaz, prisľúbil nám ho ukázať. Na druhý deň prišiel i s priateľom k hotelu starou volgou, do ktorej sme sa — až sa nechce veriť — vtlačili ôsmi a o necelú hodinu sme sa ocitli medzi nebotičnými štítmi Kaukazu. Kým sme obdivovali panorámu hôr, Temo stihol pripraviť pre nás malé pohostenie — vari polkilové šašlyky, majstrovske obložené zeleninou, medzi ktorou nechybali ani listky obľúbenej aromatickej kinzy. Keď sme zasadli k jedlu, ktoré sme zapíjali znamenitým gruzínskym vínom, čakalo nás ďalšie prekvapenie — chýrne pri-

Niekteré gruzínske bazáre (na snímke v Baku) sa prestavaovali do takýchto moderných hal

pitky, ktorých vraj Gruzínci poznajú niekoľkosto na každú príležitosť. Vypočuli sme ich len niekoľko, lebo hoci obsah Temovho demízóna by stačil na dlhšie, jednako program nášho zájazdu nás, žiaľ nút il ukončiť skôr toto milé posedenie.

Ešte niekoľko slov o gruzínskej kuchyni, ktorá dokáže uspokojiť aj najväčších labužníkov. Svojho času uchvátila francúzskeho spisovateľa Alexandra Dumasa, ktorý opísal niekoľko desiatok najcharakteristickejších jedál. Patri k nim, okrem spomínaného šašlyku, ciplata-tabako čiže zlisované opekané kurence s ostrou omáčkou; sacivi, pripravované z rýb, hydiny, mäsa, zeleniny a orechov zomletých s cesnakom; langet zo sviečkovice, čochochibili z kurenec, polievka harenco varená z takých zložiek ako hydina bud' rybý, paradajky, paprika, ryža, zelenina a orechy. Oblúbené sú šaláty, pripravované z rôznych druhov zeleniny s prídatkom fazule čiže lobio. Celkovo dominujú jedlá podávané s otrými omáčkami. Miesto chleba jedávajú Gruzínci pšeničné placky nazývané puri, pečené v hlinených peciach pripomínajúcich antické amfory.

Je taký zvyk, že turisti na rozlúčku hádzaju do vody mince, aby sa tam ešte raz vrátili. Do Gruzínska sa aj bez toho každý rád vračia.

Text a foto: JÁN SPERNOGA

ÚTERÝ, 24. ÚNORA: V poledních hodinách se uskutečnila manifestační stávka pracujících na podporu spravedlivých požadavků lidu tlumočených KSC, které se zúčastnilo dva a půl milionu pracujících. — V celé republice byly zakládány akční výbory Národní fronty. — Prezident Beneš odpoveděl na dopis ÚV KSČ z 21. února. Navrhoval obnovit spolupráci a utvořit vládu za souhlasu vedení všech politických stran. — Předsednictvo ÚV KSC odmítlo jednat s dosavadním vedením politických stran, jejichž ministři podali demisi. Navrhlo doplnění vlády významnými představiteli všech stran a celonárodních organizací. Předsednictvo ÚV KSC schválilo návrh na složení nové vlády.

STŘEDA, 25. ÚNORA: V ranních hodinách se opět dostavila k prezidentu republiky delegace vedená K. Gottwaldem, která znova žádala přijetí demise reakčních ministrů. V 16 hodin oznámil prezident K. Gottwaldovi, že souhlasí s jeho návrhem na rekonstrukci a doplnění vlády, přijal demisi reakčních ministrů a podepsal jmenovaci dekrety nových členů vlády. — Na Václavském náměstí v Praze se konala manifestace pracujících, na které Klement Gottwald oznámil, že prezident republiky demisi reakčních ministrů přijal a jmenoval novou vládu obrozené Národní fronty.

PÁTEK, 27. ÚNORA: Členové vlády obrozené Národní fronty složili ústavní slib do rukou prezidenta republiky.

Únorovým víťzstvím dělnickej třídy byl v Československu dovršen proces přeruštání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou. Došlo k úplnému vyřešení základní otázky v revoluci a politická moc přešla s konečnou platnosťí do rukou dělnickej třídy.

9. května téhož roku, v den třetího výročí osvobození Československa Sovětskou armádou od fašismu, schválilo Národní shromáždění ústavu, která zakotvila charakter lidově demokratické republiky.

Manifestace na Staroměstském náměstí.

Snímky archív

Z dejín želiarov

Do rozpadu Rakúsko-uhorskej monarchie bol Spiš jednou z najdôležitejších spomedzi 63 žúp Uhorského kráľovstva. O význame Spišskej župy rozhodovala predovšetkým jej strategická, pohraničná poloha; významný v celomaďarskom meradle spoločenský, kultúrny a hospodársky rozvoj (predovšetkým baníctvo hustá sieť miest a dôležitých obchodných ciest).

Na základe uznesenia Najvyššej rady zo dňa 27. septembra 1919 o vytýčení poľsko-československej hranice na sporných úseku mal rozhodovať plebiscit. Táto forma delimitácie mala sa týkať Spiša, Oravy a Tešínskeho Slieziska. Plebiscit sa neuskutočnil v súvislosti s tým, že v podmienkach krízy v poľsko-ruskej vojne, Poľsko a Československo súhlasili arbitrážnym zápisom zo dňa 10. júla 1920 — aby spojencké mocnosti schválili rozhodnutia nevyhnutné pre konečné završenie územného sporu a slúbili lojalne splniť vydané rozhodnutie. V súhlase s týmto zápisom Rada veľvyslancov vydala v Paríži 28. júla 1920 rozhodnutie o deľbe Spiša, Oravy a Tešínskeho Slieziska. V roku 1920 pripojené k Poľsku malé časti Spišskej župy (4,63% jej celého povrchu) a oravskej (20,46% celého povrchu Oravskej župy) mali spolu 583 km², čo tvorilo 0,179% celkovej plochy Uhorského kráľovstva. Z 583 km² prispadalo 413 km² na Oravu a 170 km² na Spiš.

Spiš inkorporovaný k Poľsku zahrňoval 14 dedin s obyvateľstvom, ktoré prvé všeobecné sčítanie uskutočnené dňa 30. septembra 1921 uznalo nesprávne za skoro výlučne poľské. Spiš a Orava sa stali v rokoch 1920—1925 výnimočným okresom nazývaným aj starostvom, zloženým z dvoch enkláv, rozdeľených dosť širokým klinom Podhalia. Administratívnym centrom okresu bolo mestečko Nový Targ, nachádzajúce sa mimo hranice Spiško-oravského okresu. Okres mal dve, v iných oblastiach neznáme expozitúry: v Nižných Lapšoch pre Spiš a v Jablonke pre Oravu. V Spiško-oravskom okrese platili v istom meradle až do roku 1945 uhorské zákony.¹⁾

Pozostatky poddanstva pretrvali do polovice tridsiatych rokov nášho storočia jedine v troch spišských dedinách, t.j. vo Falštine, Nižných Lapšoch a Nedeci, nachádzajúcich sa vo východnej časti Spiša pripojeného k Poľské. Spiš a Orava sa stali v rokoch 1920—danstvo netýkalo všetkých obyvateľov a jedine — čo bolo spojené so zmluvnou genezou feudálnych povinností — časti tamojších rodín.

Z celého diela posledného uhorského stavovského snemu, ktorý rokoval v Presburgu od novembra 1847 do marca 1848, mal najväčší význam zákon zo dňa 18. marca 1848, (ktorý kráľ podpísal 11. apríla 1848) o zrušení poddanstva a povinností každého druhu vyplývajúcich z urbárskej zmluvy. Avšak tento zákon nezahrňoval alodiálnych roľníkov, tzv. želiarov a majerských sluhov. Ten-to fakt rozhodol o značnom obmedzení prie-

behu likvidácie feudálnych pomerov v poľnohospodárstve.

Poddanstvo existujúce po roku 1848 nazývali v Uhorsku termínom „želiarstvo“, ktoré pochádza od maďarského slova „zsellér“ a znamená bezzemného roľníka, ktorý za podanskú prácu na majetku veľkostatkára mal právo prenajat 2—3 jutrá²⁾ zeme, vybudoval dom a hospodárske stavby na panskom pozemku, vypásal dobytok, dostával kúrivo atď. Podstatu tohto podanského vzťahu určovali o.i. terminom „zelérség“. Slovenský a poľský jazyk nepoznajú taký ani podobný výraz. Napriek tomu sa termín „želiari“ niekoľkokrát objavil v texte zákona zo dňa 20. marca 1931 a prídavné meno „želiarsky“ dokonca v samom titulku zákona.³⁾ Sám termín „želiari“ sa zdal zákonodarcom tak záhadný, že sa rozhodli umiestniť v čl. 1 zákona zo dňa 20. marca 1931 zákonnej definícii výrazu. Podľa nej: „Želiari sú to osoby, ktoré za prácu v prospech veľkostatkára užívajú isté nehnuteľnosti.“

Želiari, v latinských pramenoch nazývaní „sedlerii“ alebo „inquilini“, boli najchudobnejšou vrstvou podanského roľníckeho obyvateľstva v období feudalizmu a kapitalizmu. V súhlase s miestnymi názvami ich nazývali aj „chalupníkmi“, „hofiermi“, „kurialistami“, „taxalistami“ a ešte inakšie.

Z hľadiska právej situácie sa želiari delili: urbárskych želiarov a zmluvných želiarov nazývaných aj alodiálnymi, kurialistami, taxalistami, komorníkmi atď.

Urbárski želiari boli historicky staršou o klasickou, feudálno-poddanskou spoločenskou skupinou, ktorej postavenie a záväzky voči feudálnej vrchnosti určoval feudálny právny systém v podobe zvykového práva, aj zákonov. Tito poddaní buďto vôbec nevlastnili pôdu alebo vlastnili menej ako 1/2 podanskéj usadlosti. Urbárski želiari sa ďalej delili na dve podskupiny: želiarov s vlastným domom (inquilini), ktorí platili ročne feudálo-

vi 1 zlatku za nájom a odpracovávali 18 dní pešej panstiny v roku, ako aj želiarov bez vlastného domu (subinquilini), ktorí odpracovávali 12 dní pešej panstiny v roku. Pramene dokumentujú existenciu urbárskych želiarov už v 14. storočí. Od 15. storočia do roku 1848 mnohé zákony podrobne regulovali právne postavenie tejto skupiny roľníkov. Urbárski želiari dlhé storočia tvorili pomerne malú časť dedinského obyvateľstva a až od 18. storočia — následkom rastu panských veľkostatkov, zabrédenia pridelenia roľníkom ďalšej urbárskej pôdy atď., ich počet začal tak prudko rásť, že do revolúcie (1848—49) urbárski želiari početne prevyšovali urbárskych sedliakov.

Zákon z roku 1848 o zrušení poddanstva na ceste vykúpenia odstránil feudálne ľarchy aj urbárskym želiarom. V súhlase s urbárskym patentom z roku 1853 štátne odškodné, ktoré patrilo majiteľom pôdy za zrušenie feudálnych povinností urbárskych želiarov, dosahovalo 50 zlých. Pôdu, ktorú užívali urbárski želiari okrem pozemku, na ktorom stáli stavby, museli ako tzv. remannenciu — sami vykúpiť od veľkostatkára. Ten istý patent zabezpečoval právo užívania v spoločných urbárskych lesoch, na pastvinách atď. Podiel 8 želiarov na týchto právach sa rovnal výmeru práv pripadujúcich na jedno celé urbárske gazdovstvo. Po revolúciu 1848—49 neprislúchali urbárskym želiarom politické práva a ich ekonomická situácia spôsobila, že tvorili masu deputátnikov, sluhov na gazdovstvách, nádenníkov, drevorubačov atď., ktorí hľadali prácu po celom Maďarsku a v cudzine. Boli hlavnou rezervou pracovných sil pre ostatné — t.j. mimo poľnohospodárstva — odvetvia kapitalistického hospodárstva, najmä pre priemysel.

Zmluvní želiari boli historicky mladšou skupinou chudobného roľníckeho obyvateľstva. Na Slovensku, teda aj na území Spiša a Oravy, sa táto skupina sformovala v období prechodu od feudalizmu do kapitalizmu. Na rozdiel od urbárskych želiarov, vzťahy medzi stránkami neriešili zákony, ale súkromné zmluvy (ústne alebo písomné) s feudálom. Zmluvy určovali najmä povinnosť práce želiarov a panskom v oveľa vyšom výmere, ako pre urbárskych želiarov, ako aj úmerné rovnocenné tejto práci, práva želiarov na: užívanie pôdy, výstavbu domu a hospodárskych stavieb na panskom pozemku, vypásanie dobytka, odber kúriového dreva atď. Zákon z 18. marca 1848 rušiaci poddanstvo a urbársky patent z roku 1853 sa netýkal zmluvných želiarov. Likvidáciu podanských práv prostredníctvom súkromného výkupu umožnil až zákon č. XXV. z roku 1896. Tento zákon predvídal súdne výkupné konanie a stanovil, že k zrušeniu poddanstva môže dôjsť po zaplatení 20-násobnej hodnoty ročnej práce želiara.

V troch spišských dedinách (Falštín, Nižné Lapše, Nedeca), v ktorých sa želiarstvo zachovalo do tridsiatych rokov 20. storočia, máme do činenia, samozrejme, so zmluv-

Panský dvorec vo Falštine. Foto J. Š.

ným želialstvom. Svedčia o tom dve okolnosti: fakt, že toto želialstvo nezrušil zákon z 1848 a patent z roku 1853, ako aj diferenciácia práce (ale aj iných povinností) nie len medzi jednotlivými dedinami, ale aj medzi jednotlivými rodinami v tých istých dedinách v prepočítaní na 1 jutro užívanej pôdy. Zmluvnú genézu poddanských farč potvrdili okrem toho územné výskumy, ktoré robila Maria Hulewiczová v roku 1936⁴, ako aj archívne pramene z rokov 1920—1931. obsahujúce o.i. korešpondenciu stránok želialského vzťahu s orgánmi poľnohospodárskej správy v Novom Targu a v Krakove. Tieto výskumy dokázali, že „základom v zákonných vzťahoch medzi pánnimi a poddanými sedliakmi, zvanými aj želialmi alebo „paňszczorzami“, bola ústna zmluva opierajúca sa o tradície, kym povinnosti rolníkov prechádzali dedične z pokolenia na pokolenie“. Výskyt ústnych zmlúv, týkajúcich sa niekoľkých pokolení želialov, keď počítame dozadu od tridsiatych rokov 20. storočia, nevzbudzuje väčšie pochybnosti. Avšak iba dôkladná prehliadka maďarských archívov (najmä: Magyar Országos Levélár) a slovenských (najmä: Státneho slovenského ústredného archívu v Bratislave, ako aj archív v Levoči a Spišskej kapitule) by dala odpoveď na otázku, či to nikdy nebola písomná zmluva. Existenciu zmlúv — ako základu poddanských vzťahov — avšak bez uvedenia, či boli ústne alebo písomné — predpokladal už v roku 1921 Oswaldo Balzer, keď písal o želialstve: „Akékoľvek poddanské povinnosti na Spiši a Orave, ktoré teraz existujú, nedajú sa zdôvodniť z hľadiska maďarského práva. Ak sa sem tam ešte vyskytujú, môžu vyplývať len z mimoriadného dôvodu, to znamená zmluvy.“⁵

ských lesoch. Za to je rolník povinný pracovať pešo v prospech pána, bez konského poťahu.“ Táto vedkyňa predpokladá, že „povinnosť práce na panskom bola spojená s užívaním pôdy“, zasa práva rolníkov boli svojho druhu servitúmi. M. Hulewiczová vypočítala, že najtažšiu panštinu odpracoval Falštín (od 56 do 90,5 dní ročne z jedného jutra; priemerne 71 dní); o niečo menej zaťažení boli želiali v Nedeci (od 30 do 66,5 dní, priemerne 47,2 dní ročne z jutra) a najmenej poddaní rolníci v Nižných Lapšoch (od 19 do 25,5 dní, čiže priemerne 22 dní ročne z jutra). Okrem toho želiali z Falštína boli zaťažení povinnosťou vyrúbania pre pána 2 m³ dreva ročne, povinnosťou kolektívne udrižiavať cestu z Falštína do Nedece, ako aj daňou 1 hus ročne v prospech pána, čo sa týkalo želialov vypásajúcich husi na panskej lúke. Ján János, ktorý pamäta časy želialstva udáva, že jeho rodičia užívali 3 jutra panskej pôdy v Nedeci a odpracovali z toho titulu 140 dní ročne na panskem veľkostatku.

Z už citovaných prameňov vyplýva, že pán používal v práci vyskúšané prostriedky nátlaku voči želialom, ktorí neochotne pracovali na panskom alebo prácu vykonávali nedbanivo. Takýmito prostriedkami bolo: roztrhanie písomných potvrdení o množstve dní odpracovaných na panskom (čo spôsobovalo nevyhnutnosť odpracovávania ich znova), branie želialom ich dobytka, odobieranie oblokov a dverí z ich domov v období zimy, búranie pecí a dokonca telesné tresty. O niektorých z týchto trestoch a prostriedkoch nátlaku takto písal Ján János (narodený v roku 1903), želial z Nedece, v uverejnených spomienkach roku 1962:

„Keď nastala jar, bolo treba svoje nechať a ísi na panské. Na jar, keď sa chodilo sadiť zemiaky, nad ľuďmi stal pán barón a on prikazoval ako sa má sediť. Všetci museli mať mieru. Táto miera bola preto, aby každý vymeriaval vzdialenosť zemiaka od zemiaka. Touto mierou sa muselo stále meráť, aby zemiaky boli rovno zasadené. Takú istú mieru mal aj tento pán. Keď videl, že ktorási nevymeriava tou mierou tak vtedy prišiel k nej a on meral. Keď mala dobré, tak jej nič nehovoril a keď mala zle, tak dostávala zo 25 úderov gumenou palicou“. (...) „Moja mamička (narodená 1875 — J.C.) raz na jeseň nešla na panské, ale šla si kopat svoje, vtedy panskí sluňovia išli na pastvinu a zobrať kravy na panský majer preto, že nešla na panské, ale na svoje. Mlátilo sa celú zimu, keďže oni mali veľmi veľa obilia. Keby niekto neprišiel do práce, panskí sluňovia prichádzali a brali oblok alebo dvere, aby išli do práce. Oni nepozerali na to, že či sú deti, či nie, ale brali, a muselo sa ísi do práce, lebo čo, deti mali zamrznúť, ak ich mali. A nevrátili mu, pokiaľ nešiel do práce.“

Výmer panštiny bol tak vysoký, že nestalo času na prácu na užívanom pozemku. Ex-želial Ján János spomína: „Nebolo kedy pracovať na svojom. Keďže sa muselo celý týždeň pracovať iba na panskom. Na svojom museli pracovať iba v noci.“

Argument lepšieho osudu rolníkov-želialov v Poľsku, ktoré zruší poddanské vzťahy na Spiši, používali poľské orgány v propagande pred plebiscitom: „Zruší sa poddanstvo čiže panština, ktorá ešte existuje napr. vo Falštíne pri Nedeci.“⁶ Žiaľ, iba fragmenticky poznáme priebeh zákonodárných prác, ktoré v konečnom výsledku zrušili želialstvo v troch spišských dedinách. Prvý dostupné poznámky o zrušení poddanstva sa nachádzajú v archívnej jednotke ministerstva vnútra 678 Archív novodobých aktov vo Varšave. Je tu niekoľko listov a zápisov, tie posledné, žiaľ, bez titulkov a dátumov, týkajúce sa príprav na zrušenie poddanstva.⁷ V korešpondencii ministerstva vnútra s Prezidium Rady ministrov upozornili na

neúčinnosť bezprostrednej pôsobnosti a na nevyhnutnosť rozoznania — za účasti expertov — právneho charakteru poddanských vzťahov. Podobné elementy obsahuje zápis ministerstva vnútra „Pro domo“, ktorý odporúča vyhýbať sa bezprostrednej pôsobnosti, keďže poddanské vzťahy na Spiši nie sú žalostné, ako aj navrhujúce využiť rady dr. Adorjána Divéki a prof. Oswalda Balzera. Problém poradenstva konkretizoval potom list ministerstva vnútra profesorovi Oswaldovi Balzerovi s prosbou o posúdenie agrárnych otázok na Spiši a to v súvislosti so zámerom likvidácie poddanstva. List ministerstva vnútra generálnemu delegátovi vlády vo Lvove odporúča vyslanie na Spiš zvláštneho úradníka na preskúmanie vecí na mieste.

Nedostačajúce pramene neumožňujú bližšie určiť účasť maďarského experta, bývalého riaditeľa lýcea v Levoči a autora knihy o návrate založeného Poľsku Spiša k Maďarsku v roku 1770 — dr. Adorjána Divéki. Nevieme či sa naň skutočne obrátili o expertizu a ak áno, či takúto spracoval. Ale poľský historik práva a zároveň známy obanca práv Poliakov na Morské Oko v mezinárodnom procese v Štýrskom Hradci v roku 1902 — prof. Oswaldo Balzer napísal vo Lvove, dňa 16. januára 1921 posudok o želialstve na Spiši. Expertiza profesora Balzera nebola dokonalá. Najmä autor posudku nemá pravdu, keď píše: „Co sa týka Spiša dokedy spolu s celou touto zemou patril k Poľsku pred jeho rozdelením (do 1769)...“, keďže do tohto roku Poľsko malo jedine vyplývajúce zo zálohu práva na časť Spiša, t.j. na založené v roku 1412 spišské mestá.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

JOZEF ČONGVA

BIBLIOGRAFIA

1. Písal som o tom v Živote č. 6/1983 a 2/1984 (Stránky z dejín Spiša a Oravy. Spišsko-oravské starostvo), ako aj v čísloch 1, 3 a 4/1987 Života (Uhorské právo v rokoch 1920—1946); viď tiež: J. Ciągwa Stan Prawny na Spiszu i Oravie w latach międzywojennych. Studia Iuridica Silesiana, zv. 11, Katowice 1986, s. 120—151.
2. Uhorské jutro, stará plošná miera v Maďarsku, sa rovnalo 1200 siahom², čiže 4315,9 m². Od 18. stor. používali v Maďarsku tiež tzv. katastrálne jutro, rakúskeho pôvodu, ktoré malo 1600 štvorcových siah, čiže 5754,6 m².
3. Zákon zo dňa 20. marca 1931 o likvidácii želialských vzťahov na Spiši (Zb.zák. P.R. č. 37, pol. 288).
4. M. Hulewiczová: Pozostatky poddanského zriaďenia v 20. storočí na poľskom Spiši a Orave. Ročníky spoločenských a hospodárskych dejín. R. 7: 1938, Lvov 1939, s. 107—139.
5. Posudok prof. Oswalda Balzera o želialstve na Spiši zo 16. januára 1921 W: M. Hulewiczová: op. cit., s. 138.
6. Stenogr. záznam zo 16./25. februára 1931 a 24/20. marca 1931 (zasadnutie III. Sejmu PR, výrok komisie pre výkup želialských nehnuteľností na Spiši z 24. júla 1931 i začiatku výkupovania a konečný výrok komisie zo dňa 29. mája 1934 W: Vojvodský štátne archív v Krakove, odbôčka v Nowom Targu, fascikel plebiscitných materiálov: M. Hulewiczová: op. cit.: W. Jostowa: Pamäti želiala Jána Jánosa. Wierchy, R. 30: 1961, Warszawa—Kraków 1962, s. 194—196.
7. Bod XI. dokumentu z roku 1918 určeného pre agitačné strediská (bez autora, titulku a dátumu). Vojvodský štátne archív v Krakove, odbôčka v Nowom Targu, fascikel plebiscitných materiálov.
8. Archív nových aktov vo Varšave, Ministerstvo vnútra 678, karty 638—647.
9. Posudok prof. Oswalda Balzera o želialstve na Spiši zo 16. januára 1921 W: M. Hulewiczová: op. cit. 138—139.

Letos v lednu uplynulo 100 let od narození spisovatele, novináře a satirika Eduarda Basse. Širší životopisnou poznámku najdete v lednovém čísle Života v rubrice Lidé — léta — události. Podle slibu začínáme dnes otiskovat jeho román z cirkusového prostředí „Cirkus Humberto“, podle něhož československá televize natáčí seriál. Doufáme, že při jeho četbě strávíte příjemné chvíle.

CIRKUS HUMBERTO

HVĚZDY,
NECHTE
SI OKENKO
31.V.1925

PRESIDENT O'HARRIEM

Tento inzerát se objevil v listopadu 1924 na celé stránce časopisu Program, odborného týdeníku Mezinárodní federace varietních a cirkusových umělců. Vzbudil nesmírnou pozornost tajemným obsahem a neobvyklou formou. Kterýpak artista se nepovaže za hvězdu? A jaký závažný důvod mohl přimět ctihonédnoho prezidenta, aby doporučil členstvu vyněchat představení, tedy věc, které se jeviště nebo manželový umělec dopustí jen tehdy, když ho nemoc nebo neštěstí tiskne na obě lopatky? A věc, která znamená ztrátu toho nejnedotknutelnějšího, co artista zná, zač se bije a proč nasazuje život — ztrátu gáze?

Není tedy divu, že celé Mefevacium (Mezinárodní federace varietních a cirkusových umělců) upadlo v rozčilení a že se generální tajemník organizace div nezadusil v lavině dotazů. Psali mu artisté všechno druhu, umělci na hrazdě i na bradlech, přezemní akrobati, krasojezdyně, klaunové, krotitelé, imitátoři, kouzelnici, hadí mužové, skokani, tančnice španělské, břišní, javajské, závojové, psali žongléři, siláci, trhači řetězů, polylači mečů, cvičitelé opic a majitelé učených psů, psali excentrikové, stepaři, létající mužové, trpasliči, vousaté dámy, faktíři a otcové kejklířských rodin japonských a čínských, provazolezci, králové střelby, hypnotizéři, a co to má k čertu znamenat, píšli se i četní jasnovidci. (...)

I začaly se tedy rozcházet stohy obálek a po celém světě se začala omílat tázka senzační historie: papa Karas odchází z kamenného domu na odpočinek. V šatnách varietních divadel, v chodbách cirkusů, v křemáčích artistů v Berlíně, Kodani, Barceloně, ve Vídni, v Petrohradě, v Rotterdamu, v Chicagu, všude bzučel týž rozhovor:

„Táta Karas odchází...“

„Tak už i on...“

„Když jsem před patnácti lety u něho pracoval...“

„To už můj otec, slavné číslo Riotard et Comp., s ním pracoval někdy v letech devadesátých. To mu musím napsat...“

„Dědeček mé paní ho znával jako mladíka, vidí, Alice? Nezapomeň zapsat to datum do kalendáře, Alice, pošleme aspoň telegram.“

„On tedy vlastně začínal od piky?“

„Jak se můžete ptát. Takový člověk se nemůže jinde vyskytnout. Takový člověk se může narodit jen na kolech.“

A to byl stavovský hrđavý závěr všech těchto hovorů: tito potomci a nástupci pouťových kejklířů, medvědářů a provazolezů, dnes slavná esa přepychových divadel rozmanitosti, placena v tisících dolarů a liber, nemohli připustit, že by někdo znamenitý přišel na svět jinde než na kolech, to jest v potulném voze kočovného cirkusu.

A přece se mylili.

* * *

Začátek... Kde vlastně byl začátek? Patrně u té malé sklenice bledého, řídkého a slabého zpěněného piva, kterou postavili před Antonína Karase na plechový výčepní pult. Hein Moesecke se jmenoval ten šenkýr a krémá slula U námořníkovy nevěsty. Bylo to v jedné z těch klikaček a nebezpečných uliček, které se rozbihají v Hamburku na konci Reeperbahn vlevo i vpravo. Chodívali tam čestní dělnici snít kousek bůčku krájeného vlastní kudlou a vypít sklenici nejlevnějšího piva. Toho dne však Antonín Karas nešel sem za krajany; vrácel se z Altony úplně skleslý na duchu. (...) A po celou cestu ho svírala jenom tupá představa, že se už neuchytí a co teď s chlapcem, když všecko vsadil na jednu kartu.

Už skoro dvacet let se sem jezdilo na léto na práci, bezpečně, protože tu bylo díla, že by ses mohl přetrhnout. Byl to pravidelný tah z Podšumaví na Hamburk a z Hamburku domů. Nějaký Milner začal v Horní Sněžné a Antonín Karas se dal do jeho party; synka Václava měl, kluka jako řimbuch, jen Márinku od těch čas postoňovala, polehávala, že i to chalupní hospodářství stěží přes léto zastala.

A jak přišel tenhle rok 1862 a bylo to jako učarování. Márinka po Novém roce lehla a když Milner svolával party, bylo jí tak zle, že ji Toník nemohl opustit. Za týden po tom, co chlapci odešli, Márinka umřela. Pěkný pohreb ji Karas vypravil; pak to ještě spořádal s hospodářstvím, chalupu zamkl na petlici, přehodil si přes záda batoh s náčiním, trumpetou a nějakou tou buchtou, vzal Vašička za ruku a vykročil dolů na Budějovice. Když se konečně dostal do Hamburku a přitáhl za krajany k Námořníkově nevěsti, ohlásit se do party, zůstal, jako když hrom do něho udeří: Milner nikde a parta pryč. Stalo se, co se po dlouhé konjunktuře přiházel: stavby toho roku uvázly. (...) Dovedl Vašička na nocleh, kde vždycky spávali, u vdovy Langermannové. Vzala si Vaška na starost a Karas se

pokusil zdolat osud. Vydal se na okraj města hledat staveniště, ale nikdež nic, pichnout do čeho nebylo; a kde se ještě nějak rachotilo, byli lidé jako sršáni, aby tam nepřišel cizí a zůstalo to zdejším.

A tak se octl zas u té Námořníkovy nevěsty. (...)

„Jen neztrácej hlavu,“ povídá Hein Moesecke, „Hampuch je jako moře, ne? Každému dá životy, ne? Jen vydržet, ne? Mluvil jsi už tamhle s Karličkem? S tím musíš promluvit, vždyť jsi Čech, ne?“

Karas pokročil ke stolu do kouta, človíček je tam jakýsi poměří, černý, kučeravý, čelo samá vráska, ale ne od stáří, to jen tak, jak má kůži pohyblivou a jak zvedl obočí, když se na Karase podivil. Pod těmi obloučky zazářily bystré černé oči.

„Kouej, já jsem nějaký Kerholec, Karlík Kerholec z Libuně, to stačí, když mi chtěl psát někam do Evropy. Titul zatím žádnej, eště jsem se na ničem vhodném neustanovil.“

„Já jsem zedník Karas Antonín z Horní Sněžné...“

„Zkrátka Tonda Karasů, rochně — to už vím všechno. Umřela ti máma, vidí, a klučka jsi vzal s sebou. To bude pěkná starost, ale co dělat. (...) Kluk je zdravý, doufám? Snese rajz?“

„O to není žádná starost.“

„Tak kouej, Tondo, dopij to požehnání a půjdě mrknout, jestli bys nemohl dostat nějakou tu makandu. Něco bych měl pod palcem, a když si pláčeš, zaplatíš pivo.“

(...) Karas si venku připadal jako kolohnát vedle malého Kerholce, ničemně musel pěkně vykročit, aby mu stačil.

„Není to daleko, jen tak za roh na Reeper,“ povídá mu Kerholec.

„A jaképak to bude dílo?“ zeptal se ustáraný Karas, „nějaká stavba?“

„Stavba a bouračka, stavba, bouračka, kamaráde, a vždycky našup a moc jiného k tomu. A všechno nahonemhonem. To je jako to hlavní: abys sebou uměl švihnout. A se dřívím taky umíš, co, přitesat, přifíznout, přibít?“

„Však jsem z lesů.“

„To jsem si právě tak řek. A natřít něco, omalovat?“

„No, to patří, když se to tak vezme, k věci.“

„A Milner pořád chtěl počkat na tebe, že prý náramně troubíš?“

„Teda flíghornu, to zas jo.“

„Se ví, dyk jsi Čech. Tak ti řeknu, Anton, že to bude dobrý, esli ty sám to neuděláš spátný. Karlíček Kerholc má nos. Tuhle vlevo za ten kolotoč a už jsme tu.“

Vskutku došli asi do třetiny Reeperbahn, kde tenkrát bylo volné prostranství, obsazené boudami, houpačkami, kolotoči a střelnicemi. Mezi tím vším stála větší dřevěná budova, vpředu zaoblená, s nějakým obrovským nápisem. Karas přímo před ní přečetl jen písmena SHUMBER. Marně přemýšlel, co by to mohlo být, když už Kerholec otevřel dvířka a křikl na někoho uvnitř: „Je tu pan Steenhouwer, zrzounku?“

„V kanceláři za pokladnou, protivo!“ odpovíděl ženský hlas.

Za dveřmi byla krátká chodba, vylepená obrázky zvířat. Kerholec zaklepal na další dveře. Ozval se mužský hlas a Kerholec kývl na Karase, aby s ním vstoupil.

„Dobrý den, mijnheer Steenhouwer!“

„Ach, tos ty, Karle. Dobrý den. Copak mi neses?“

„Dva tentáky bych potřeboval. Ale aspoň jednoho. A toho vám veda.“

„Je z oboru?“

„Ne. Ale je můj krajan.“

„Čech? Nu, když je Čech, tak ho vezmi. Na dlaň dostane sedm marek. Jak se jmenuje?“

„Karas Anton. Ale je tu ještě jedna věc, mijnheer. Je v dovece a má s sebou hocha.“

„To je zlé. Máme už houf dětí a má přijít ikarské číslo. To jich bude mit jistě půl tuctu.“

„Ikarské číslo má svůj vůz. A tohle je chlapec zdravý, čiperný, dá se ho užít. Spát může s námi.“

Kresba: Areta Fedaková

„Nu, když myslíš... Jak se to líše? K-a-r-a-s? Dobrá. Sedm marek k výplatě. Zajdi s tím k pokladně, Anton, a ostatní ti poví Karel. Sbohem.“

Antonín Karas je zavalen vděčností. Teprve venku se podívá na listek a úžasem vytřeší oči. Na lístku jsou písmena, která zahlédla na budově, spojena v celé záhlaví: CIRKUS HUMBERTO.

Je angažován k cirkusu! Kouká vyjeven na Kerholec, ale ten se jen šklíbí a pochechťává.

„Kerholec... člověče... japa já k cirkusu... To sou těžký věci... dyk já nic neumím...“

„Umiš, Tondo, umiš, jen se nelekej. Moc toho umiš, čeho je tu zapotřebí... a co neumiš, to okoukáš — vždyt jsi Čech.“

A Kerholec odhrnuje jakýsi sametový závěs a před Karasem se zvedá kulatá haluzna, kolem dokola obklopená stupni, které se zvedají téměř až ke stropu, kde je plno oken a okének. Proud slunečního světla padá jimi jako široký zlatý sloup do šera prostory, na žlutavý kruh dole na zemi, kde v té záři stojí vztyčen krásný černý kůň a na něm jezdec s červeným šátkem kolem hlavy. Kůň stojí na zadních nohách, hřívá mu vlaje, ohnutá hlava je jako zahryznuta do udiela, přední nohy bijí do vzdachu a jezdec žlutou hůlkou po nich pošukává.

Zedník Antonín Karas zírá na to jako na zjevení, jako na sen. A jeho kudrnatý soudruh mu naléhavě vykládá, že Cirkus Humberto je jeden z největších cirkusu v Evropě, že patří nějakému panu Berwitzovi, že mají na sedesát čistokrevných koní a slona a menzařii a že se to všecko teď dá do pohybu, na cesty, od jara až do zimy. A na to že je potřebí party stavěčů, tentáků, jak si oni říkají, která doveze za dvě hodiny postavit stan a za půl hodiny jej rozebrat, a tuhle partu že panu Berwitzovi vede on, Karel Kerholec z Libuně. A ovšem dělají i jiné věci, koňaky, stájnky, krmíče, štolby, muzikanti, augusty, hlavní je ve všem se vyznat a všude podle potřeby pomoci. (...)

(...) Sli uličkou podél manéže. Kerholec zabočil do polotmy chodby, která běžela v oblouku pod galeriami. Bylo v ní plno dveří, prý do garderob, jak vysvětlil Karasovi. Kerholec jednou otevřel. Ukázala se veliká temná síň, plná všelikého podivného haraburdí, nad nímž byly rozvěšeny spousty šatstva. Ze tmy vzdalu se vyškobrtal kulhatý mužský s hubenou tváří plnou záhybů.

„Nový muž v partě, Harwey,“ spustil na něho Kerholec. „Vyhledej mu v té své hadárné mundúr.“

Harwey se odběhal do tmy, kramařil tam, supěl a konečně se vrátil. Nesl v náruči nádhernou šarlatové rudou uniformu se

vala rukáv u livreje. Zrovna ji dopovíděl svou historku o tom, jak pohřbil Márinku a jak s Vašičkem uvázl bez zaměstnání v Hamburku.

„To jste měl těžkou zkoušku, Anton, těžkou zkoušku, to vám věřím,“ pokyvovala tlustá paní Hammerschmidtová hlavou. „Ale teď už můžete být klidný, tady jste v dobrém podniku. Berwitzovi jsou hodní lidé, přísní na práci i na pořádek, tot se ví, ale tomu vy přece vyhovíte, vždyt jste krajan, vždyt jste Čech. (...) Toho vašeho chlapečka mi odpoledne přivedete, ať ho poznám, já vám dám na něho pozor. Tuhle máte tři lístečky pro něho a pro tu vaši hodnou kvartýrskou i s deerkou, ať se odpoledne kouknou na představení.“ (...)

Když procházel Karas manéži, končil jezdec na černém koni své cvičení. Kůň byl zpěněn a zpocen a pohazoval hlavou, když se mu uzda konečně uvolnila. Jezdec seskočil a uviděl rudou livrej Karasovu.

„Vy jste tu nový, co?“ zavolal na něho cizí němcinou.

„Ano, pane,“ přikývl Karas.

„A odkud, jaký krajan?“

„Čech, pane.“

„Ach, Čech... to mi tedy můžete odvést koně do stáje!“

Karas už pochopil, že těmto lidem být Čech znamená všecko dovést. Ačkoliv se v koních nevyznal, chápal, když spatřil ušlechtilou hlavu a ohnivé oko, že tak krásné zvíře ještě neviděl. Vzít je za uzdu bylo mu přirozená věc, ale jak po ní sáhl, vynořila se mu vzpomínka z dětství, jak nesčetněkrát vidal v Budějovicích o výročních trzích předvádět koně: vždycky s hlavou vztyčenou. Vzal tedy pravici uzdu pevně pod bradou a zvedl ji hezky vysoko. Kůň zastříhal ušima, lehko se vzepjal a pak se rozbehl drobným klusem, trochu zadkem odbočuje, jak ho Karas vedl do protější brány. Proběhl krátkou chodbou a vůně stáje je ovála.

„Haló, Santos! Sem se Santosem!“ volal tam někdo na Karase, ale vraník věděl sám, kam patří, a u svého boxu zabočil vlevo. Karas pustil uzdu.

„Výborně, Toniku,“ ozval se z druhého konce hlas Kerholecův, „dobře jsi ho vedl. A teď půjdeme na cihly.“

„Na cihly?“ opáčil překvapen Karas a prsty se mu bezdék napjaly právě na šíři té červené drsné hmoty, kterou byl odmalička zvyklý vyhazovat, chytat, půlit a přiklepávat.

„Na cihly,“ přitakal Kerholec, ale nepodal mu kladívko nebo lžici, nýbrž proutěné koště a ohromnou lopatu s plechem po obou stranách zvednutým vzhůru. A vedl ho stáji mezi sedesáti koni do další síně, která byla o hodně vyšší. Bylo v ní nízké pódium a na něm houpavě přešlapoval slon. Karas nikdy neviděl slona a zůstal trochu polekán stát, když spatřil tu horu masa, na niž se plouhaly obrovské uši.

„To je Bingo,“ povídal Kerholec, „chlouba našeho podniku. Dobrý den, Bingo, jak se máš, staroušku?“

Poplekal mu chobot, z něhož to spokojeně funělo, a Bingo popošel o dva kroky, které mu dovolily řetězy na nohou. Kerholec ukázal tam Karasovi.

„Tak tohle jsou ty vaše cihly,“ ušklíbl se Karas zklamaně. „Cisté vepřovice!“

„Myslíš, že ti je budeme vypalovat?“

Kerholec předvedl Karasovi, jak si má pod levou ruku založit lopatu a jak věst pravici koště, aby co nejrychleji naložil hromské cihly sloni velkovýrobny. Když byli hotovi, zavedl Karase do oblékárny, kde mu vykázal kolík, na nějž Karas zavésil svou nádhernou livrej.

„Teď je polední přestávka,“ povídá pak Kerholec, „ve tři se začíná představení, o půl třetí musíš být zase zde. A teď půjdeme a vypijeme to pivo, které jsi slíbil zaplatit.“

A tak přišel Antonín Karas, zedník z Horní Sněžné v podzimu roku 1862 k cirkusu. Odpoledne tam stanul, všecky užasly, i jeho sedmiletý Vašek.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLE

Najmladší národný park v Československu — Nízke Tatry oslávi v júni roku 1988 desiate výročie svojho zrodu. Rozprestiera sa na ploche vyše 205 tisíc hektárov. Horská klenba Nízkych Tatier sa tiahne v smere z východu na západ, v takmer stokilometrovej dĺžke. Najväčšiu výšku predstavujú Nízke Tatry na Ďumbieri (2043 metrov), najnižšia časť je pri Banskej Bystrici (400 m.n.m.).

Popri Vysokých Tatrách patria Nízke Tatry k najatraktívnejším a najnavštevovanejším územiam na Slovensku.

Napríklad na vrcholu Chopku (Chopek — 2024 m) prekvapi nejedného návštěvníka sneh aj uprostred leta. O drasnejších podmienkach svedčí aj údaj, že 120 dní v roku tu priemerná teplota nepresiahne nula stupňov Celzia. Sneh sa tu drží až 180 dní v roku. To príahuje lyžiarov najmä do Demänovskej doliny (Demänovská dolina), na Donovaly (Donovaly) aj na svahy južnej strany Chopku.

Takmer tretinu národného parku zaberajú lesy. Dostatok lesov vytvára dobré podmienky pre jeleniu a srnčiu zver. Domovské právo v Nízkych Tatrách má rys ostrovid aj medveď hnedý.

Nad dolinami sa týčia masívne skalnaté časti hrebeňa Nízkych Tatier, kde v roku 1969 úspešne vysadili aj kamzíka vrchovského. Tak sa zvýšila ochrana tohto vzácneho živočíšneho druhu. Podľa ostatného ščítania pracovníkmi národného parku tu dnes žije stotisíc až členávka kamzíkov.

Na jar, leto i jesť vyhľadávajú návštěvníci najmä vyhliadkové vrcholy Nízkych Tatier, ktoré umožňujú priam fantastické výhľady. Pri dobrom počasi ponúkajú výhľad až sedemdesiat kilometrov ďaleko. K najnavštevovanejším a najkrajším výhľadom patria vrcholy Siná, Ďumbier, Chabeneck, Kráľova Hoľa, Salatin a ďalšie.

Nízke Tatry však ponúkajú aj krásu skrytú pod zemou. Neopakovateľné čaro majú jaskyne, z ktorých sú sprístupnené štyri — Demänovská jaskyna Slobody, Demänovská ľadová jaskyna, Važecká a Bystrianska jaskyna. V Nízkych Tatrách je i najhlbšia jaskyňa v Československu — Starý hrad. Je hlboká 428 metrov a leží v skalnatom masíve Krakovej hole (Krakova hola).

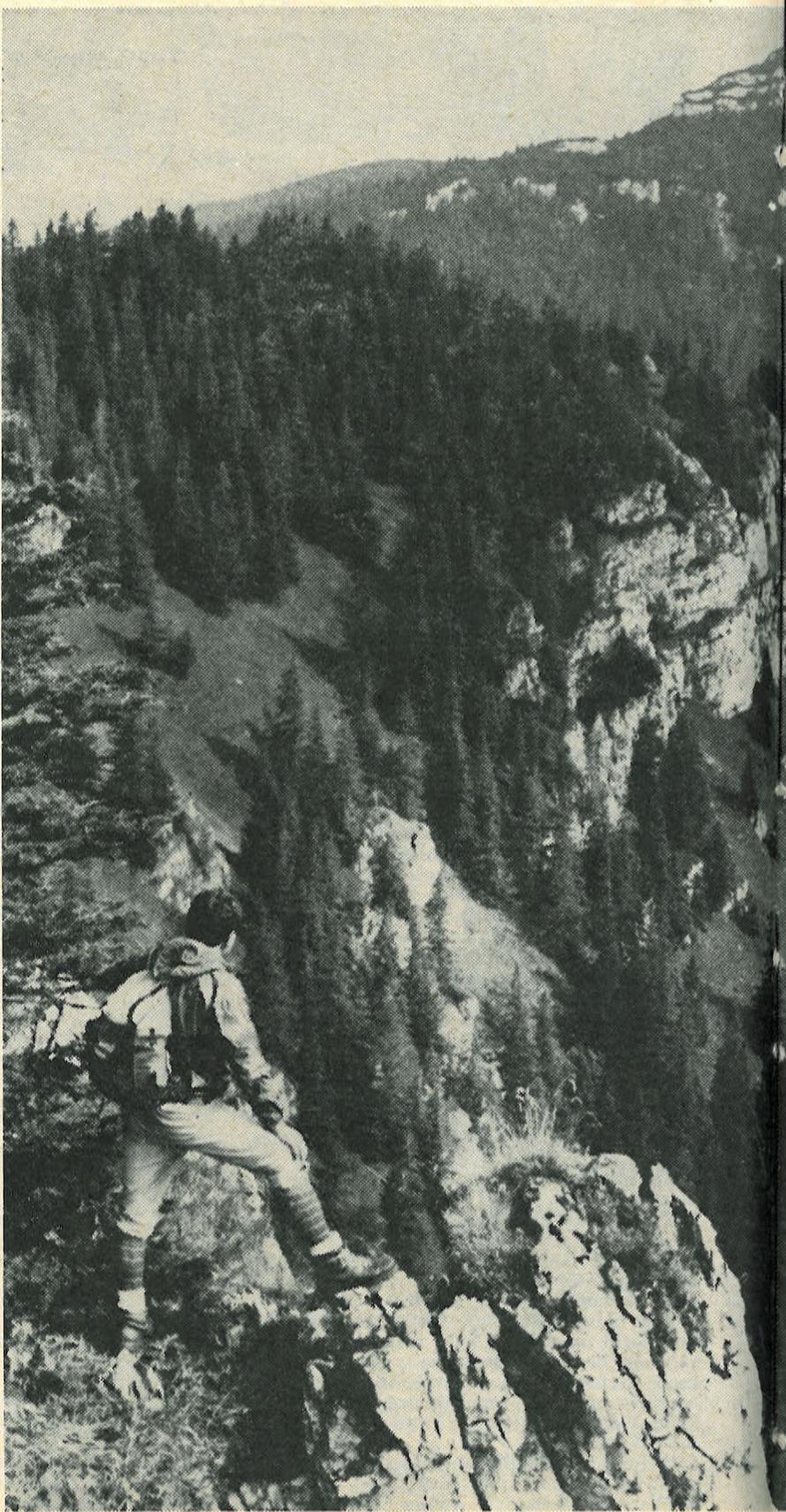
Za uplynulých desať rokov sa výrazne zlepšila ochrana tunajšej prírody. Zamedzilo sa živelnému rozvoju rekreácie i budovaniu chát. Všetky projektové a stavebné zámery sa musia konzultovať so Správou národného parku. Bez jej súhlasu sa nemôže urobiť nijaký zásah do prírody.

JÁN SCHUSTER
T.A. Orbis

NÁRODNÝ PAR

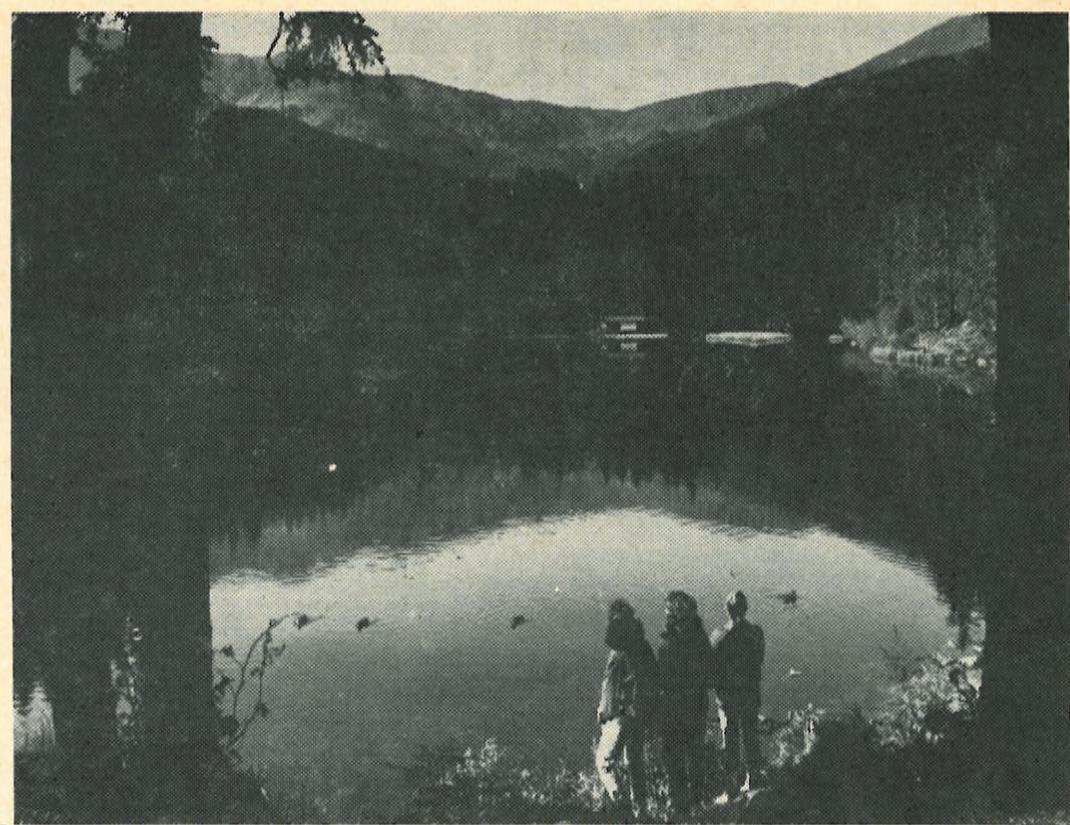
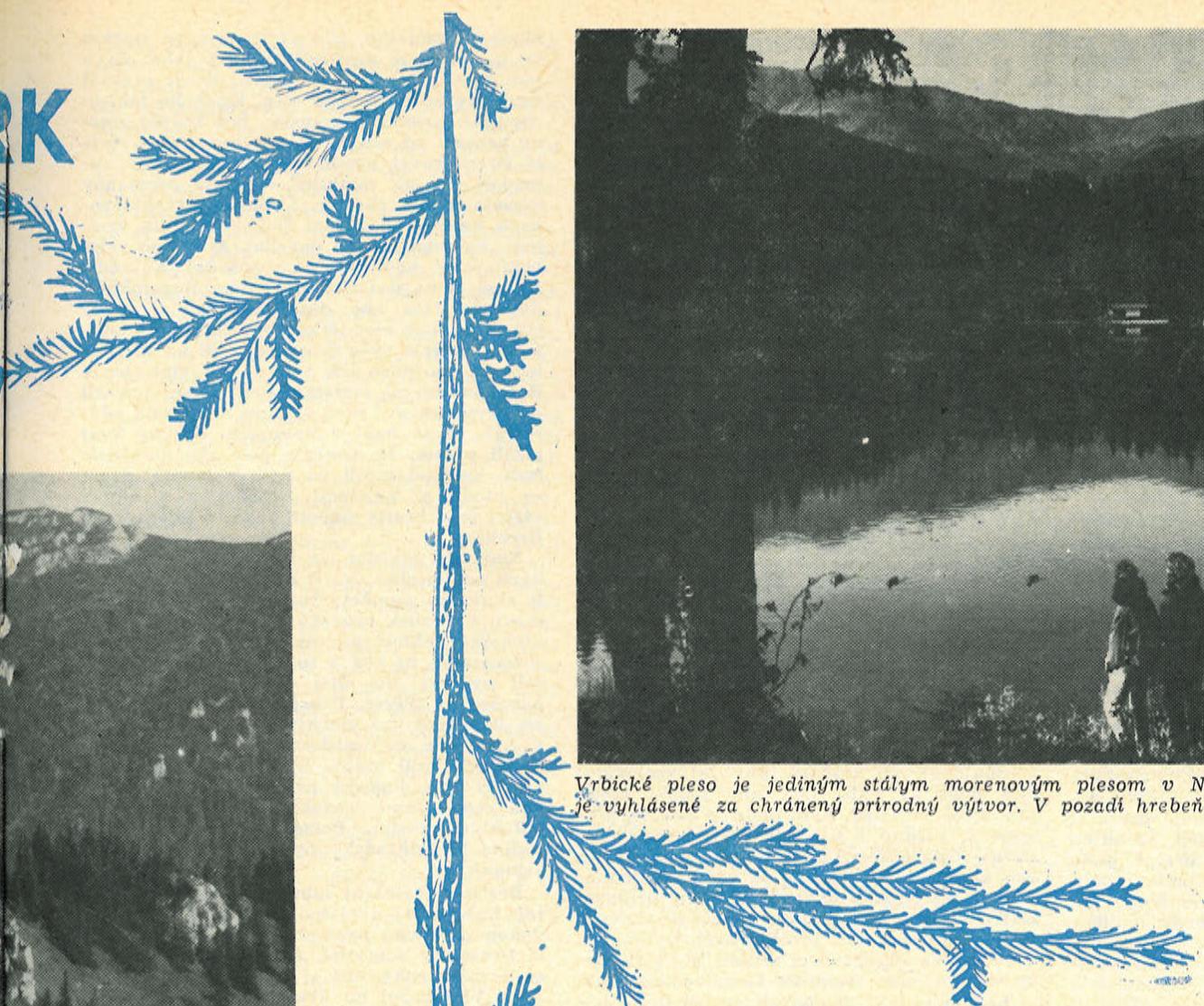
NÍZKE TATRY

Z prekrásnej vychádzky na Ohnište...

Skalné útvary vytvárajú dobré podmienky pre populáciu dravcov

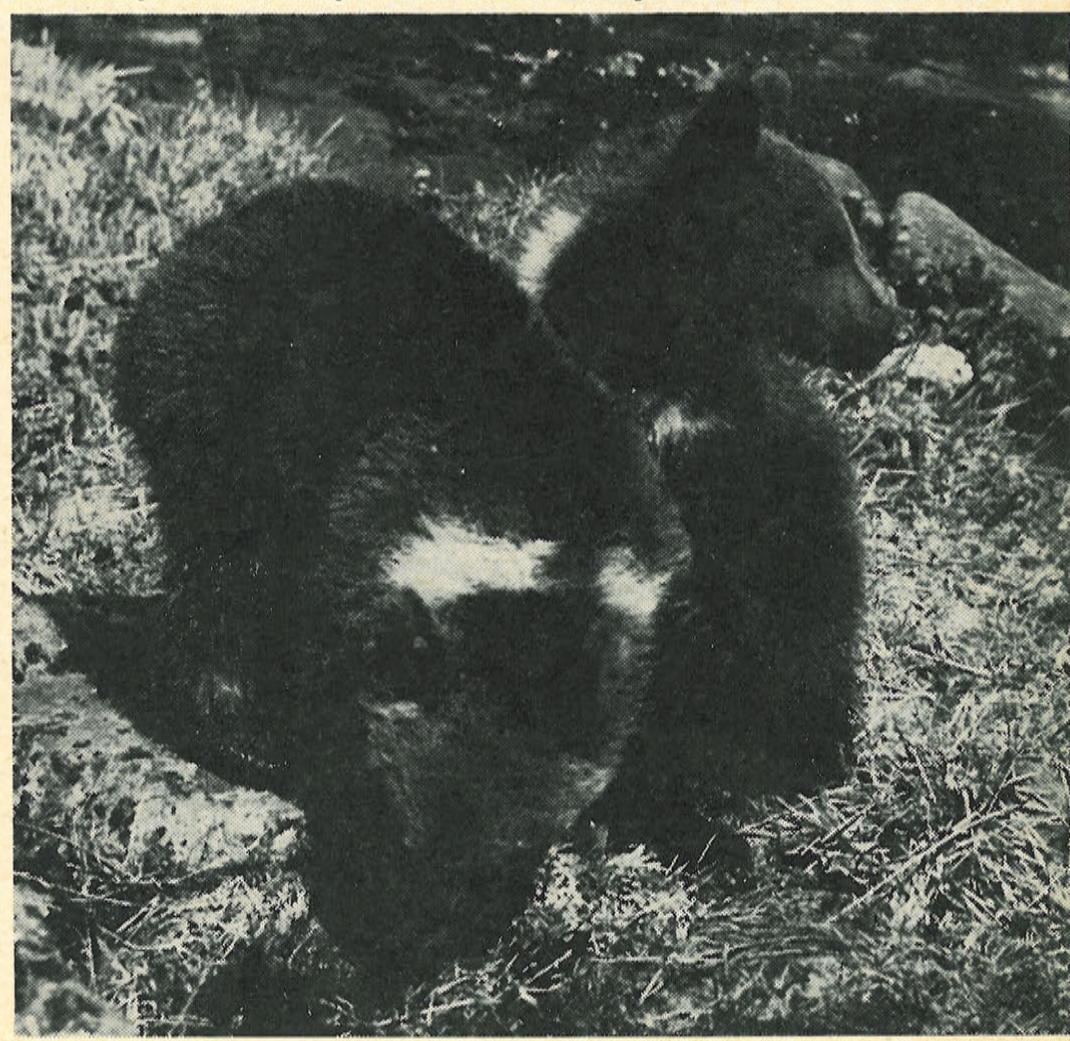

Vrbické pleso je jediným stálým morenovým plesom v Nízkych Tatrách. Od roku 1973 je vyhlásené za chránený prírodný výtvor. V pozadí hrebeň Nízkych Tatier.

Domovské právo má v Nízkych Tatrách medveď hnedý

Foto: Z. Vlach

NAJSMUTNEJŠIA ORAVSKÁ BALADA

Ján
Johanides

(2)

POKRAČOVANIE Z MINULEHO ČÍSLA

Mlyn zapíjali u Mahelmüllera. Brecherovci sa však ostýchali spýtať, ako sa koná dámsky súbor cez vreckovku, ale dozvedeli sa, že jedna barónka zastrelila druhú barónku — svoju najlepšiu priateľku — a potom aj seba. Sokyne i dôstojník pochádzali odkiaľsi z Nagykanizse alebo od Nagykanizse. Dôstojník bol gróf bez akéhokoľvek majetku po otcovi a po matke tiež chudobný barón. Sirotka.

Vítazná barónka, na rozdiel od svojej sokyne, nikdy predtým nestrieľala z pištole, ale si vraj bola istá, že vyhrá. Prisahala však, práve tak ako aj obet, že k sokyne nesčíti ani najmenšiu nenávisť. Ktovia preto si mysleli, alebo kto im to nahovoril, že ak sa zbavia obsahu črev, rozklad mŕtvol bude oveľa pomalší preto údajne obidve spolu použili silné prášky na vyvolanie laxy. Netušili, že už na druhý deň sa budú na tom bavíť všetci župní úradníci v Hubovom. Preto ani nevečerali a pred súbojom hrali spolu štvoručne na klavíri — Hubovčania boli dokonale informovaní. Aj na súboj šli takmer v objati. A s úsmevom. Priateľka mŕtvej sa vraj najprv dívala na obet s veľkým zadosťučinením. Až potom, keď pocitila pohľady všetkých prítomných na sebe, povedala, že po prvý raz prekvapila seba samú. Vyhlásila, že jej sokyňa žila len preto, aby po smrti presvedčila, že ju naozaj celé roky nenávidela. Nastal nejaký výstup. — Mahelmüller ale nevedel povedať aký — údajne víťazná barónka začala kričať, aby odnesli od nej preč tú trávu aj s tým zrkadlom a zastrelila sa druhou pištolou, pištolou z náhradnej pištolí, pokial diaváci jedli takzvaný dušičkový koláč, podávaný po každom súboji na Orave. Dôstojník vraj hral po celý ten čas taroky s Dessenffym a po súboji odcestoval okamžite do Nagykanizse. Všetci jeho spoločníci objednali koše kvetov. Vysoké biele koše. Po súboji — vraj ešte v ten istý deň večer — priviezol osobitný koč štrnásť bielych košov s kvetmi do Ružomberka. Koše zrejme v kaštieli najprv prijali, ale potom odmietli, lebo ich poslali späť do hotela až na druhý deň, tiež osobitným kočom, keď už dôstojníci odcestovali. Mahelmüller odosielal koše do posádky i s krátkym vysvetlujúcim listom. Na treti alebo štvrtý deň sa koše so zvädnutými kvetmi vrátili, osobitným kočom, zase do hotela a jeho majiteľ obdržal poukážku s peniazmi na výdavky i telegram, aby doručil koše za každú cenu do kaštiela, aj kvety v košoch vyzerali už akokoľvek. Mahelmüller prirodzene pochopil takzvanú urazenú čest dôstojníkov a dal odviesť koše na vlastnom koči znova do kaštiela i s opravedlnením. Koše však pricestovali o nejaké dve hodiny na tom istom koči nazad do hotela, s drsným protestom, ktorý tlmočil kočiš. Brechár rozprával po prvý, aj po druhý raz matke, že Massányi práve vychvaloval raičiu polievku, že ju velebil nad všetky polievky, že práve bratom takmer nakazoval, aby si kúpil nový hrniec, keď už teraz majú dobrý potok, aby si vzali úplne nový hrniec, v ktorom budú variť žitnú kašu v mlieku, až kým sa kaša pripráli, a aby potom hrniec s priprálenou kašou priviazali povrázkom o prút

a ponorili do potoka, na správne miesto, práve vrazil, že hrniec treba pred ponorením zvonku natrieť olejom a že si nevedia predstaviť, aké množstvo rakov prídu na tú kašu a koľko ich nachytajú, keď k ich stolu pristúpil sám majiteľ hotela, Mahelmüller osobne, s ďalšou objednanou fláskou na striebre a nahlas, aby to počuli aj iní, sa Massányimu ospravedlňal, že nemôže poslužiť chiadeným — Brechár nikdy nezabudol poznamenať, že vraj to, čo pili predtým, malo výbornú chut — pretože všetok ľad musel pred hodinou odovzdať paholkom z kaštieľa. Excelencia mu vraj poslala list: bezodkladne ho žiadala, aby jej zaobstaral ešte dnes aj ďalší ľad, aby mohol uložiť zastrelené barónky, kym nepríde doktor, profesor z Viedne i s asistentom, ktorý bude sleň balzamovať, a kym nedovezú rakvy, ako aj púzdra na srdecia, čo rodina objednala a už aj vlakom expedovala, lebo príbuzní zastrených si neželajú provizórne rakvy a on ich musel dať z provizórnych vybrať.

Verím, že Brecherovci museli byť ešte vtedy, v tom čase, skutočne čistí, celkom čistí, aj keď si to neuvedomovali — len preto hovorívali totiž o tom súboji — lebo keď Mahelmüller o ňom rozprával, tak sa začali červenáči. Červenáči sa netušiac, že sa červenajú, a zistili to až vtedy, keď sa ich Massányi priamo, bez okolkov spýtal, prečo sa červenajú. Táto otázka tak zaskočila bratov, že sa naraz — vraj by v tej chvíli neboli vedeli povedať prečo, aj keby ich mali zaťať — zdvihli. Zdvihli sa ako jeden muž pred prekvapeným, skoro až zdeseným Massányim a priznali, že by boli odišli aspoň na minútu na vzduch, kedy ich nebol zadržať pán Mahelmüller tým, že im povedal, aby sa nečervenali, lebo ešte vyvolajú ďalší súboj. Bratia odpovedali, že veru ani jakživ nemôžu vyvolať nijaký súboj, ale Mahelmüller im nato povedal, že oni by boli v takom prípade vedľajší. To máte tak, hovoril údajne Mahelmüller, tuná pán Massányi to pozná sám najlepšie: hra pritiahe hráca a červenanie vraha. Na túto odpoveď si bratia potom nejeden raz spomenulili.

Ale zdá sa, že Massányimu bola táto príhoda nemilá preto začať s Mahelmüllerom hovoriť o kartách. Massányi povedal, že on by nevedel nikdy hrať o dáku konkrétnu nehnuteľnosť, že preto odjakživa vsádzal vždy len peniaze, lebo k týmu nemá dosiaľ nijaký vzťah, a že sa už nepamäta, či vtedy začal hrať ešte pred deviatou, alebo až po deviatej večeri, ale vie rozhodne presne, že už o jednej v noci bol ten mlyn jeho majetkom.

Predal ho za pätnásťročné úspory Brecharovcom.

Keď sa prvý raz vracali domov, zbadali na rázcestí veľkú sochu ukrižovaného Krista. Vraj ten Kristus bol vypracovaný až do podrobnosti. Na hlave mal hustú korunu z pravého tŕňa a v tej korune si práve robili hniedzo sýorky.

V tom istom roku, v osemsto štyridsiatot šiestom, keď sa Brecherovci stali majiteľmi mlyna, prepukla na Orave cholera. Či to skutočne bola, alebo nebola cholera, to by sa dnes asi ľahko zisťovalo, ale Brechár bol celý život presvedčený, že bol mor a že vznikol z hladu, lebo to tvrdil mojej matke rov-

nako na začiatku, ako aj tesne pred smrťou — v tomto si protirečil. Podľa toho, čo o tom more rozprával — a svoj názor prevzal bezo zvyšku od svojho otca, ktorý ho takisto rovnako, prísne luteránsky, bez každej zmeny prevzal od svojho otca, v tomto boli všetci Brechárovci presní ako matriky, nič nepridali, ani nič neubrali — podľa príznakov musela to byť cholera. Choleru v týchto rokoch nevydržali zdraví ľudia, nie ešte vysieni. Zabudol som ti povedať, že v tom roku bola totiž neuveriteľná neúroda. Neúroda, akú si tamoxi ľudia už dávno nepamäti. Zomrelo viac ako desaťsíc ľudí a vtedy Orava nemala ešte toľko obyvateľov. Asi skutočne zomrelo vyše desaťsíc ľudí na tú cholera. A možnože ich bolo oveľa viac, lenže Brechár ani na začiatku, keď o tom hovoril po prvý raz, ani pred smrťou nezabudol zdôrazniť, že to bolo v novinách. Noviny vraj písali o tom, že zomrelo viac ako desaťsíc ľudí. Sedliaci mreli na poli, v lesoch, doma — vtedy si najstarší Brechér a s ním i všetci jeho bratia zmenili meno z Brechér na Brechá.

Nedá sa povedať, že bieda bola pre všetkých neviditeľná. Našli sa jedinci, ktorí chceli skutočne pomôcť: barón Kubinyi, veľmi stará a čestná oravská rodina, františkáni, niekoľki doktori sa začali namáhať s milosrdenstvom, aj keď v rozmerech cholery museli vyzerat ako deti, ktoré cheú prienesť pancierový trezor. Ktorísi rodiny — najnižšia hornooravská šľachta — usporiadali ples v prospech najpostihnutejších a z výnosu plesu nakupili múku, lenže vrecia múky, tú naivnú hrst hodenej proti vetru, rozpredali pod cenou sami oravskí kočiši už cestou do odľahlých dedín. Pomáhalaj aj rozvetvená rodina Medzihradskovcov, starí dobri oravskí zemani.

Brechár častokrát spomíнал, že po skončení tej bublinovej sociálnej pomoci, na ktorej dokonca mnoho nezarobili ani len tí kočiši, si Dessenffy uzmyslel, že chytí hru, že bude gladovať z ruky, aby si ostatní zemani písali pred Vianocami po dvesto a dal upečť oravskú tortu pre všetkých sedliakov, ktorí boli na ňom závislí. Áno, viem, čo chces povedať, máš pravdu, ale nemysli si, že to bolo čudné iba mne, že to bolo čudné iba vtedy a iba Brechárovcom, prečo sa mnohí z tých, čo ochoreli na tú cholera pred smrťou z posledných sil zobliekali donaha. Nebolo by to hádam vôbec čudné, keby sa tieto prípady vyskytli, povedzme, len v jednej dedine, lenže takéto prípady sa objavili nezávisle na sebe vo viacerých dedinách, neviem koľko ich bolo, ale muselo ich byť dosť, lebo vzbudili pozornosť, lebo si ich všimol nielen vtedajší župný fyzikus, ale i františkáni z Trstenej a nevedeli si ich vysvetliť. Mnohí zomreli priamo pri tom vyzliekaní. Ktovia, aký pocit ich to nútí vyzliekať sa, možno si myslia, že sa im uľahčí, možno nejaký inštinkt, ktorý v nich celý život spal, ich začal odrazu pred smrťou nútí, aby sa čohosi zbavili, aby zhodili čosi zo seba, aby sa zbavili čohosi, čo je na nich. Alebo v nich?

Dessenffy bol prvý oravský zeman. Najbohatší oravský zeman a torta mala priemer šesť metrov. Táto torta — tento upečený nezmysel, v ktorom boli kilá datli, fig, jedľich gaštanov, čokolády a čo ja viem ešte čoho, stála vraj oveľa peňazí, ako by stáli vrecia s písničnej múky, z ktorej by bola živá celá dedina aspoň tyždeň. Iba na polevu tej torty sa vraj spotrebovalo nesmierne veľa klobúkového cukru a o vajciach a múke už ani nehovorím. Tortová plinka bola akási ovocná všechnočut, akési želé, tortu piekli v Hubovom, u prvého hubovského pekára, istého Starcka.

Donedávna, totiž dovtedy, kym Brechár žil, existovala fotografia tej torty, možno ju má teraz Vendo alebo Ondrej, asi áno, ešte Brechárov otec Marek, môj starý otec, dal za jednu z fotografií tej torty drahé peniaze, aby ju mal ako trofej najúprimnejšej pýchy, ako trofej zo zvera, ktorého sice sám nezabil, ale s ktorým tiež zápasil. Ja som ešte videl tú fotografiu nalepenú na tvrdom kartóne, na rube mala fotografov meno, jeho adresu z prezdrobených písmen, ktoré

chceli vzbudzovať dojem, že sú plastické a fažké, vedľa firmy boli reprodukcie medailí s reliefmi. Videl som tú odfotografovanú tortu, odfotografovanú dajakým predpotopným doskáčom, jedným z tých prvých doskáčov, čo teraz preplácajú zberatelia, fotografiu spravenú fotografom, ktorého si Dessenffy pozval pre túto príležitosť až z Budapešti. Na fotografii bol šestročný, sedemročný, možno aj starší chlapec, ktorie, či nie Dessenffyho syn, v gala oblečení a torta mu siahalo až po hrudlo. Pravdaže, tortu nebolo vidieť celú, strácal sa v tom neurčitom pozadí, aké obklopuje všetky fotografované hlavy z tej doby: viditeľná časť torty bola nevýrazná, ale i pri neostrosti pôsobila ako voľajaký objektívom vymedzený úsek z architektúry.

Dessenffy si to dobre vrátal: tá torta — aspoň podľa Brechára a nielen podľa neho — vyvolala nesmierny úžas nielen u živých i umierajúcich sedliakov, ale aj u oravských aristokratov, ktorým pohľad žltou. Na sedliakov pôsobila ako zázrak, ako zjavenie svätejho Rocha, tú tortu Dessenffymu nikdy nezabudli — pred voľbami nemusel dať variť gulás — tortou si vopred zaplatil všetky budúce hriechy, tá torta bola bianco šek. Správa o jej rozmeroch sa rozniesla po celej Orave, prehlušila aj hrôzu zo zbolekania umierajúcich, no len najväčší odvážlivec spomedzi aristokratov a hubovských úradníkov sa pre nákuazu odvážili na koče, aby tortu videli. Uzájme ju rozkrájali napnutým oceľovým lanom na štyridsaťsedem kusov a každý sedliak — či už žil, alebo mrel — si musel odniesť domov svoj kraje pre rodinu. Sli. Sli aj polomŕtvi a neveril by si, že bozkávali Dessenffyho plot, lebo nemohli bozkávať jeho ruky. Hovorilo sa aj to, že keď uschol cukor z polevy na tej torte, ľudia si ho sypali ešte dlhé mesiace na švábku a na varenú burguňu.

Cholera ustúpila až o rok a zanechala za sebou neuveriteľný zmätok, ktorého sa Brecherovci desili.

Už viackrát som premýšľal o tom, prečo si práve vtedy, práve v tom čase cholery, Brecherovci zmenili meno, ale zakaždým som dospel k tomu istému názoru, že si zmenili meno iba preto, aby sa sedliakom v Kresničke nezdali cudzincami. Ak sa niekoľký Brechár, tak je to Oravcoví jasné. Chceli sa ku Kresničkom priblížiť aj z obchodného dôvodu. Lenže práve v tom bola najväčšia chyba, že to nebola iba z čisto obchodnej príčiny. Alebo mala v tom prsty aj tá cholera?

Po tejto stránke si zase Brecherovcov — Brechárovcov vážim, lebo keď videli, ako sedliaci celý rok mreli, snažili sa vyjsť v ústrety všetkým bez rozdielu, čo prišli mlieč o rok. Skoro každý z okolitých dedín sa žaloval: ten nám umrel, ten z rodiny pošiel, zmlujte sa — obľúbené oravské slovo nedávna. A Brecherovci, z ktorých sa stali Brechárovci, sa zmlivali, lenže to bolo ich prvé nešťastie, ktoré si spočiatku neuvedomili, alebo nechceli uvedomiť. Ich malé milosrdenská zapričinili závieru, závieru, ktorou sa odvtedy už nikdy nezaváili, a to už ani vtedy, keď sa už zámerne rozhodli byť tvrdi. Možno ani nemali voľajaký nesmierny súcit. Hádam bol ten súcit primeraný iba ich sile, ich svalom, ich kiláom, ich vrodenej schopnosti uniesť na vlastnom chrbe, hádam poskytovali ten súcit iba spakruky, iba mi-mochodom, iba tak, ako keď od jadra dobrý človek nepristúpi zbytočne chrobáka, zrejme sa v živote dosť neotužili pred bolestou, možné je aj to, že tá cholera — mnohých chorých, čo sa z nevysvetiteľnej príčiny pred smrťou vyzliekali donaha, nachádzali ležať na poli, aha, už som ti to hovoril — zapôsobila na nich toľkým desom, že ten súcit v nich znásobila. Vonkoncom si neuvedomovali, že ľudia navôkol nich sa nevzájom až natol'ko neľutujú, hoci zalamajú rukami, že ten ich viditeľný žial, že to ich vykrikujúce zúfalstvo je sice úprimné, ale plytké, pretože len ojedineli jedinci si môžu dovoliť rozmerený, prepuchový cit, lebo prevažná väčšina naň jednoducho nemá dostatočný vnútorný priestor, že ujúkanie na budúcich svadbach, že spevy pri narodeninách, že budúce prirastky v rodinách čoskoro doplniajú straty.

Brechárovci sprvu nechápali veľa vecí: nechápali, prečo Oravci nadávali, že sa im spluhavili kone a žriebatá a zvaľovali to na čary, keď stavali zvlášť vysoko žlaby, čo spôsobilo, najmä u žriebat, prehnutie chrbotice. Aj keď chcel byť Brechár, teda môj otec, nasili Oravec a celý život hovoril nárečím aj tam, kde nemusel, nezabudol na istý prípad, ktorý sa stal jednému z tých prvých Brechárovcov, myslím, že Tomášovi. Ten — ktorie prečo — nikdy to neodtajil.

Raz Tomáš obdivoval hory a ani si sám dobre neuvedomil, keď pri ňom zastali dievčatá, čo si predtým spievali a sli s kréahmi plnými malin. Dostal otázku: A pán mlynár, kdeže, kdeže sa to dívate? Na vás, na vás, hovoril Tomáš. Tomáš sa aj prvý oženil. A keď potom pochválil maliny a znova povedal dievčatám, aké sú len pekné, a nakoniec priznal, že sa dívaj aj do hôr, že majú krásne hory, dostal divnú odpoveď, že veď tie hory nie sú na pozeraanie, že hory sú na jahody, na huby, na maliny, na čučoriedky, na zelinu a na drevo, nie na pozeraanie. A keď potom d'alej dvoril dievčatám, že sa rád dívaj aj na ne, lebo sú pekné, začali sa chichotať a odpovedali mu, že veru ani ony nie sú na pozeraanie, že žena je na robotu. Možno to bola dámska volenka. Lenže Brechárovci dostali viac ráz takúto odpoveď, keď bola reč o kráse oravských hôr: že vraj kdeže tam hory boli pekné!

Keby boli Brechárovci mlieč za pevnú cenu — či už v peniazocho alebo v obili — za každú cenu, ktorá nebrala ohľad na choleru, za tú istú cenu ako aj ostatní mlynári v župe, hoci aj na dĺžobu, boli by si ich ctili a vážili, boli by ich sice považovali za páнов, pretože si mohli dovoliť kúpiť taký mlyn, ten mlyn, čo si mohol dovoliť prehrať v kartách len barón, ale boli by mali pocit, že sú z tej istej krvi, z takého istého mäsa ako aj oni a že sa treba k nim správať ako k rádnym mlynárom.

Brechárovci sa teda správali, či už zo zásiňov alebo nezásiňov dôvodov, podľa zásady, že luterán luteránovi uzná, najmä keď dobre vedeli, že okrem Kresnice a ešte jednej ďalšej dediny je celé okolie, katolícke, znížili o čosi cenu za mletie. To bola ich osudná chyba: oravskí luteráni sa luteránom, prišličom, luteránom Brechároveom, vôbec nesmiali za chrbotom, ani ich nepovažovali za bláznov — Brechárovci totiž v nich, v Kresničkach, zlomili akúsi smutnú oporu, a tým uvoľnili v nich neuveriteľnú závieru. Bol

to iba odbiv naopak? Nebudeš mi veriť, ale to najdivnejšie, to najneuveriteľnejšie, čo azda zdvojnásobilo, ak nie strojnásobilo ich závieru až do žerava, bol fakt, že Brechárovci chodili vždy veľmi čistí, vždy v čistej košeli, vždy v čistých šatách, vždy s umytnými rukami. Závideli im, lenže to na najmladší Brechár, Tomáš Brechár, dozvedel až o hodne nekôr, od svojej vlastnej ženy a švagriné, ktoré si neskôr pobrali bratia, keď sa Tomášova žena osvedčila to potvrdili. Závideli im až natoľko — a to je na tom najneuveriteľnejšie a hovorim, že švagriné to potvrdili — že si na každom jednom Brechárovi zapamätali na dlhé mesiace každú jednu košelu — či už bola novšia, či bola staršia, či úplne nová, či mnohokrát praná, či celkom stará, či čelkom zodráta — hoci nosili bežné, plátené košeľe. Takisto si zapamätali šaty, takisto pohyby, takisto tváre. Zvest, že melú lacnejšie preto, že bola cholera, sa bleskovo rozšírila, dokonca mnohí katolíci — a to je už čo povedať o oravských katolíkoch — sa vydávali za luteránov a bedávali nad mŕtvymi. A ďalej: a aj v tomto verím starému Brechárovi, Brechárovci zistili, že skoro všetci, čo prišli mlieč, sa v určitých okamihoch k bratom privedeli tisíci a nahlas čuchali, nahlas nuchali doslova ich ovoniavali a ich oči úplne nepochopiteľne — vtedy v očiach Kresničanov ešte nevedeli čítať — závideli. Ako sa dodatočne dozvedeli, závideli im aj farár matkocirkvi. Lebo Kresnica bola filiou.

Prvé klebety o nich sa začali šíriť hned vtedy, keď sa — na ich šťastie nie nadľaho — riadili heslom luterán — luteránovi. Jednej z najvýstižnejších klebiet, priznačnej preto, chýbala akákoľvek predstavivost: hovorila, že prišli z Tokaja. Prečo práve z Tokaja? Prečo práve z Tokaka — to si domysleli až neskôr — a že si doniesli odtiaľ kus zlata ako malá telacia hlava, že to videl Mahelmüllerov kočiš, čo ich dovezol. Lebo sa verilo, že v každom sude tokajského sa nachádza za nechet zlata, zem, z ktorej rastie tokajské, má vraj v sebe zlato, aj keď ho voľným okom nevidno. Neuveriteľná zhoda okolnosti je len v tom, že už vtedy čakalo na nich toľko striebra zo zlatom a zadarmo. Druhá klebeta bola, že to medzi nohami nemajú v poriadku, keď už majú roky a žien nikde. Tá trvala však len dovtedy, kým sa prvý neoženil. Skutočná nenáviať voči prišla, až keď sa poženili. Nevieš si predstaviť, Filip, čo to bolo, taká závieru na Orave.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Kresba: Areta Fedaková

OBVODNÁ SCHÔDZA NA ORAVE

Cinnosť Obvodného výboru KSSCaS za rok 1987 uzavrela obvodná schôdza, ktorá sa konala 13. decembra m.r. v Jablonke za účasti predsedu ÚV kr. Jana Molitorisa a 11 členov OV. Schôdzu viedol predsedu oravského obvodu kr. Alojz Šperlák.

Úvodnú časť schôdze vyplnila otázky organizačného charakteru týkajúce sa o.i. úhrady členského za rok 1987, zabezpečenia uhlia pre klubovne na zimné obdobie a stanovenia kalendára členských výročných schôdzí v súvislosti s predzjazdovou volebnou kampanou v našej Spoločnosti.

Ako vyplývalo z údajov predsedu OV, najviac členov na Orave má miestna skupina v Jablonke — 150, avšak iba miestna skupina z Malej Lipnice uhradila do 13. decembra členské príspevky na 100 percent. Zdá sa, že oravský obvod sa konečne dočkal seriózneho kultúrneho inštruktora a presnejšie inštruktorky, ktorou je Kristína Gribáčová. Svedčí o tom nielen pekný poriadok a výzdoba v jablonskej klubovni, ale aj správa o činnosti, ktorú prednesla na schôdzi. Okrem toho aktualizovala počet členov v jednotlivých miestnych skupinách na Orave. Rozhýbal sa trochu aj kultúrny život na oravských dedinkách. Napríklad v Podvlku, Malej Lipnici a Hornej Zubriči tam sú krúžky na cvičení divadelné hry a v Podskli vznikol spevácky súbor.

Podľa prijatého časového harmonogramu volebná kampania v miestnych skupinách na Orave bude priebehať od januára do apríla.

Podstatnú časť obvodnej schôdze vyplnila diskusia, ktorú začal krajčík Ján Halač návrhom, aby jablonskú klubovnu mohli využívať učiteľky slovenčiny a slovenskí žiaci, aby mali prístup k hudobným nástrojom a filmovej premietačke. Nakoľko takáto požiadavka vychádza oproti potrebe ozivovania činnosti klubovní, krajanského života a výchove slovenskej mládeže, pritomni krajčík nemohli s ňou nesúhlasíti. Uvažovalo sa iba o technickej stránke realizácie tohto návrhu.

Požiadavka využitia premietačky a premietania slovenských filmov počas zimného obdobia, najmä v súvislosti s výročnými volebnými schôdzami z MS, sa opakovalo vo viacerých diskusných príspevkoch.

Pozoruhodnú iniciatívu vyvinuli krajčíci v Dolnej Zubriči, ktorí organizujú tradičný novoročný stromček pre slovenské deti. Zároveň Zubričania plánujú urobiť zo starej remízy oravský pamiatkový dom. Podobný dom bude stáť aj v Harkabuze. Harkabuzania už kúpili starú drevenú chalupu v Podsrni a svojpomocne ju prepravili do Harkabuza.

Informácia úradujúceho člena ÚV kr. L. Molitorisa o dvojdňovom stretnutí oravských činiteľov

hudobných tvorcov a pedagógov s vedcami a publicistami, zaoberajúcimi sa oravskými problémami a o priatých na tomto stretnutí rozhodnutiach (o.i. založenie oravskej spoločnosti), bola podnetom pre diskusiu o mieste Slovákov na Orave. Tohto stretnutia sa nezúčastnili predstavitelia oravského obvodu KSSCaS, ktorých sice organizátor — Etnografické múzeum v Hornej Zubriči — pozval, ale jeho termín kolidoval s oslavami štyridsaťročia Spoločnosti v Nedeci. Konkrétné uznesenie v tejto veci zatiaľ krajania neprijali.

DOMINIK SURMA

KRAJANOM NA ZAMÝSLENIE

Každý národ a každá národnostná menšina si same tvoria svoje dejiny, ktoré svedčia o ich existencii. Kto pozná dejiny nášho malého slovenského národa dobre vie, že sú to dejiny bohaté na boje o existenciu, sebaurenie, samostatnosť a o zachovanie svojho materinského jazyka. Bol to veľký problém, najmä v období maďarizácie. Práve v tom čase sa zosilňovala túžba Slovákov po sebaurenení a po materinskom jazyku. Mali by sme si aj dnes bráť príklad z tohto zápasu malého slovenského národa.

Teraz sa pozrime na našu slovenskú národnostnú menšinu žijúcu na území PLR. Viackrát sme v rôznych publikáciach čítali, že na území Spiša a Oravy nežije slovenská národnostná menšina, ale „Gorali“, ako je to niekde v obciach pod Giewontom. A predsa už naša reč, naše nárečie svedčí o našom slovenskom pôvode. Nechcem tu obšírejšie vysvetľovať rozdiely medzi našim nárečím a goralčinou, lebo ich každý krajčík dobre pozná.

Dobre vieme, že zub času nahľadáva všetko, týka sa to aj nášho spišského nárečia. Za tých posledných 40 rokov, odkedy žijeme na území PLR, sa do nášho nárečia priplielo viaceré poľské slová, ktoré sa udomácnili a denne ich používame. To medzinárodným spôsobom, že niektorí zabúdajú na svoj pôvod, jazyk, na svoje nárečie, v ktorom vyrástli, v ktorom boli vychovaní. A predsa kde niet jazyk, niet národa. Treba si zachovávať svoju reč, byť si vedomý svojho pôvodu. Teda nebyť takým, ako hovorí porekadro: Kade viesť, tade plášť."

Pamiatky, ktoré svedčia o našej minulosti, zanikajú. Je ich ešte veľa, napríklad na našich cintorínoch, kde ležia naši otcovia a pradedovia. Sú to náhrobky so slovenskými nápismi. V poslednom čase však niektorí činitelia u nás vyvájajú úsilie, aby sme my, Slováci, nedávali slovenské nápisu na hroby našich zosnulých. Stáva sa, že niektorí krajania sa dajú presvedčiť, hanbia sa za svojho predka, ktorý sa cítil Slovákom a neprestal ním

byť do konca života. Po jeho smrti zabudli na to, čo bol preňho najhľavnejšie, na jeho hrdosť a národné povedomie. Je to chyba. Veď aspoň nápis v materskom jazyku by hľadal, že tu odpočíva krajan, ktorý bol Slovák a bol si toho vedomý. Pamiatky, ktoré zanecháme, budú svedčiť o nás a našom národnom povedomí.

Ak prejedeme našimi obcami na Spiši a Orave, nájdeme aj ďalšie pamiatky po našich predkoch, medzi ďalšími v našich kostoloch. Poznám prípad zo Spiša, kde v jednom kostole boli obrazy križovej cesty a pod každým obrazom nápis v slovenčine. Keď kostol opravovali, niekto dal tieto slovenské nápisu jednoducho odstrániť. Krajania to nemali dovoliť, ale predovšetkým mal tomu zabrániť Úrad pre ochranu pamiatok. Nie je to ojedinený prípad. Krajania by vždy mali pamätať na to, že ich otcovia a dedovia boli horlivými Slovákmami.

Nazrime ešte do Spoločnosti. Každá miestna skupina má vlastné skúsenosti a vlastné problémy, hoci niekedy sa hovorí, že už neexistujú. Žiaľ sú a budú aj ďalej. Napríklad problémom sú naše priezviská. Dobre sa pamätám, že sú to rýdo slovenské priezviská, ale boli popoľstené.

Je to vina pracovníkov matričných úradov, ale aj nás samých. Viem, ako sa píše moje priezvisko po slovensky a tak ho podávam pri vybavovaní osobného preukazu, ako aj iných dokladov. A matrikár, ktorý vpisuje do matriky, by mal napišať priezvisko správne a nie ako sa mu páči, lebo je to pre neho jednoduchšie vpísť ho po poľsky a nie po slovensky. Treba o to dbať a aj v tom vidím prejav nášho slovenského národného povedomia. Poznám prípad keď jednému z našich krajanov takto popolstili priezvisko a musel si na súde dožadovať opravy. Pojednávanie vyhral. Ale kolko bolo takýchto prípadov na Spiši?

Viem, že sa niektoré moje poznamky nebudú páčiť. Myslim si však, že by sme mali kritickým okom pozrieť na tieto negatívne stránky v našom živote a pouvažovať o našej ďalšej činnosti na kultúrnom poli v organizačnej oblasti a vôle v práci pre ďalší rozvoj našej Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku.

A.P.

TYCHY

Pre krajanky a krajanov z Oravy a Spiša slovo páračky je jednoznačné, znamená stretnutie na dedine a to v príjemnom ovzduší.

Najčastejšie gazdinka organizátorka oznamuje priateľom, susedom a známym, kedy sa budú konáť páračky, na ktoré pozýva predovšetkým dospelé dievčatá, ale nielen ich. Mladenci, neraz aj z ďalšieho okolia a chlapci zo susedstva sa schádzajú trochu neskôr ako dievčatá. Stretnutie začína spoločnou prácou, páraniom obvykle husieho peria pri spoločnom veľkom stole. Ak gazdinka nemá takýto stôl, zostavujú niekoľko stolov spolu. Pred polnocou práca končí a gazdinka podáva občerstvenie a za vykonanú prácu sprístupňuje izbu na tancovanie, obvykle pri harmonike. Zábava končí neskoro v noci.

Páračky majú na našich dedinach dlhé tradície, ale ako všetko, aj ony sa modernizujú. Páračky sa na dedinách konajú po celý týždeň okrem piatku a nedele a zakaždým v inom dome.

Naši krajania roztrúsení po svete, aj ti, ktorí bývajú na Sliezsku, dobre sa pamäťajú na páračky a na milé ovzdušie, v ktorých sa konajú. Preto v snahe preniesť niečo zo zvykov z rodnych dediniek aj na Sliezsko, naša sliezská miestna skupina KSSCaS aj tento rok v zime organizovala krajanské páračky, bohatšie ako predošlé a prispôsobené mestským podmienkam. Namiesto párania peria sme lúskali fazuľu z našich záhradiek. Všetko ostatne sa konalo, ako pri páračkach. Bolo krajanské pozvanie, práca, žarty a rozprávanie, spev, pohostenie no a tancovanie. Páračky sme dodatočne spojili s ondrejským večerom, preto aj program bol bohatší. Všetko sa výborne vydarilo, aj keď sa konalo v meste.

Všetkým krajanským záhradkárom na Sliezsku navrhujeme, aby na budúci rok nezabudli na jar zasadíť fazuľu, aby sme sa aj na budúci rok mohli stretnúť pri jej lúskaní.

Text a foto:

BRONISLAV KNAPČÍK

Zábava po páračkách

O LETE UŽ DNEŠ

Už neraď som vo svojich príspievkoch prízvukoval potrebu nacvičovať umelecké súbory a vôbec potrebu zintenzívniť kultúrny život v našej Spoločnosti počas celého zimného obdobia. Povzbudením k zvýšeniu aktivity by mali byť nielen miestne podujatia ako napr. Spišská zima a Oravská jar, ale predovšetkým Folklórne slávnosti Pod poľanou v Detve. Zúčastňujú sa ich totiž zahraniční Slováci z viacerých krajín na svete, a ovzdušie, ktoré vládne na festivali, je neopakovateľné, ostatne veľká rada som o detvianskom festivali písal a mnohí naši krajania ho dobre poznajú z vlastných skúseností. Je pravdou, že do Detvy môže ísť iba jeden súbor, spravidla ten najlepší. Práve tento fakt by mal povzbudiť naše súbory do združovej rívality o meno najlepšieho súboru Spoločnosti. Neviem sice, ktorý súbor pôjde v tomto roku do Detvy, avšak nakoľko sledujem dianie v našej Spoločnosti, domnievam sa, že opäť bude treba uvažovať o jednom súbore z týchto obcí — Nedece, Novej Belej, Malej Lipnice, ako aj hradom z Harkabuza. Teda nemáme veľmi z čoho vyberať. A žiadalo by sa, aby aspoň vo väčšine, keď už nie vo všetkých miestnych skupinách, pracoval umelecký súbor. Je to naša krajanská povinnosť voči odkazu slovenských predkov. Dodnes však neviem pochopiť, prečo predsedovia niektorých miestnych skupín napr. v Ciernej Hore, Tríbiši, Lapšanke, Fridmane alebo Falštíne nedokážu zorganizovať stretnutie s mládežou a povzbudiť ju pre založenie súboru alebo aspoň pre oživenie kultúrnej práce v klubovniach. Zdá sa mi, že treba byť iniciatívnejším, obetavejším a preukázať viacé záujmu o spoločenskú prácu.

Viacrát som už písal o folklórnom súbore z Jurgova, ktorý po rozchode s novobelským súborem, zostal sám, bez muziky. Bol to predsa dobrý súbor. Nemôžeme preto dovoliť, aby sa úplne rozpadol. Nakoľko sa za celý uplynulý rok neurobilo nij pre jeho záchrannu, myslím si, že je to prvoradá úloha v novom roku nielen pre obvodný výbor na Spiši a jeho nového predsedu, ale aj pre ústredný výbor našej Spoločnosti. Pravdu povediac aj mne osobne záleží na tomto súbore, lebo po nebohej mamičke narodenej v Jurgove, aj ja sa čítim trochu Jurgovčanom.

JOZEF MIRGA

KACVIN

Každý z nás má svoje problémy. Majú ich jednotlivci, obce, má ich aj štát. Jedny sú menšie, iné väčšie, niekedy priam neriešiteľné. Mnohé problémy sú týkajú našho poľnohospodárstva. O niektorých porozprávam.

Mechanizačný pokrok čoraz rýchlejšie nastupuje i na našu spišské a oravské kamenisté polia. Na gazdovstvách je stále

viac strojov, ktoré by mali uľahčiť rolníkom ich prácu. Mali by, ale neuľahčujú v náležitej mieru. Pričina je celkom jednoduchá: vo väčšine obci na Spiši a Orave majú rolníci polia veľmi rozdrobené, v desiatkach a nezriedka i v stovkách kusov. Sú to často úzučké pásiky roli, na ktoré nemožno vojsť traktorom a nedá sa na nich stojmi ani orať, ani siať, ani žať. Preto si rolníci často vzdychajú: keby sme mali scelenú pôdu, bolo by nám sveta žiť. Majú pravdu, ale neúplnu.

U nás v Kacvine sa sceľovanie pôdy bud ináč povedané — komasácia uskutočnilo už pred 27 rokmi. Problém bol v tom, že tak ako pri každom sceľovaní, nie všetci rolníci mohli dostat nové pozemky tam, kde si to želali. Jedni dostali viač na rovine, zase iní v kopcoch. A tí s výsledkami komasácie neboli spokojní. Vedľa na strmšom svahu, aj keď je pole široké, sa strojmi pracovať nedá. Tých nespokojencov, ktorí sa podnes cítia ukriedení, je hodne. Často si vzdychajú: kiežby sa vrátila situácia spred komasácie!

Napriek všetkému je komasácia pre rolníkov osoznaná, keď sa uskutočňuje rozumne a podľa možnosti spravodivo. No u nás, v Kacvine zanechala veľa problémov. Patria k nim i poľné cesty, vedúce k jednotlivým pozemkom, s čím si nevie poradiť ani richtár, ani richtárska rada, v ktorej sú predsa poprední, rozumní rolníci.

Problém je aj s vyháňaním dobytka a oviec na pašu. Keďže teraz každý musí past na svojom, ľudia ženú voľne dobytok a ovce (často aj vyše 50 kusov) a robia škodu iným. Kým prídu na svoju lúku, stihnu napasti ho viadka na jačmeni, ovce, d'ateline či zemiakoch, ležiacich pri úzkych cestách. Zvieratá nemajú rozum a neuvažujú, kde sa pasú, ale mali by ho mať ľudia, keď ide o dobro všetkých! Cesty medzi pozemkami mali byť otvorené pre zvieratá až po zbere úrody. Dovtedy — v najhoršom pripade — treba vodiť zvieratá na reťaziach.

Najhoršie je koncom augusta a v septembri. Kto nestihol skosiť otavu, bud' ju nechal pre svoj dobytok, môže si byť istý, že ju vypasú iní. Kto nevykopal zemiaky, môže sa s nimi rozlúčiť — cudzie kravy a ovce urobia s nimi poriadok.

Mnohi naši rozumní rolníci to vidia a sú proti takému divokému vypásaniu. Aby tomu zabránilí, vlasti v lete na urbárskej schôdzi navrhli, aby sa zvieratá vypásali na svojom až do zimy. Všetci za návrhom hlasovali, spisala sa zápisnica a výsledok? Týžden alebo dva sa uznesenie dodržiavalo. Dodržiavali ho najmä ti, čo majú menej oviec. Potom sa všetko vrátilo do starých koľají. A keď má niekto niekoľkosto oviec a chýbajú mu pasienky, pre toho bolo uznese nie nezávazné od začiatku. Vedľa mu ovce vyhryzli až zem aspoň na pol metra hlboko. Takáto situácia trvá už celé roky.

Prečo o tom pišem? Chcel by som, aby si všetci naši spoluobčania uvedomili, že len spoloč-

ným úsilím, spoločným dodržiavaním uznesení (napr. urbáru) zavedieme poriadok a vykorenime zlo, ktoré nás trápi už takto rokov. Mal by proti tomu zakročiť aj richtár s richátrskou radou a voči tým, čo narušujú zákazy, vydoviť patričné dôsledky. Je to predsa v záujme celej obce. Ústava PLR zaručuje predsa každému rolníkovi vlastníctvo pôdy. Platíme za ňu dane a nemôžeme súhlasiť s tým, aby ju využívali iní, aby gazdovali, rovzivali chov na nás úkor!

A ešte jedna pripomienka a súčasne výstraha tým, kde uvažujú o sceľovaní pôdy, aby neuroobili podobnú chybu ako u nás. Počas komasácie boli vymerané nové cesty do polí, často tak úzke, že dva vozy nemôžu prejsť okolo seba. Sú veľmi zničené, lebo sa poriadne už dlhší čas neopravujú. Stačí nedajboh trochu viac dažďa a možno tak uviaznúť v bahne, že ho nevytiahne ani päť traktorov. Neopravuje sa, lebo si mnohí myslia: však ja na svoje pole niejak dojdem, čo ma je po iných. Je to egoizmus. Radšej sa samému trápiť, ako pomôcť iným a tým aj sebe. Vedľa neskôr, keď sa cesty úplne zničia, ich oprava bude oveľa nákladnejšia. O tom by malo uvažovať predstavenstvo obce, ale aj všetci občania. Aj ľudové príslušie hovorí: aký si ty ku mne, taký ja budem k tebe.

J.B.

— zamestnať koordinátora pre otázky školstva vo vojvodstve zo strany UV KSSCaS.

— v každej škole na Spiši a Orave zaviesť v rámci mimoškolskej činnosti umelecký súbor v slovenskom jazyku,

— uľahčiť deťom, ktoré sa učia slovenčinu, účasť na prázdninovej rekreácii v Československu,

— intervenovať proti akýmkoľvek prejavom šovinizmu miestnych činiteľov.

B.K.

O PROBLÉMOCH

V

NOVOTARGSKÉJ GMINE

Hospodárska problematika, v tom najmä poľnohospodárske otázky boli témou novembrového zasadania mestsko-gminného výboru Zjednotenej ľudovej strany v Novom Targu, ktorého členmi sú aj naši krajania z Novej Belej a Krempach. Počas rokovania, ktoré viedol predseda výboru ZĽS Stanislaw Borowicz, sa poukazovalo na viaceré problémy v novotarskej gmine, ktoré si vyžadujú rýchle riešenie. Patrí k nim napr. ochrana prírodného prostredia medziiným v súvislosti s opakujúcimi sa prípadmi znečistenia okolitých riek, v tom Bieleho Dunajca, ako aj zabezpečenie vody pre Nový Targ. Treba rozhodne urýchliť výstavbu tamnejšej nemočnice, ktorá sa tiahne už mnoho rokov.

Gmina, napriek rôznym ľázkostiam, dosiahla dobré výsledky v poľnohospodárskej výrobe. Zvlášt dobre si počinajú rolníci v Novej Belej a Krempachoch, najmä v dodávkach mäsa a mlieka. Hovorilo sa tiež, že tento rok má byť do Durština zavedená voda. Bude to však možné pod podmienkou, že sa do toho aktívne zapoja miestni obyvatelia a svojpomocne vykonajú základné práce. Viacerí diskutujúci zdôrazňovali, že keď sa má poľnohospodárstvo ďalej rozvíjať, treba rozhodne zlepšiť zásobovanie základnými výrobými prostriedkami, strojmi a náradím, náhradnými súčiastkami, hnojivami, uhlím a pod.

Počas volieb bol za predsedu výboru opäťovne zvolený Stanislaw Borowicz a za jedného z podpredsedov krajan Ján Frantovič z Novej Belej. Blahoželáme.

J.M.

PRON
O ŠKOLSTVE
A OSVETE

Na záver minulého roku sa vo Varšave konalo prvé zasadanie Komisie osvety a vedy krajinské rady PRON za účasti ministra národnej edukácie prof. Henryka Bednarského. Na zasadane, ktoré viedla predsedníčka komisie prof. Anna Przeslawská, sa za našu Spoločnosť zúčastnila Bronislav Knapčík.

Účastníci zasadania sa dohodli, že budú pracovať v dvoch skupinách a za hlavné smery svojej činnosti určili o.i. nasledujúce otázky: pomoc v oblasti osvety v teréne, pomoc v intervenčných záležitostach, hľadanie spoločensky dôležitých otázok, ktoré majú spájať a nie deliť, problémy mladej inteligencie a využitie jej iniciatívy.

Počas diskusie kr. Knapčík predstavil situáciu v oblasti vyučovania slovenského jazyka na Spiši a Orave a poukázal na konkrétnych príkladoch na najdôležitejšie problémy v tomto vyučovaní. Zároveň sa obrátil o pomoc pri riešení najpálčivejších otázok. V tomto kontexte prijali na zasadane nasledujúce návrhy:

- okamžite preskúmať situáciu na Spiši a Orave,
- doplniť chybujúce učiteľské obsadenie pre vyučovanie slovenského jazyka,

Najlepší spôsob vypásania

Vypásanie po častiach je dnes uznávané za najsprávnejší spôsob využívania pastvin, keďže prináša najväčši osoh. Podelenie pastviny na patričné časti zaistuje zvieratám pocit bezpečnosti a umožňuje vypásat trávu na chádzajúcu sa vždy v štadiu pastvinovej zrelosti. Dovoľuje tiež počas pastvinovej sezóny vykonávať nevyhnutné ošetrovacie práce: hnojenie, boj proti burine, vykášanie nevypasenej trávy, ako aj zbieranie a konzervovanie nadmerného množstva pasienkovnej trávy. Umožňuje to tiež ponechanie trávy, aby odpočívala do času opäťovného rastu. Preto vypásanie pastvin po častiach je najvhodnejšie a malo by sa uskutočňovať všade tam, kde je to možné.

Odrastanie trávy v priebehu celého vegetačného obdobia nie je rovnako rýchle. V praxi sa predpokladá, že pastvina v máji a júni dáva polovicu ročnej produkcie krmiva, v júli a auguste jednu tretiu a v septembri a októbre polovicu z predošlých dvoch mesiacov. Z toho vyplýva, že pastvina, ktorá zaisťuje dostatočné množstvo krmiva v máji a júni, dá jej príliš málo v ďalších mesiacoch. Možno teda umiestniť na pastviny iba toľko zvierat, koľko sa na nej bude môcť vykŕmiť po celé leto a jeseň.

Pri vypočítavaní množstva dobytka na pastvinu, to znamená počtu dospelého dobytka, ktorý sa využíva v priebehu pastvinového obdobia na jednom hektári. Musíme brať do úvahy rozdiel v intenzite odrastu a pridávame dodatočne dve až tri plochy. V jarom období ponechávame porast na týchto plochách až do kosebnej zrelosti a kosime sa seno. Odrast po kosení používame ako pastvinu.

Cas vypásania zvierat na jednej ploche by mal trvať podľa možnosti krátko, ale vtedy si to vyžaduje veľké množstvo plôch. Preto sa obvykle dokonca na vzorných pastvinách zvieratá pasú na jednej ploche asi štyri dni.

Dlhé vypásanie jednej plochy je nepriaznivé z nasledujúcich dôvodov:

- denný prírastok zelenej hmoty podľa predĺžovania vypásania je pomerne malý v porovnaní k množstvu zašliapanej a výkalmi zašpinenej trávy;

- podľa predĺžovania vypásania nezožraný porast v prvých dňoch starne a zmenšuje sa v ňom obsah bielkovín, ako aj zhoršuje sa straviteľnosť.

Veľkosť jednej plochy závisí od času vypásania na nej a od počtu zvierat pridelenných na túto plochu. Z mnohých skúseností

vyplýva, že čím sú menšie plochy, tým kratšie na nich vypásame a tým väčšia je efektivita pastviny.

Racionálne podelená pastvina by mala mať prinajmenšom 8 až 10 plôch. Pri plánovaní počtu plôch dávame dve plochy nad normu. Sú krmovinovou rezervou a vypásame na nich v suchých rokoch, v ktorých tráva slabšo rastie a existuje obava, že krmoviny budú chýbať.

Prestávky vo vypásaní — na pastvinových plôchach sú závislé od tempa rastu trávy a trvajú od 17 do 40 dní. Prestávky vo vypásaní majú nasledujúce výhody:

- po vypásaní plochy môžeme vykosiť všetky nevypasene rastliny, vďaka čomu do istej miery vyrovňávame nedôkladnú prácu zvierat. Zároveň zabráňujeme rastu trsov trávy a udržiavame rovnakú výšku porastu;

- počas prestávky vo vypásaní odstraňujeme výkaly, následkom čoho nedopustíme, aby sa naväkol nich tvorili trsy rastlín, ktorým sa zvieratá vyhýbajú pri ďalšom vypásaní;

- hned po vypásaní môžeme pastvinu posilniť hnojivami;

- prestávky majú priaznivý vplyv na pastvinový porast, keďže zabráňujú degenerácii porastu a rozrastaniu sa buriny.

Množstvo opäťovného vypásania na jednotlivých plôchach, závisí od intenzity hnojenia pastvin, spôsobu ošetrovania, času vypásania na jednotlivých plôchach, ako aj od vegetačného obdobia a počasia.

PLODNÁ SPOLUPRÁCA...

Ústav pre pestovanie a aklimatizáciu rastlín v Radzikowke pri Varšave upevňuje spoluprácu s vedecko-výskumnými strediskami v Sovietskom zväze v oblasti pestovania nových druhov obilia, olejnátnych rastlín, strukovín, kukurice, cukrovej repy a krmovín. V polovici deväťdesiatych rokov by mali spoľočne výskumné kolektivity odovzdať pre pestovanie nové druhy pšenice, pšenčníka a iných rastlín, vyznačujúcich sa veľkou úrodnosťou, odolnosťou na poľahačku a choroby.

Doterajšie výsledky spolupráce sú už viditeľné. Na Żulawsku, v Bydhošti vojvodstve a v Medyke pri Przemyšli, pestujú už racionizovanú v ústave sovietsku cukrovú repu Jubilejna. Zavádzajú sa poľsko-sovietsky vŕbi bôb a v Opolskom a Vroclavskom vojvodstve kukurica.

V Sovietskom zväze už sejú na viac ako milión hektárov v polabských republikách, na Ukrajine a Bielorusku spoločne dopestovanú odrodu ovsa Bug a o poľskú polocukrovú repu Unia a Temadovo je stále väčší záujem. Vysvitlo totiž, že po určitých modifikáciach v technológií pestovania, dávajú tam veľmi dobrú úrodu.

Najcennejšími prvkami tejto spolupráce pre našich poľnohospodárskych vedcov je prístup k obrovským kolekciam východiskových materiálov v ZSSR, z ktorých možno komponovať nové druhy rastlín, možnosti ich preskúmania v rôznych klimatických podmienkach, ako aj využívanie

unikátnej výskumnej aparatúry, pomocou ktorej možno získať všeobecné údaje nevyhnutné v hodnotení výsledkov a kvality pestovaných druhov.

V Mironovskom vedeckovýskumnom ústave pre pestovanie a semenárstvo pšenice pri Kyjeve začali spoločné práce v oblasti využitia biotehnológie v pestovaní pšenice a pšenčníka. Dr. Soviński z radzikovského ústavu v Zjednotenom ústave jadrových výskumov v Dubnej skúma vplyv magnetických polí na pestované rastliny. Komplikované zariadenia sa tiež využívajú vo výskumoch uskutočňovaných pod vedením akademika A. Sozinova, ktorý je uznávanou autoritou v oblasti genetiky a biochémie. Týkajú sa výskumov tajomstiev gliadyn — čiže zväzkov bielkovín, ktoré sú zložkou glutenu a determinujú kvalitu pšeničného zrna.

Vďaka angažovanosti a spolupráci siedmich sovietskych vedeckovýskumných stredísk s podvaršavským ústavom bude možné rýchlejšie vypestovať nové odrody. Musíme si však uvedomiť, že na vypestovanie, kontrolu, racionizovanie a zavedenie novej odrody obilia sa musí venovať priesmerne vyše desať rokov. Doterajšie výsledky spolupráce poukazujú na to, že sa vyplatilo nadviazať styky, vymieňať skúsenosti a vypestované materiály. V poľnohospodárstve a výrobe potravín musí totiž nastáť značné urýchlenie a to v oboch našich krajinách. Také sú požiadavky našich čias.

Ovca – stále urastenejšia

Ovca sa stáva pre naše národné hospodárstvo tak isto dôležitým zvieratom ako ošípaná a krava. Baranina je vyhľadávaným tovarom, ovce syry sú veľmi chutné, kože a vlna — to je skutočný poklad. Vedľa ľudového príslovie hovorí, že „kto má ovce, ten má čo chee“. Hoci, ako tvrdia chovatelia, dnes toto príslovie nie je u nás vždy pravdivé.

V chove týchto zvierat sme v posledných rokoch zaznamenali obrovské zmeny a to tak kvantitatívne, ako aj kvalitatívne. V roku 1986 prekročil ich počet už päť miliónov kusov a je najvyšší po vojne. Primitívne ovce, ktoré dávajú malé množstvo vlny, často miešanej a farebnej, sú už

skoro úplne nahradené vysoko efektívnymi kusmi s jednotnou vlnou. Zároveň so zlepšením efektivity a kvality vlny sa zmenil aj chovný typ oviec — zvýšila sa hmotnosť, zlepšila sa stavba tela a užitočnosť mäsa, ako aj kvalita kože pre spracovanie.

Grodziecka ovca, vychovaná pred niekoľkými rokmi v Zootechnickom výskumnom ústave v Grodzieci Slaskom pri Bielsku, je prispôsobená klimatickym podmienkam. Podbedskydská, váži okolo 15 kg viacej, ako jej predchodkyňa a dáva okolo 2 kg viacej lepšej vlny. Tento vedecký ústav už roky robí výskumy nad zušľachtením horských oviec.

ZELENÁ
KRONIKA

výrazne pôsobilo na zvýšenie počtu prilietavajúcich včiel.

VČELA A BYLINKOVÁ VODKA. Hodnota výrobkov získaných vďaka opeľovaniu rastlín včelmi je 30-násobne vyššia ako samého medu. Zatiaľ však mnoho prostriedkov na ochranu rastlín, dokonca neškodných pre včely, pôsobí na tento užitočný hmyz odstraňujúco hlavne svoju neprijemnou vôňou. Preto sa včelári pokúšajú privábiť včely na plantáže rôznymi spôsobmi. V NSR je napr. účinným vábivým prostriedkom horká bylinková vodka, ktorú pridávali k pesticidom. Pridanie vódky Huldanus k preparátu Kaptan proti hubám

PŠENICA NA PRVOM MESTE. Zatiaľ čo pred druhou svetovou vojnou sa v Československu najviac pestovalo žito, potom pšenica a oves, dnes je počadie podľa výšky výroby iné. Na prvom mieste je pšenica (viac ako polovica celkovej produkcie obilia), potom nasleduje jačmeň, kukurica, žito a oves. Prispôsobivé odrody pšenice vytlačili žito a oves aj z podhorských oblastí. Československo je dnes vo výrobe obilia skoro sebestačné. Dováža len 5 percent kŕmneho obilia (ešte na začiatku 80. rokov sa v zahraničí nakupovalo asi 15 percent, čiže 1,6 miliónov ton). Vyváža sa asi 30 percent sladovnickej jačmeňa vo forme sladu.

Stránku pripravil:
ZBIGNIEW RUTA

NAJLEPŠÍ '87

Na záver roka sa už tradične hodnotí najúspešnejších športovcov v jednotlivých krajinách, ba i vo svete. Nedávno sme spoznali najlepšiu desiatku v Poľsku, v ktorej, ako sa mnohí pamätajú, zvíťazili kajakári Marek Ebik-Marek Dopiera. Dnes pripomieneme najlepších športovcov vlaňajšieho roka v Československu, určených v tradičnej ankete športových novinárov.

1. Jiří Parma (Dukla Banská Bystrica) skokan na lyžiach. Vlani vybojoval v Obersdorfe titul majstra sveta na strednom mostiku a bol členom družstva, ktoré na MS obsadilo 4. miesto. Narodený v r. 1963 získal ako osemnásťročný prvý titul majstra ČSSR. Z čs. skokanov má technicky najčistejší štýl.
2. Jozef Pribilíneč (Dukla B. Bystrica) chodec. Narod. v 1960 je viacnasobným majstrom Európy a svetovým rekordérom. V min. roku vybojoval titul halového majstra Európy na 5 km v Liévine a strieborné medaily na 20 km na majstrovstvách sveta v Ríme, ako aj na holových majstrovstvách sveta v Indianapolise (5 km). Vlani ho uznali za najlepšieho športovca ČSSR.
3. Milan Kadlec (Dukla B. Bystrica), moderný päťbojár. Narod. v 1958 patrí k najlepším päťbojárom na svete. Na OH v Moskve bol ôsmy, na svetovom šampionáte v r. 1985 skončil piaty, v 1986 — štvrtý a vlani bol už strieborným medailistom, k čomu pridal ešte bronzovú medailu na majstrovstvách Európy.
4. Jan a Jindřich Pospíšilovi (KPS Brno), bicyklebalisti. Narodení v r. 1945 a 1942 sú zjavom, ktorý vo vrcholovom športe na svede namá obdobu. Už skoro štvričoročia patria k najlepším na svete. Za toto obdobie vybojovali 19 titulov majstra sveta — posledný vlani v dánkom Herningu.

Takto oslavovali
Parmovo víťazstvo na MS skokan Švagerko, Ploc a Vacek.

5. Ján Železny (Dukla B. Bystrica), oštěpár. Narod. v r. 1966 štartuje v reprezentačnom drese odnedávna. Vlaňajší rok bol preňho najúspešnejší. Počas medzištátneho stretnutia s V. Britániou a Maďarskom v Nitre prekonal hodom 87,66 m svetový rekord a neskôr na majstrovstvách sveta v Ríme získal bronzovú medailu.
6. Atilla Szabó (Dukla Praha), kanoista. Narodil sa v r. 1965. Vlani na majstrovstvách ČSSR získal až štyri majstrovské tituly v kanoistike a na svetovom šampionáte v Duisburgu vybojoval dve medaily: striebornú na 10 000 m a bronzovú na 500 m.
7. Dominik Hašek (Tesla Pardubice), hokejista. Ako brankár bol vlani najväčšou oporu svojho klubu pri získaní majstrovského titulu, ako aj reprezentačného mužstva ČSSR, ktoré na MS vo Viedni vybojovalo bronzovú medailu. Na tomto šampionáte ho uznali za najlepšieho brankára. Narod. v 1965.
8. Pavol Jablonický (Spartak Hradec Králové), kulturista. Narodil sa v r. 1963. V roku 1985 bol ešte juniorským majstrom ČSSR a vlani v Essene (NSR) sa v kategórii do 90 kg stal majstrom Európy a potom v Madride aj majstrom sveta. Naviac bol čle-

nom v NSR víťazného a v Španielsku bronzového mužstva.

9. Miroslav Mečíř (RH Praha), tenista. Narod. v 1964. Stály člen čs. daviscupového tímu. Vlani hral vo štvrtfinále Wimbledonu a vo finále majstrovstiev USA vo Flushing Meadow. Spolu vyhral šesť turnajov Grand Prix a v konečnom poradí tejto súťaže obsadil štvrté miesto.
10. Anton Baraniak (ŽD Bohumín), vzpierač. Narodený v r. 1951 je už mnoho rokov jedným z najlepších československých vzpieračov. Vlani na MS v Ostrave získal tri bronzové medaily: v dvojboji, trhu a nadhode. V roku 1980 vybojoval v Moskve titul olympijského majstra.

Novinári určili aj najlepšie československé družstvá vlaňajšieho roku. Zvíťazil tím voľjbalistik ČSSR, ktoré na ME v Belgicku získali bronzovú medailu. Druhé miesto obsadili športoví strelec, ktorí na majstrovstvách Európy vo finskom Lahti vybojovali 15 medailí, v tom 5 zlatých. Na treťom mieste skončilo mužstvo hokejistov, ktoré dovezlo z viedenského svetového šampionátu bronzovú medailu. Dostane sa niekto z tohto zoznamu na listinu najlepších v roku 1988? Uvidíme na záver roka. (jš)

Hviezdy svetovej estrády

Je to stará britská skupina, ktorá si však už vyše dvadsať rokov dokázala udržať popularitu v mnohých krajinách. Vznikla v r. 1966 a jej pôvodnú zostavu tvorili: Peter Gabriel, Michael Rutherford, Tony Banks a Anthony Phillips.

GENESIS

Trvalo až dva roky, kým vydali prvú dlöhrajúcu platňu, ktorú však kúpilo iba 600 zájemcov. Teda začiatok nemali ľahký. Postupne si získavali záujem i uznanie a odvtedy už pripravili pätnásť ďalších albumov — najprv bez účasti Phillipa a neskôr aj bez Gabriela. Všetky boli úspešné a dobre sa predávali. No na čelne miesta na listine hitov sa dostali až po niekoľkoročnom pôsobení. V poslednom období to bola najmä pieseň Invisible Touch. Teraz však nastal ozajstný prelom: z ich poslednej veľkej platne sa na špičku najväčších hitov dostalo až päť piesni.

Tvorcom tohto úspechu je Phil Collins, ktorý sa ku skupine Genesis pripojil v r. 1970. Je to veľmi zriedkavý jav, aby sa z bývalého bubeníka, na dôvode nie s bezchybným zvonäjskym, stala svetová hviezda. V skupine to spočiatku tiež všetko neklapalo. Odišiel z nej Gabriel a bolo sa treba obzrieť za novým spevákom. Phila vybrali spomedzi 15 uchádzacov. Spočiatku Collins prispôsobil spôsob spevu svojmu predchodecovi, až nekôr začal spievať svojim dnešným štýlom, ktorý nemožno s nikým zmeniť.

Collins začal hrať na biehoch od svojich piatich rokov, ale širšia verejnosť ho poznala najprv ako detského herca. Prvý sólový úspech mu priniesla pieseň No Jacked Required. Nahral ju na platňu, z ktorej predali šesť mil. exemplárov. No nebola to ešte nahrávka so skupinou Genesis, ale Brand X.

Veľký úspech zaznamenala Genesis na takmer ročnom turné, ktoré začalo v septembri 1986 v Detroitu a skončilo v júli 1987 v Londýne. V tom čase dali vyše 180 koncertov, medziiným v Kanade, na Novom Zélande, v Japonsku, ale aj v Európe napr. v Maďarsku a Sovietskom zväze. Videlo ich viac ako šesť miliónov divákov. Napr. v New Yorku hrali na štadióne pred stotisic divákmi. Pre zaujimavosť uvedieme, že ich zariadenie na pódiu vážilo vyše 75 ton. Je ich tajomstvom, ako dokáže skupina zachovať tak dlho svoj ustavičný vývoj bez najmenšieho zlomu. (jš)

Predstov k súťaži kresieb '87

Redakčná porota Života uzavrela v decembri minulého roku súťaž kresieb pre školskú mládež z Oravy, Spiša a Zelova a pod vedením grafickej redaktorky — Arety Fedakovej, vyhodnotila a vybrala najlepšie práce. V tomto čísle prinášame niekoľko základných údajov, ktoré sme pre vás vybrali z pracovnej zápisnice súťažnej poroty.

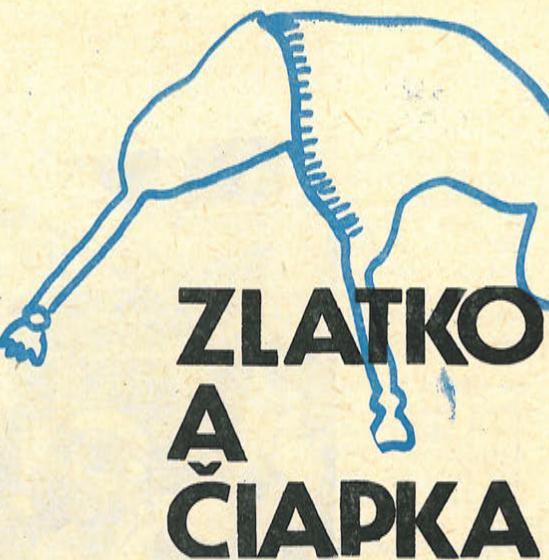
★ súťaže kresieb '87 na tému: Návrh titulnej strany časopisu Život, sa zúčastnilo 376 žiačok a žiakov zo 16 škôl z Oravy, Spiša a Zelova, ktorí nám poslali spolu 444 prác.

★ redakčná porota vybraťa 30 najlepších prác t.j. 15 v staršej skupine (od 5. do 8. triedy) a 15 v mladšej skupine (od 1. do 4. triedy), za ktoré udeľila vecné odmeny v hodnote 30 tis. zl.

★ mená všetkých výhercov so získanými odmenami uverejnime v marcovom čísle Života.

★ dăkujeme všetkým účastníkom našej súťaže, aj tým ktorí tentoraz nezískali žiadne odmeny. Dăkujeme tiež učiteľom výtvarnej výchovy a vedeniu škôl, ktorí žiakov povzbudzovali a pomáhali v ich práci.

★ všetkých záujemcov už teraz pozývame na novú súťaž ktorú ohlášime v druhej polovici tohto roku.

ZLATKO A ČIAPKA

Zlatko mal čiapku.

Mama mu ju uplietla. Celá, celučičká bola červená. Jedného dňa si ju dal Zlatko na hlavu a vybral sa na prechádzku.

Oproti šiel kučeravý susedko. Pohrával sa s nožikom. Pristavil Zlatka a povedal mu:

— Vezmi si môj nožik a daj mi svoju čiapku. Zlatko mu odvetil:

— Čiapku si nedám!

— Za tento nožik, braťku, desať čiapok mi dajú.

— Aj sto môžeš dostať, ale ja si čiapku nedám.

Mama mi ju uplietla!

A Zlatko odišiel.

Stretol mládenca s opičkou:

— Hej, chlapče, počkajže, — zavolal maňho mládenec. — Vezmi si moju opičku a daj mi svoju čiapku.

— Čiapku si nedám, — odvetil Zlatko.

— Nemúdry si, chlapček. Za takúto opičku aj dvadsať čiapok dostanem.

— Aj dvesto môžeš dostať, ale ja si čiapku nedám. Mama mi ju uplietla.

A Zlatko sa pobral d'alej.

Stretol rybára. Rybár mal v kapsičke rybu. Pristavil Zlatka.

— Vezmi si moju živú rybu a daj mi svoju čiapku.

— Čiapku si nedám!

— Ale daj, dajže mi ju, chlapček. Je to zázračná rybka. O čokoľvek ju požiadaš, hned ti to splní.

Zlatko aj tento raz odvetil:

— Čiapku si nedám! Mama mi ju uplietla!

Rybár sa zahľadal na Zlatka. Potom na rybku. Poláskal ju a riekoł:

— Rybka, zlatá rybka, nože zariad, aby sem prišla najšikovnejšia žena, čo vie pliesť najkrajšie čiapočky!

Rybár nastačil ani vyriecknuť, čo chcel už sa tá žena aj zjavila. V ruke držala zlatý košík, plný pestrofarebných čiapok. Najkrajšiu vybrala, Zlatkovi podala:

— Zlatko, chlapček zlatý, daj mi svoju čiapku a vezmi si moju. Pozri sa, aká je krásna! Budeš v nej junák!

— Aj vaša čiapočka je pekná, tetuška, — povedal Zlatko, — ale od tej, čo ja nosím, krajšiu nepoznám. Mama mi ju uplietla!

Usmial sa rybár. Usmiala sa aj žena. Obaja chlapčeka.

— Ty si dobrý syn. Tvoja matka môže byť šťastná, keď ju tak lúbiš. Nechaj si svoju čiapočku, ale vezmi si aj moju.

Zlatko si vzal čiapočku a zvolal:

— S tvojou junáckou čiapkou, tetuška, na veľkého junáka vyrastiem. Po celý život si však budem chrániť svoju čiapku, lebo mama mi ju uplietla!

RAN BOSILEK

Preložil: MICHAL TOPOLESKÝ

JANKO MATUŠKA

Nad Tatrou sa blyska

Nad Tatrou sa blyska,
hromy divo bijú —
zastavme sa, bratia,
vedť sa ony stratia —
Slováci ožijú.

To Slovensko naše
posiaľ tvrdo spalo —
ale blesky hromu
vzbudzujú ho k tomu,
aby sa prebralo.

Už Slovensko vstáva,
putá si strháva.
hej, rodina milá —
hodina odbila,
žije matka sláva!

Ešte jedle rastú
na krivánskej strane.
Kto jak Slovák cíti,
nech sa šable chytí
a medzi nás stane.

ČO JE TO?

Šplhá, skáče ostopáť,
sem a tam a zase späť.
Hore na strom, dolu z krička.
Kto vie, povie:.....!
(akčireveV)

Ktoré vtáča vždy a znova
opakuje ľudské slová?
Ty to nevieš? Ale jaj!
Je to predsa.....!
(jagapaP)

Kto vie prenikavo kvákať
a tiež plávať a tiež skákať?
Vie to dedko, vie to babka.
Aj ja to viem. Je to.....!
(akbaŽ)

Kto veselo poskakuje,
mláda pritom opatruje?
Je to veľký, dobrý skokan.
Menuje sa — ako?.....!
(nakolK)

NAŠA FOTOHÁDANKA

Eugen Gogola a Jana Glistová z Čiernej Hory.

Naša snímka predstavuje známeho amerického filmového herca. Hral medziiným v takých filmech ako Zámok v pekle, Manželia, Big Trouble, Murder inc., Nebo nad Berlinom a predevšetkým v znáomom seriáli Columbo, ktorý vysiela aj naša televízia. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Čaká vás knižné odmeny.

VESELO SO ŽIVOTOM

— Môj Jožko našiel spôsob, ako prinúti sestru ráno vstať. Púšta jej pod perinu psa...

— A to pomáha?

— Áno, ona spí s mačkou!

* * *

— Mamička, môžem sa ísi s deťmi pozrieť na zatmenie slnka?

— Môžeš dcérenka, ale nechod' veľmi blízko...

* * *

— Zase si otváral dvere špinavými rukami!

— Ja som to nebola. Ja vždy otváram nohou...

* * *

Uhlie ťažíme povrchne.

JÁN TURAN

Februárová

Aj vtedy, aj v ten február
treskúce mrazy boli.
Daleko ešte bola jar,
jar tovární i polí.

Snežilo husto na Prahu,
snežilo na Hradčany.
Lud zbrane mal i odvahu
a báli sa ho páni.

KAMIL PETERAJ

Pred školou, za školou

Pred školou, za školou,
všade sa belie,
kominár chytá si
do čiapky perie.

Výpravca zapískal
a dvíha lopár
a vlaky z nádražia
stratia sa do pára.

Školník má lopatu,
máme ho radi,
nevieve, že robí nám
snehové hrady.

Dve tety s metlami
majú tvár prísnu,
keď sa sneh rozhnevá,
obe v ňom zmiznú.

Kominár, výpravca,
školník a tety,
každému na nose
pyšný sneh sedí.

Ulica vo svetri
a domy v páreri,
ten, kto to nevidel,
ten tomu neverí.

Na Staromestkom námestí
Ľudové milicie.
Nebudú viacej bedári
pokorne klonit šije!
Gottwaldov spravodlivý hlas
sa vznášal nad Hradčanmi:
Preč s fabrikantmi, prišiel
čas!
My zúčtujeme s pánnim!

Aj vtedy, aj v ten február
treskúce mrazy boli,
a zrazu blízko bola jar,
jar tovární i polí.

TEOFIL MACEJKA

Kto nás neopustil

Pozri na ňu, však je bystrá!
Frnki-brnki. Ako iskra.
Sneh sa z mračien zase sype,
hľadá skryšu v našej lipe.
Malá, milá sýorka.
Mak jej sype Barborka.

SAMUIL MARŠAK

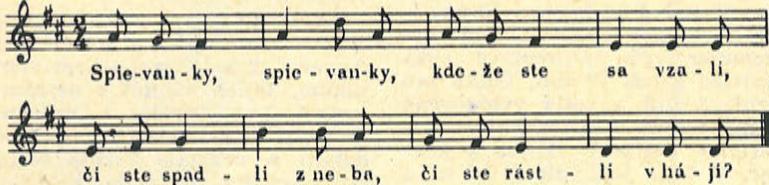
Malý cestující

Neumí psaní
běhat ani létat,
ale když někdo
do schránky je hodí,
dojde psaní
třeba na kraj světa
letadlem,
vlakem,
autobusem,
lodí.

Psaní si může
bez jízdenky jet,
za šíre moře doplout
na parnících.
Se známkou může
objet celý svět
ten malý zalepený
cestující.

Z KLENOTNICE L'UDOVEJ HUDBY

Moderato

SPIEVANKY, SPIEVANKY

Z neba sme nespadli, v háji sme nerástli,
ale nás mládenci a dievčence našli.

Robota, roboťa, na celý deň jej mám,
nechce sa mi robiť, kým si nezaspievam.

Radšej máme pána, ktorý menej plati,
len nech nám dovolí slobodne spievati.

Keď si ja zaspievam v ružomberskom poli,
hlas môj sa uderí o martinské zvony.

Na martinské zvony, na tie biele domy,
na ten najbelejší, kde môj najmilejší.

EDUARD PETIŠKA

Založení Prahy

Jednou, když kníže Přemysl navštívil s kněžnou Libušin hrad, vystoupili spolu a s družinou na nejvyšší místo hradu. Byl večer a v září zapadajícího slunce se prostírala na všechny strany krajina, v které zanechalo stopy lidské dílo. Pole se střídala s osadami a pastvinami, les ustoupil k obzoru a držel tam stráž jako sevřený šík. Oslňující slunce klesalo do lesa a stín hradu k východu.

Kněžna Libuše se obrátila k modrým a vláhým stínům postupující noci a náhle se všechno na zemi i v ovzduší zmocnilo veliké ticho. Nikdo z družiny nepromluvil, vítr zatajil dech a ptáci, kteří do té chvíle prozpěvovali, zmlkli v korunách stromů. Kněžna vztáhla ruku k východu, a jako by se v mračnech a večerních parách dotýkala něčeho v dálce, pohnula jemně prsty a promluvila:

„Vidím velký hrad a jeho sláva stoupá ke hvězdám. To místo leží ukryté v hlubokých lesích, od severu je chráněno údolí potoka Brusnice, od jihu široká skalnatá hora. Řeka Vltava si razí cestu jejími svahy. Tam jdete a spletíte uprostřed hvozdu člověka přitesávajícího práh domu. Zde postavte hrad a nazvete to podle prahu Praha. A jako na prahu skláněj hlavu i velcí páni, tak ji budou sklánět i před tímto hradem.“

Kníže Přemysl a družina hleděli tím směrem, ale viděli jenom postupující noc. Budoucnost v ní byla skryta jako drahokam v hoře.

Ještě chvíli mířila bílá ruka kněžny do daleka, potom od ni všecky duch odstoupil a třpyt v očích pohasl. A jako tomu bývá u proroků a básníků, když u Libuše nadšení umdlelo, probudilo se v těch, kdo ji poslouchali, a hned se začali chystat na cestu.

S rozbreškem nového dne vyrazili poslové na východ, aby našli místo, o němž mluvila kněžna. Narazili na údolí potoka i na skalnatou horu a vstoupili do hvozdu, odkud bylo slyšet pravidelně rány. Našli muže, který přitesával práh domu.

Nerozpakovali se a pustili se do díla. Káceli stromy, stavěli sruby, vršili val. Tak vyrostl na levém břehu Vltavy hrad Praha, dřevěný jako Vyšehrad, ale prostornější a výstavnější. Jméno Praha se rozbehlo od úst k ústům po celé zemi. Cizí kupci je odnášeli do dalekých zemí.

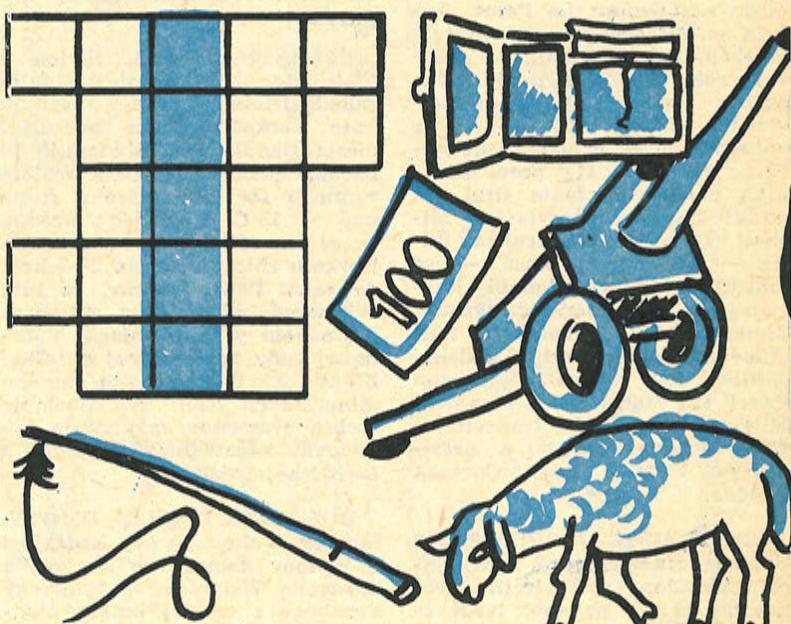
KRÍŽOVKA

ČÁRY — MÁRY

Videl si už na oblohe
biele čiary?
Kto ich kreslil?

Čáry — máry,
uhádnnete iste všetci,
že to boli naši
.....!

Odpoveď nájdete v tajničke, keď do prázdných poličok krížovky vpišete názvy vecí a zvierat. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme výhercov slovenských kníh.

TAKÝ JE ŽIVOT

● Komunálne orgány parížskeho predmestia Asnieres vpisali cintorín pre psov, ktorý sa tam nachádza, do zoznamu „pomníkov kultúry“. Cintorín založila Marguerite Durandová v roku 1899, ale ako prvú pochovali tam nie psa, ale bieleho koňa, ktorý verne slúžil svojej pannej 25 rokov. Neskôr sa cintorín začal rýchle zväčšovať a popri psoch tam pochovali tiež opice, mačky a dokonca aj korytnačky.

Podľa finančných možností svojho pána tu pochovaný pes mohol dostať dokonca aj kamenú rakvu a veľký pomník s pamätným nápisom. Menej zámožní mohli pochovávať svojho miláčika v spoločnom hrobe pre chudobných.

Na cintoríne v Asnieres pochovali o.i.: štvrnochého priateľa Alexandra Dumasa, miláčika Camille Sain-Seansovej a mnohých iných. Tu tiež pochovali psa-hrdinu, bernardina Barryho, ktorý vo Svajčiarskych Alpách zachránil 40 ľudí a sám zahynul počas 41. záchranej akcie.

● Styri manželky si môže oficiálne vziať muž podľa mohamedánskeho práva, ale potrebuje na to súhlas súdu, ktorý skúma materiálne podmienky zainteresovania. Musí tiež pred súdom vyhlásiť, že všetky manželky bude jednako obdarúvať a jednako bude s nimi zaobchádzať. Okrem manželiek môže mať mohamedán aj hubovoľný počet konkubín, s ktorými užatváva tzv. „časové manželstvo“. Taktôľ podpísaná zmluva určuje čas trvan-

nia takéhoto zväzku a výšku platu pre ženu.

Zo zachovaných dokladov vieme, že iránsky šach Nasredin mal v 19. storočí vo svojom háremi 1200 manželiek a konkubín, zasa sultán Abdul-Hamid mal na začiatku nášho storočia 1000 manželiek a konkubín. Kráľ Saúd zo Saúdskej Arábie bol v roku 1963 na dovolenke v Nige spolu s 30-členným háremom. Vraj rekord patrí jednému čínskemu císařovi, ktorý vlastnil hárem s 10 000 ženami.

● V Hollywoode zaviedli nový druh cenzúry: erotické scény, prosím, ale iba v monogamickej zväzkoch. A to všetko pre AIDS. V čoraz viac filmoch už neexistuje neviazaná láska. Dokonca aj legendárny agent 007, ktorého teraz hrá Timothy Dalton, sa musel zmeniť na monogamistu a zanechať stáda krásnych žien, ktoré sa obvykle zmienili v ramenách Bonda.

● V Leningradskom paláci sobášov sa prednedávnom konal neobvyklý sobáš. Manželstvo uzavreli dvojčata Igor a Oleg Nazarovci s dvojčatami Marinou a Galou. Mladuchy sú povolením učiteľky v skôrke a mlađoženichovia študujú na Vysokej vojenskej škole v Leningrade. Podobný sobáš v dejinách leningradského paláca sobášov sa uskutočnil iba raz. A doteraz ich v nôme zaregistrovali okolo 300 ľudí.

● Súd v Denver (Kolorado — USA) odsúdil v decembri dvoch rasistov — členov americkej organizácie Poriadok — na tresty odňatia slobody po 150 rokoch za zavraždenie, hľasateľa miestnej židovskej vysielačky Alaby Berga v roku 1984.

Svoboda je dobrá vč, proto se musí dát pozor, aby si jí nikdo nebral příliš mnoho. (Jindřich Mann)

* * *

Největším zlem trápícím svět není síla zlých lidí, ale slabost nejlepších. (Romain Rolland)

* * *

Postupně s tím, jak stárneme, objevujeme, že nejvzácnější je odvaha myšlení. (Anatol France)

* * *

Jedině ženská krása je skutečnou královnou; kde se ukáže, tam panuje, a panuje jen proto, že se ukazuje. (F. Schiller)

* * *

Rozvážit se musí mnohokrát, rozhodnout jednou. (Latinské píslovi)

zývali „diabolským jedlom“ a „tajnomu zbraňou“ podmanených Indiánov. Totiž Kolonizátori nemohli pochopíť, odkiaľ Inkovia, vyhnani z úrodnnej pôdy, majú silu do boja. Až španielski knázi objavili, že domorodci sa živia kivichou, ktorú potajomky pestovali v horách. V jednej správe kráľovi písali: „Tých vzbúrených Indiánov sa nám nepodarí podmaniť, pokiaľ budú jesť zrno veľkosti špendlíkovej hlavičky“, čiže zrno kivichy. Zakázali jej pestovanie pod trestom smrti.

Dnes nastala renesancia kivichy. Peruánsky vedec Louis Súmar, ktorý dlhšiu dobu skúmal divoko rastúce rastliny, našiel divoko rastúcu trávu s mikroskopickými semenami, ktoré, ako mu povedali Indiáni, si Inkovia mimoriadne cenili. Počas skúmania zrna zistil jeho neobvyklé vlastnosti: brzdila proces starutia, zlepšujú pamäť, upevňujú nervový systém, liečia žalúdočné vredy a tuberkulózu. Kivicha obsahuje aj veľa bielkovín, a veľa látok nevyhnutných pre rozvoj mozgového tkaniva.

ATLAS SVETA obsahuje obrovské množstvo názvov riek, miest a štátov, ktoré často znamenajú čosi úplne iného, ako sa domnievali ti, ktorí tieto názvy dali. Tak teda názov Kanady vznikol tak, že tamojší Indiáni, keď videli bližiacich sa na lodiach bielych usadlikov, o ktorých lakomství už veľa počuli, začali zborovo volať — aca-nada! aca-nada! — čo znamenalo „tu nič nie je“. Prišeli to pochopili opačne, odhodili prvé písmeno „privítania“ a novú krajinu nazvali Kanada.

VIEŠ, ŽE...?

RENESANCIA KIVICHY. Kivicha je tráva, ktorá podnes rastie len v niektorých dolinách peruańskej vysociny. Pre Inkov bola „svätou trávou“, naproti tomu španielski dobyvatelia ju na-

ZE ŠIRÉHO SVĚTA

MICHAIL GORBAČOV „ČLOVĚKEM ROKU 1987“. V posledných dnech prosince byly v Paříži oznámeny výsledky mezinárodní ankety francouzskej rozhlasu a týdeníku Le Point. Anketu se obrácela na posluchače s otázkou, koho považují za „Člověka roku 1987“, kdo podle jejich názoru zaslúhuje na titul největšího politika 1987. Ankety se zúčastnilo přes 30 tisíc posluchačů ze 102 zemí. 41,6 proc. účastníků uznalo, že tento titul má dostat sovětský predstaviteľ Michail Gorbačov. Na druhém místě — 22,5 proc. hlasů — se umístil prezident Ronald Reagan. Rovněž americký týdeník Time dal M. Gorbačovovi titul „Člověka roku“. Mezi 40 dalšími politiky byl rovněž papež Jan Pavel II., francouzský prezident Mitterand, predsedna francouzské vlády Jacques Chirac a prezidentka Filipin paní Corazon Aquino.

CO SE DĚJE S PODNEBÍM? Účastníci mezinárodní konference uspořádané v Austrálii a věnované vývoji podnebí tvrdí, že v polovině 21. storočia je možné silné oteplení. Způsobi to hlavně

kysličník uhličitý, ktorého v atmosfére neustále príbývá. Byl vypracovaný matematický model změn podnebí do poloviny príštého století. Oteplení bude nejistnejší na severu a v chladných ročních dobách. V naši časti Evropy môžeme mit podnebí bez mrazu v zimě, s nevelkými mražkami v ledu a únoru. Jaro má byť mierne, podzim dlouhý a teplý. Není snad letošní teplá zima predpověď očekávaného oteplení?

ZVLÁŠTNÁ OÁZA. Nielen v Mali, ale aj za hranicami tejto západoafrickej krajiny, poznajú obec Borkot, ležiacu nedaleko mesta Bandiagara. Obklopuje ju horúca Sahara a predsa teplota vzduchu tam iba zriedka stúpa nad + 15°C. Neobvykle úrodná je aj tamoxia pôda. Obyvateľia Borkotu zbierajú úrodu 2–3-krát do roka. Podľa vedcov, za túto zvláštnosť vďačí oáza mnohým prameňom v tejto oblasti. V řadovej vode vyvieračujúcej z veľkej hlbky je rozpustených mnoho minerálnych solí. Na využitie týchto prameňov sa plánuje vybudovať zdravotnícke objekty a turistické stredisko.

DOLÁRE Z UMELEJ HMOTY. Sunday Telegraph vychádzajúci v Sydney napísal, že obyvateľ Austrálie dostanú prvé bankovky vyrobené z umelej hmoty. Podľa odborníkov budú oveľa trvanlivejšie ako papierové, nebudú sa

krčiť a trhať a nedajú sa ani falšovať.

Prvé peniaze z umelej hmoty v hodnote 10 austrálskych dolárov budú odovzdávané do užívania tento rok na 200. výročie vzniku prvej osady — dnes Sydney, v roku 1788.

SÁM CEZ ATLANTICKÝ OCEÁN. Prvým človekom, ktorý sám preplával loďou s veslami cez Atlantický oceán bol v roku 1980 Francúz Gerard d'Aboville. Na zdolanie tejto trasy potreboval 72 dní a 23 hodiny. Nový odvážlivec, tiež Francúz, Guy Lemmonier tvrdí, že prepláva oceán najviac až za 60 dní. Isto mu pridáva lodi a veslami vyhotovené z moderných kompozitových materiálov uhlikové vlákno a kevlar. V tejto lodi, dlhej 6,5 m a vážiacej 600 kg sa tiež nachádzajú moderné zariadenia pre satelitnú navigáciu.

NA STŘESE SVĚTA. Tibet, autonomní oblast v jihozápadní časti Číny o ploše približne 1220 km², s 1 milióny obyvateľ a 5,3 milióny yaků, otevřel dveře turistice. Lhasa, hlavní město Tibetu, proslula palácem dalajlámy, četnými svatyněmi a třináctipatrovým klášterem Potala, hlavním střediskem lamaismu a celém četných poutníků. Nedaleko Lhasy byl postaven moderní hotelový komplex s 200 lůžky nazvaný „Lhasa-Hotel“. Má být rovněž otevřen Hotel Tibet a do roku 1990 se očekává šestinásobný

růst turistiky, především devizových hostů.

Skromní turisté s batohy, přijíždějící často nelegálně z Nepálu autobusy a nákladními auty, nejsou příliš mile vítanými hosty.

V chrámu Džonkhang v Lhase je zlatá socha Budhy, kterou před 1300 lety přivezla čínská princezna Wen Cheng zároveň se stromkem, zasaděným před chrámem u příležitosti jejího sňatku s tibetským králem.

JAPONIZACE? Z 35 největších mrakodrapů ve středu Los Angeles 12 patří japonským podnikům. Jejich kapitál v nemovitostech Los Angeles v uplynulých 2,5 letech činil 10 miliard dolarů a neustále rychle roste. Los Angeles se stalo hlavním objektem japonské ofenzívy na území USA, když už japonští podnikatelé ovládli Havajské ostrovy a Guam, kde podle knihy „Japonizace Ameriky“, vydané nedávno v Tokiu, Spojeným státům už patří jen vojenské základny.

TURISTÉ V ČINĚ. V letech 1979–87, přesněji do července 1987, Čínu navštívilo 103 miliónů turistů. Dává to Číně 17. místo mezi „turistickými“ státy na světě. Před rokem 1979 Čína byla na 41. místě. Dnes přijímá z turistiky činily přes 8 miliard dolarů. Výnosnější je pouze zahraniční obchod.

PRE PLNOŠTÍHLE

V súčasnosti je mimoriadne pestrá ponuka rozmanito ozdobených svetrov a pulórov. Módne sú geometrické i rastlinné motívy a abstraktívne kompozície. Ponuka je lákavá, no pre plnoštihle, hoci mladé ženy, platia určité kritéria, ktoré treba v každom prípade dodržiavať.

Pri výbere pulórov a svetrov uprednostňujte vertikálne motívy.

Kontrast dvoch či troch farieb používajte striedavo a premyslene.

Príliš nápadné tvary ozdobných motívov iba zvýrazňujú nedostatky postavy.

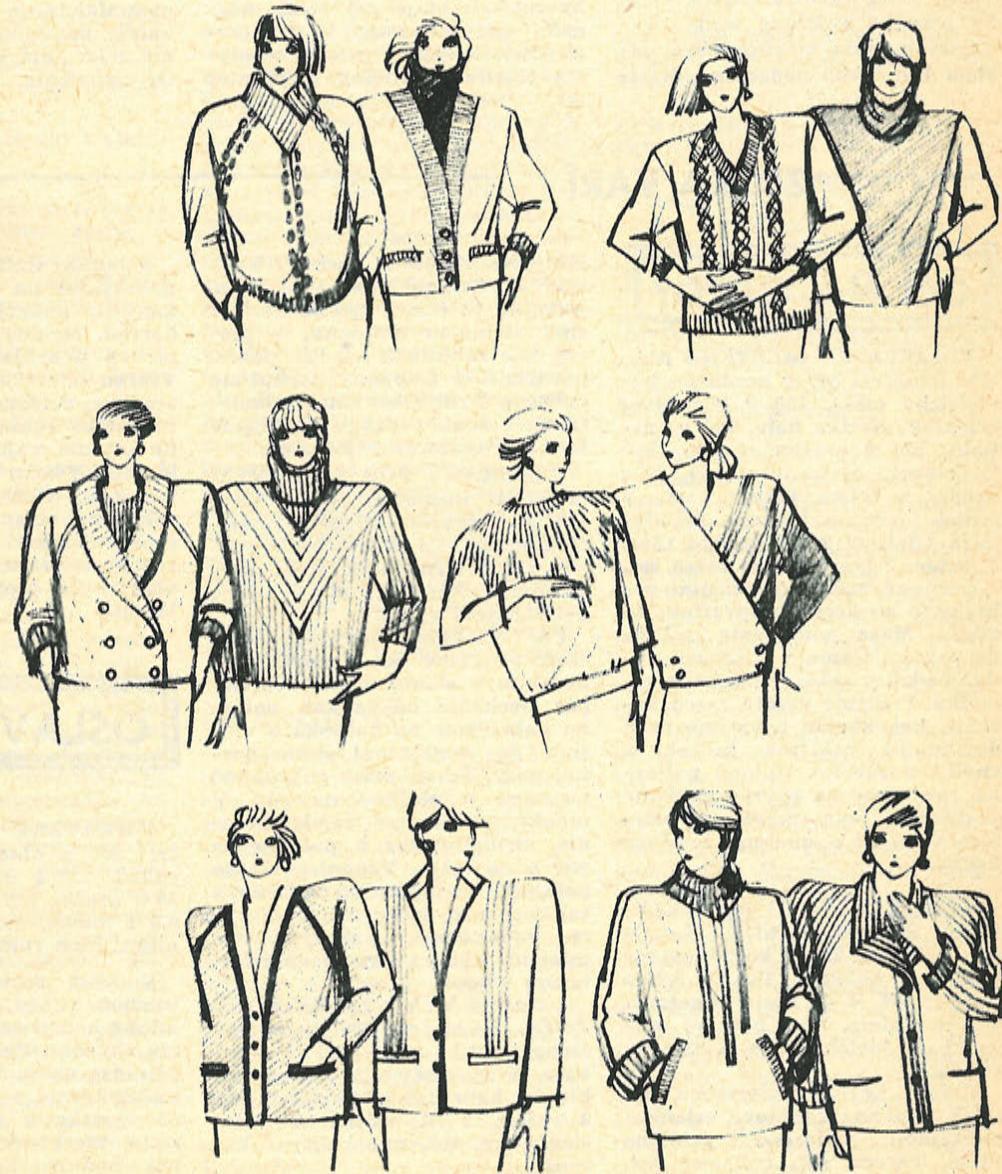
Ostre farby sú nevhodné, uprednostnite lomené odtieňe, ktoré oživte originálnymi doplnkami.

Pletené odevy musia byť dostatočne voľné. Všimnite si naše obrázky.

Taktiež pre mladé plnoštihle ženy sme vybrali strihy šiat, ktoré si môžete ušiť samé. Jednofarebné šaty majú zapínanie na gombičky, zakončené malým golierikom. Strih má rozšírené ramená a po bokoch všivané vrecká. Šaty z kockovanej látky sú veľmi zaujímavo riešené záhybmi na ramenách, ktoré prechádzajú v prednej časti až do vrecka a v zadnej časti poniže pása (tak ako je to na obrázku). Vhodným doplnkom je biely golierik a manžety.

Snímky: MÓDA

LEKARZ
WETERYNARII

ZAPALENIE OSKRZELI — jest to zapalenie błony śluzowej oskrzeli, popularnie zwane przeziębieniem. Przyczyną są ochłodzenia, wdychanie drażniących środków chemicznych itp. Ponadto zapalenie oskrzeli występuje w wielu chorobach zakaźnych i pasożytniczych. Częstą przyczyną zapalenia oskrzeli jest przebywanie koni na zimnym deszczu, w przeciągach, w zimnych i wilgotnych pomieszczeniach lub zbyt cieplich i dusznych stajniach. Na początku choroby zjawia się bolesny i gwałtowny kaszel, koń oddycha szybko. Temperatura ciała jest nieco podwyższona. Często z nosa wycieka przezroczysty lub śluzowo-ropny płyn. Koń jest osowiały i je niechętnie. Przy lekkim stanie zapalenia koń zdrowieje w ciągu 1–2 tygodni. Czasem choroba i towarzyszący jej kaszel trwa dłużej. Przy dłuższym nasileniu choroby zapalenie może przerzucić się na pluca. Chorego konia umieszcza się w cieplej, suchej, dobrze przewietrzanej stajni i karmi paszami łatwo strawnymi, jak marchew, siano ląkowe, owies, otręby pszenne zwilżone wodą. Woda do pojenia powinna być odstała lub lekko podgrzana. Klat-

kę piersową smaruje się terpentyną zmieszana pół na pół z oliwą lub spirytusem kamforowym i nakrywa konia derką. Gdy choroba nie ustępuje, należy wezwać lekarza. Chorego konia zwalnia się od pracy aż do zupełnego wyleczenia. W przeciwnym razie może dojść do zapalenia płuc.

ZAPALENIE PLUC — jest jedną z cięższych chorób koni i występuje najczęściej po przeziębieniach. Przy wielu chorobach zakaźnych jak piersówka, zolzy, grypa, nosacizna oraz influenza. Zapalenie płuc powoduje często sam hodowca wlewając koniowi butelką lekarstwo przez nozdrza. Podawanie koniowi lekarstw płynnych jest zawsze ryzykowne, nawet wtedy, gdy ostrożnie wlewa się je do jamy ustnej. Przy takim niewłaściwym podawaniu leków lub picia, koń krztusi się, nie może polykać i zachłyśnuje się, wskutek czego płyn dostaje się do płuc. Zapalenie płuc powstałe wskutek zalania lekiem nazywane jest zapaleniem zachłystowym. Jest ono bardzo trudne do leczenia i często kończy się śmiercią. Niekiedy przyczyną zapalenia płuc jest zaatakowanie ich przez pasożyty (robaki). Głównym objawem zapalenia płuc jest wysoka temperatura, zazwyczaj ponad 40 stopni i duszność. Koń z rozwijającym się zapaleniem płuc zaczyna oddychać coraz ciężej i szybciej, jest słaby, traci apetyt, a potem zupełnie przestaje jeść. Już po pierwszych dniach choroby oddech staje się coraz bardziej przyśpieszony i powierzchowny. Niekiedy z nosa wypływa ciągliwy i mętny, a później

ropny wyciek. Wyciek barwy rdzawobrunatnej lub żółtawej, przypominający jajecznicę oznacza zapalenie płuc występujące przy piersówce koni. Przy zachłystowym zapaleniu płuc wyciek z nosa jest barwy brązowej i silnie cuchnie. Zapalenie płuc trwa zwykle 1–3 tygodni. Leczenie zapalenie płuc należy zaczynać jak najwcześniej. W tym celu możliwie szybko wzywa się lekarza, a chorego konia zwalnia od pracy, umieszcza w cieplej i suchej stajni oraz karmi paszą lekko strawną. W zapobieganiu należy przestrzegać, aby pomieszczenia dla koni były suche, jasne i dobrze przewietrzane. Konie trzymane w stajniach zbyt cieplych, są bardziej wrażliwe na przeziębienia. Hartowanie zwierząt jest najlepszym środkiem zapobiegawczym na przeziębienie. W tym celu zaleca się codziennie, bez względu na pogodę, co najmniej na godzinę, wypuszczać konie (szczególnie średniorolne) na wypieczętowanym koniu, zawsze spocone, w bezruchu i bez przykrycia w chłodzie. Konia zgrzanego, przed wprowadzeniem do stajni należy oprowadzać stopem dopóki nie ostygnie, gdy pogoda jest wietrzna, zimna lub deszczowa. Należy go porządnie rozetrzeć wiechciami ze słomy i dopiero wtedy wprowadzić do stajni. Ponieważ zachłystowe zapalenie płuc zdarza się często wskutek nieumiejętnego zadawania leku, należy pamiętać, że lepiej jest go nie wlać, niż wlać źle i wywołać zapalenie.

SCHORZENIE WOLA U PTAKÓW

Wól jest narzędziem zmiękczającym oraz magazynującym przeciętnie przez 8–18 godzin karmę oraz regulującym jej dopływ do żołądka. Do schorzenia wola przyczyniają się źródło środki chemiczne, uszkadzanie mechaniczne oraz zaledwiająca mało strawną lub niestrawną karma. Te ostatnie mogą wywołać nie tylko zapalenie ślużówki, ale gromadzenie się gazów, zaczopowanie, rozszerzenie a niekiedy nawet pękanie ścian woli. Należy te stany zapalne odróżnić od zmian wywołanych przez pasożyty. Przy zaledwianiu karmy należy wole masować, podawać napar z rumiankiem w ilości 3–4 łyżeczek na dzień. Przy wzdęciach wola stosuje się częste masaże i podaje zakwaszone płyny i węgiel drzewny. Wole rozszerzone spotyka się najczęściej u indyków między 9 a 12 tygodniem życia, przy wysokiej temperaturze i wilgotności otoczenia. Schorzenie to jest dość trudne do wyleczenia. Pewną poprawę daje przepłukiwanie woli płyrami zakwaszonymi.

SCHORZENIE ŻOŁĄDKA I JELIT U PTAKÓW

Niezależnie od wielu chorób infekcyjnych, pasożytniczych i zatrutych wywołujących poważne zaburzenia w żołądku i jelitach, często występują schorzenia tych odcinków przewodu pokarmowego z innymi powodów. Do najczęstszych zalicza się przeziębienie i zepsutą karmę. Ona to, a szczególnie karma zwierzęcego

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

POLIEVKA Z MLETÉHO MÁSA. Ropočet: 500 g predného hovädzieho mäsa, 150 g koreňovej zeleniny, štvrtka kelu, 100 g karfiolu, 100 g hrášku (môže byť konzervový alebo mrazený), 50 g masla, 1 lyžica vegety, soľ, 6 zrniek čierneho korenia, petržlenová vŕňať, 50 g strúhaného syra, 2 žemle, 2 lyžice oleja, rasca, soľ.

Očistenú koreňovú zeleninu pokrájame na kocky a oprážime na masle. Máso pomelime najemno a rozmiestíme v 2 litroch vody. Vodou s mäsem zalejeme zeleninu. Pridáme vegetu, rascu, koreninu, kel, karfiol a varíme. Pred dovarením pridáme hrášok a chvíľu povaríme. Hotovú polievku rozdelíme na porcie, pridáme postrúhaný syr, posekanú petržlenovú vŕňať a opečené žemľové kocky.

KURČA DUSENÉ NA ZELENINE SO SMOTANOU. Rozpočet: 1 kurča, 250 g koreňovej zeleniny, - bobkový list, 1 lyžica vegety, soľ, 4 dl kyslej smotany, 3 lyžice oleja, 30 g hladkej múky, 1 dl bieleho vína, 1 lyžička cukru.

Umyté kurča rozštvrťme, na oleji oprážime koreňovú zeleninu pokrájanú nadrobno, pridáme mäso, vegetu, soľ, bobkový list,

zelejeme vodou a dusíme. Udušené kurča poukladáme na misu, zeleninu so šavou pretlačíme cez situ, prilejeme smotanu, v ktorej sme rozšľahali hladkú múku, povaríme a prípadne dochutíme cukrom. Prilejeme víno, premiešame a touto šavou zalejeme kurča. Podávame s knedlou.

ZAPEKANÝ PÓR S ÚDENÝM MÁSOM. Ropočet: 500 g pôru, 500 g vareného údeného mäsa, 50 g masla, 1,5 dl mlieka, 3 vajcia, 150 g strúhaného syra, mleté čierne koreninu, soľ, 2 lyžice petržlenovej vŕňatej.

Pór očistíme, umyjeme, biele časti zviažeme do viazaničiek a uvaríme v slanej vode. Uvarený pór necháme odkvapkať, potom ho pokrájame na kolieska a vložíme do vymastenej ohňovzdornej misy. Údené mäso pokrájame najemno a uložíme na pôr. V mlieku rozšľaháme vajcia, koreninu, strúhaný syr a nalejme na pôr a na mäso. Nakoniec všetko polejeme rozpusteným maslom a zapečieme v dobre vyhriatej rúre. Podávame s varenými zemiakmi a uhorkovým alebo hlávkovým salátom.

ZAPEKANA ZELENINOVÁ ZMES. Ropočet: 200 g salámu alebo šunku, môže byť aj klobásu, 5 ks mrkví, 1 karfiol, 1/2 hlávky kelu, 1/4 hlávky kapusty, 2 vajcia, 2 dl mlieka, 2 lyžice strúhanku, soľ, mleté čierne koreninu.

Salámu, šunku alebo klobásu pokrájame na štvorečky. Kel a kapustu pokrájame na rezance, karfiol rozoberieme na ružičky, mrkvu pokrájame na štvorečky. Všetku zeleninu krátko povaríme, sedíme, pridáme pokrájanú salámu alebo šunku, soľ, mleté čierne koreninu, vajcia, mlieko a strúhanku. Všetko dobre premiešame. Zmes vložíme do vymastenej zapekanej misy z ohňovzdorného skla a v rúre zapečieme. Podávame s varenými zemiakmi a uhorkovým alebo hlávkovým salátom.

OSLAVENCÚM

MORAVSKÉ KOLÁČE. Ropočet: 500 g hladké mouky, 120 g cukru, 150 g tuku, 3–4 žloutky, 30 g droždi, půl lyžičky soli, 0,25–0,5 l mlieka, citrónová kúra, vanilková lúzica rumu.

V misce rozteríme droždi s trochou cukru, pridáme 2 lyžice mléka a 2 lyžice mouky a necháme zkyntout. Pak pridáme ostatní prísady: cukr, mouku, vlahý rozpustený tuk, v mléce rozkverlané žloutky a sůl. Vypracujeme těsto, které necháme v teple asi půl hodiny zkyntout. Vykyntuté

těsto rozdělíme na kousky o váze 40–50 g. Kousky zakulatíme rukou, pak povytáhneme v placičku. Do ní dáme kousek tvarohové nádivky, okraje těsta k sobě přitiskneme a bochničky znova zakulatíme. Bochničky dáme na pomaštěný plech, do každého uděláme důlek, který napijneme povidly. Okraje koláčů namážeme rozšeřeným vajíčkem. Povidla posypeme drobenkou a upěčeme do růžova.

Tvarohová nádivka: důkladně promícháme 500 g tvarohu, 50 g masla, 100 g cukru s vanilkou, 2 žloutky. Přidáme 30 g rozinky, zředíme 2 lyžicemi mléka a nakonec v mícháme sníh ze dvou bílků.

Drobenka na koláče: do 25 g hrubé mouky (krupčatka) a 29 g cukru rozsekáme nožem 20 g masla a rukou jej pak v mouce a cukru lehce rozdrobíme.

MLADÝM HOSPODÝNKÁM

Vodu na knedliky nebo těstoviny nevaříme nikdy příliš dlouho. Dlouhým vařením se vytváří na povrchu šedivá pěna, která nepřidává na vzhled ani kvalitu potravin.

pochodzenia, źle przechowywana, powoduje nieżyty, przekrwienie a nawet krwioczne zapalenie śluzówki jelit. Przez osłabione lub uszkodzone ściany jelit, wnikają do ustroju z treścią przewodu pokarmowego różne drobnoustroje, które proces chorobowy zastrzają i wlikują. U kilkudniowych ptaków przeiębienia prowadzą często do nieżytu jelit i biegunki. Zjawisko to jest powszechnie szczególnie w dużych wychowalniach, w okresie wiosennych lęgów. Z innych zaburzeń należy wymienić zatrzymanie treści pokarmowej w jednym z odcinków jelit. Ptaki z trudem i w małych ilościach oddają kal, zdradzają zmniejszony apetyt, chudną. Do przyczyn tego zaparcia zalicza się raptowne ograniczenie wybiegów, podawanie jednostronnej albo trudno strawnnej karmy oraz obecność w paszy dużej ilości obcych ciał. Zalegająca treść w jelicie prowadzi do samozatrucia. Ponadto z innych dolegliwości należy jeszcze wymienić: wpochwienie, uwięzienie i wypadnięcie jelita. We wszystkich przypadkach zaburzeń żołądkowo-jelitowych należy szukać przyczyny i usuwać ją. Następnie przy biegunkach, dodawanie do karmy węgiel leczniczy, do wody do picia na 1 litr 2,0 — 3,0 g kwasu salicylowego albo taninę. Skutecznie działa tu papka z siemienia linianego. W razie zaparcia można stosować lewatwę z wody z mydlem, olej parafinowy albo olej rycynowy w ilości pół łyżeczki jeden raz dziennie na ptaka.

HENRYK MĄCZKA

Při vaření se znehodnocují masa a tuky jen proto, že je zbytečně připalujeme. Chceme-li, aby maso bylo dobré upečené a lehce straviteľné, musíme ho péci a dusit tak, aby se tuk nepřipaloval.

Chceme-li, aby těsto na kynuté koláče bylo jemné a křehké, přidáme na každý kilogram mouky 2 kávové lžičky olivového oleje.

Při vaření zeleniny přidáváme do vody vždy sůl. Zelenina je takto rovnoměrně ochucená a ještě k tomu sůl zabraňuje vyluhování minerálních látek. Proto vodu na vaření zeleniny a luštění nikdy nezmékáveme sodou. Ve tvrdé vodě se udrží při vaření zeleniny váněk.

Aby květák zůstal po uvaření pekný bílý, dáme do vody, ve které ho budeme vařit, trochu mléka. Potom vodu ihned vylejeme a aby se vzduch v kuchyni očistil, kápнемe na plotnu 3 — 4 kapky octu.

Zloutky budou žlutší a vyšlehaní se na pěnu, přidáme-li do nich špetku soli.

Těsto na nudle se snadněji vyvalí, zadláme-li ho teplou vodou.

ODPOVEĎ:

ZEMĚPIS ČSSR — psi, svářeč, větrný mlýn, stůl — Svět KTO SME? — naše zvieratká.

NOWE WPISY DO DOWODÓW OSOBISTYCH

Od 1 lipca ub. r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z 26 czerwca 1987 r. (Dziennik Ustaw nr. 34 poz. 192), umożliwiające dokonywanie nowych wpisów do dowodów osobistych, ułatwiających korzystanie z przysługujących uprawnień.

Mimo ponad półrocznego obowiązywania ww. aktu wielu obywatelom a także niektórym urzędowi nie są znane nowe zasady wpisów. Przypominamy zatem, że aktualnie zarówno w dowodach osobistych, jak i tymczasowych dowodach osobistych mogą być stosowane następujące wpisy:

- o wykonaniu oraz o zaprzestaniu wykonywania działalności gospodarczej,
- o prowadzeniu lub współprowadzeniu oraz zaprzestaniu prowadzenia lub współprowadzenia gospodarstwa rolnego,
- o odbywaniu zasadniczej służby w obronie cywilnej lub zastępce służby poborowych oraz o zwolnieniu z tych służb,
- o uprawnieniu do przekroczenia granicy PRL z państwami, z którymi zostały zawarte umowy o ułatwieniach w ruch podróźnych,
- o wydaniu książeczki walutowej,
- o grupie krwi,
- o ciężkich schorzeniach zagrażających bezpośrednio życiu,
- numeru ewidencyjnego,
- o prowadzeniu działalności twórczej lub wykonywaniu zawodu artysty,
- o posiadaniu uprawnień do świadczeń przysługujących kombatantom,
- o wydaniu wkładki zaopatrzenia,
- o zaliczeniu na trwałe do I lub II grupy inwalidów,
- o posiadaniu uprawnień do ulg przysługujących młodzieży z tytułu I grupy inwalidztwa.

Wpisów o wykonywaniu lub zaprzestaniu działalności gospodarczej dokonują organy właściwe do wydawania potwierdzeń zgłoszenia, zezwoleń albo pozwoleń na prowadzenie określonego rodzaju działalności. Natomiast wpisów o prowadzeniu lub współrowadzeniu gospodarstwa rolnego oraz o zaprzestaniu jego prowadzenia lub współprowadzenia dokonują terenowe organy administracji państwownej stopnia podstawowego do spraw rolnictwa i gospodarki żywieniowej. Wpisów dotyczących odbywania służby wojskowej żołnierzy lub poborowych dokonują właściwe jednostki wojskowe lub wojskowe komendy uzupełnień.

Informujemy ponadto, że wpisów o posiadaniu uprawnień do świadczeń przysługujących kombatantom dokonują właściwe zarządy wojewódzkie ZBiWID, a wpisów o zaliczeniu na trwałe do

I lub II grupy inwalidów — oddziały ZUS, właściwe ze względu na miejsce stałego pobytu osoby zainteresowanej. Wpisów grupy krwi oraz wpisów o ciężkich schorzeniach zagrażających bezpośrednio życiu dokonują oczywiście na wniosek osoby zainteresowanej odpowiednie zakłady służby zdrowia.

NA OKRES PRÓBNY

Jakie są zasady zatrudnienia pracownika na okres próbny? Czy fakt skazania przez sąd na karę ograniczenia wolności może mieć wpływ przy zatrudnianiu pracownika?

Przepisy kodeksu dość jednoznacznie precyzuje długość okresu próbnego, jak również nie przewidują żadnej możliwości jego przedłużenia. Stosowanie więc do art. 27 kodeksu, okres próbny nie może przekraczać dwóch tygodni, a w przypadku pracownika zatrudnionego na stanowisku kierowniczym lub innym samodzielnym, albo na stanowisku związanym z odpowiedzialnością materialną za powierzone mienie — okresu trzech miesięcy. Oczywiście fakt skazania w przeszłości przez sąd nie ma tu żadnego znaczenia. Tym bardziej że zgodnie z art. 33 kodeksu karnego, karę ograniczenia wolności wymierza się najwyższej na dwa lata, a zatarcie skazania w takim przypadku następuje z moją prawą z upływem 5 lat od wykonania, darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania. W związku z tym ubiegający się o pracę może już wszelkich ankietach personalnych itp. podawać, że karany nie był. Przy okazji przypominamy, że okres wypowiedzenia umowy o pracę zawartej na okres próbny, nie przekraczający dwóch tygodni, wynosi trzy dni robocze. Natomiast okres wypowiedzenia umowy o pracę zawartej na okres próbny z pracownikiem na stanowisku kierowniczym lub innym samodzielnym albo na stanowisku związanym z odpowiedzialnością materialną za powierzone mienie wynosi dwa tygodnie. Przepisy kodeksu pracy stanowią też, iż pracownika podejmującego zatrudnienie po raz pierwszy oraz pracownika, który w żadnym zakładzie pracy, nie przepracował co najmniej 1 roku, społeczniony zakład pracy może zatrudnić na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony tylko po uprzednim zatrudnieniu go na okres wstępny — łącznie w wymiarze jednego roku.

ODPOWIADAMY

J.K. Jablonka. Jestem na urlopie wychowawczym, który kończy się w marcu 1988 r. Czy będę miała prawo do urlopów wypoczynkowego za 1988 r. i w jakiej wysokości?

Tak. Będzie Panie mieć prawo do urlopów wypoczynkowego w 1988 r. Prawo to nabędzie Panie z chwilą podjęcia pracy, a jego wymiar w 1988 r. będzie ustalony proporcjonalnie do okresu powstającego od rozpoczęcia pracy do końca roku kalendarzowego z zaokrągleniem w górną stronę dnia urlopów.

Przypominamy przy tym, że okres urlopów wychowawczego traktuje się jako okres zatrud-

nienia a więc jest on wliczany do okresu pracy, od którego zależy wymiar urlopów (podstawa przep. RM z 17.07.1981 r. w sprawie urlopów wychowawczych, tekst jednolity Dz.U. Nr 2 p. 10 z 1985 r.).

M.P. Piotrowskie. — Jestem rozwódką, miałam zasądzone od byłego męża alimenty. Mój były mąż zmarł. Zostałam bez środków do życia. Czy przysługuje mi renta rodzinna po byłym mężu?

Małżonka rozwiedziona ma prawo do renty rodzinnej po zmarłym byłym małżonku, jeżeli spełnia następujące warunki:

1. miała w chwili śmierci męża prawo do alimentów z jego strony, ustalone wyrokiem lub ugoda sądowa;
2. w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była inwalidką;
3. wychowuje, co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa posiadających uprawnienia do renty rodzinnej po zmarłym, który nie osiągnął 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole — 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem zaliczonym do I lub II grupy inwalidów uprawnionych do renty rodzinnej.

Prawo do renty przysługuje również małżonce rozwiedzionej, która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się inwalidką po śmierci byłego małżonka w okresie 5 lat po jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób określonych w pkt. 3 (podstawa art. 41 ustawy z 14.12.1982 r. o zapewnieniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Dz. U. Nr 40 p. 267).

UPRAWNIENIA MŁODYCH INVALIDÓW

Na podstawie ustawy z dnia 22 maja 1986 r. o zasadach udziału młodzieży w życiu państwowym, gospodarczym i kulturalnym kraju (Dz. U. nr 21, poz. 108) Rada Ministrów wydała rozporządzenie z dnia 1 czerwca 1987 r. w sprawie określenia zasad i trybu ewidencji oraz zakresu i form pomocy dla młodzieży niepełnosprawnej (Dz. U. nr 23, poz. 30).

Rozporządzenie to nakazuje wydziałom zdrowia i opieki społecznej prowadzenie ewidencji młodzieży dotkniętej inwalidzmem i młodzieży niepełnosprawnej, która nie ukończyła 30 roku życia. Podstawa wpisu do ewidencji jest orzeczenie komisji lekarskiej (KIZ), wydane w celu przyznania zasiłku pielęgnacyjnego lub o zaliczeniu do jednej z grup inwalidów.

Młodzież zaliczona do I grupy inwalidów i objęta ewidencją przysługuje:

1. 50 proc. ulgi w opłatach za przejazdy Polskimi Kolejami Państwowymi, Państwową Komunikacją Samochodową oraz Środkiem komunikacji miejskiej.
2. korzystanie z ulgowych biletów do kin, teatrów, muzeów i instytucji muzycznych.

Posiadanie uprawnień do wymienionych ulg potwierdza wpis do dowodu osobistego lub tymczasowego dowodu osobistego. A co za tym idzie, podstawą korzystania z tych ulg jest dowód osobisty z odpowiednim wpisem. Okazywanie innych dokumentów nie jest konieczne.

HVIEZDY O NÁS

RYBY

19.II.-20.III.

Si unavený a roztržitý a nie je to dobré znamenie. Prestaň sa pozerať do minulosti a začni hľadať východisko z novej situácie. Milé chvíle v prijemnej spoločnosti sú predzvesťou lepších časov. Víkendy venuj odpočinku, skutočne ho potrebuješ. Neber na ľahkú váhu rôzne drobné neduhy, o zdravie sa musíš starať.

BARAN

21.III.-20.IV.

Maličkosti tiež môžu potešiť, hľadaj drobné potešenie v každodennom živote. Vydaný krok v podnikaní ti pomôže uveriť vo vlastné sily. Nespoliehaj sa príliš na pomoc osoby, ktorá ti ju ponúka; nestáči jej sú a vytvárolosť. Úspech v spoločnosti, najmä u druhého pohľavia, ti zlepší náladu.

BÝK

21.IV.-20.V.

Nebojíš sa ťažkostí, komplikácií ani návalu práce. Budí to v tebe energiu a mobilizuje sily. Vďaka tomu možno očakávať, že aj s aktuálnymi úlohami si dobre poradíš. Len sa nesmieš rozptylovať maličkostami a chcieš každú drobnosť urobiť sám. Od toho

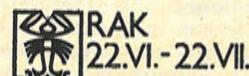
máš spolupracovníkov a ty musíš organizovať celé predsavzatia.

BLÍŽENCI

21.V.-21.VI.

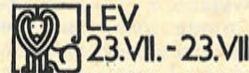
Čaká ňa skúška samostatnosti a sebaistoty. Keď sa vynasnažíš, ište ju víťazne zložíš a získaš nové skúsenosti. Očakávaný rozhovor s niekym dôležitým vyjasní nedorozumenie a umožní spoločne plánovať ďalšiu činnosť. V návale práce však nezabudni na dovolenku a ty potrebuješ odpočinku!

RAK

22.VI.-22.VII.

Zmena prostredia, nové známosti a mnoho užitočných postregov jednotvárnemu všednému skutočnosti. Netráp sa zbytočne tým, čo trátiš; získaš za to niečo iné. Zaujíma sa o teba niekto, kto nepatrí k okruhu tvojich blízkych známych. Je to osoba veľmi sympatická, ale známost z ňou nebudete mať väčší význam.

LEV

23.VII.-23.VIII.

Musíš sa začať trochu šetriť; dlho také tempo nemôžeš vydržať. S náladami musíš bojať a to nielen u iných, ale predovšetkým u seba. Krátky odpočinku by ti pomohol regenerovať sily a predovšetkým nervy. Za-

nedlho môžeš dostať zaujímavú ponuku; dobre by bolo využiť príležitosť; zisk bude veľký a námaha mizivá.

PANNA

24.VIII.-23.IX.

Musíš vziať do rúk všetky nitky a len potom uvažovať, za ktorú máš potiahnut v prvom rade a ktoré môžeš nechať na neskôršie. To je potrebná chvíľa. A neboj sa nazvať veci tak, aké opravdu sú. Uprimnosť tu môže len pomôcť, určite nezaškodi. V osobnom živote ňa čakajú značné a významné zmeny, celkove k lepšiemu.

VÁHY

24.IX.-23.X.

Jeden neopatrný krok môže spôsobiť mnoho komplikácií. Nezabúdaj, že v živote sa mnohým podobným situáciám môžeš jednoducho vyhnúť a tak si zaistiť psychický komfort. Máš aj bez doštia dosť starostí v práci a v rodine. Urob si však určite čas na spoločenské stretnutia, na ktoré budeš pozvaný. Streneš sa tam s ľuďmi, ktorí ti môžu v mnom pomôcť.

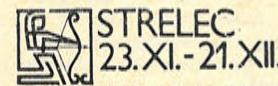

ŠKORPIÓN

24.X.-22.XI.

Všetko závisí od teba, môžeš si dovoliť aj trochu experimentov, ak sa udržíš v určitých hraniciach. Šéf sa považuje za dobrého pracovníka a dáva ti značnú samostatnosť. V osobnej záležitosti, ktorá ňa trápi, musíš sa konečne rozhodnúť. Odkladanie nič

nepomôže a trpezlivosť druhého sa môže vyčerpáť.

STRELEC

23.XI.-21.XII.

Bude to príjemný mesiac. Koenečne si ňa všimnú a ocenia a to nielen tvoje okolie, ale predovšetkým ňa jedna osoba, na ktorej ti záleží. V žiadnom prípade sa však nedaj zatiahnuť do diskusie o veciach, v ktorých sa nevysznáš. Dobrá vôle nemôže nehradiť dôkladnú znalosť problémov. Bola by to škoda, keby si tým pokazil dobrý dojem.

KOZOROŽEC

22.XII.-20.I.

Krátka neplánovaná cesta s neočakávanými atrakciami ti priniesie trochu zábavy, ale aj starosti. Streneš sa opäť s niekym, koho si už dávno nevidel. Také návraty bývajú riskantné, ale sympathetické. Nič nestrasíš tým, že si pripomienes dávne časy a pri spomienkach omladneš.

VODNÁR

21.I.-18.II.

Teraz už opravdu pôjde všetko hladko — všetko zariadiš, so všetkými sa dohodneš a ešte k tomu dostaneš neočakávané peniaze. Všetko ostatné záleží od tvojej nápaditosťi a iniciatívy a tých si mal v prípade potreby vždy dosť. Čas pracuje v tvojom prospech, neváhaj a využi to! Pri všetkých starostiah neodmietaj pomoc niekomu blízkemu, ktorý ňa o ňu poprosí.

NÁŠ TEST

CHARAKTER V BARVĚ

Téměř každý člověk má svou oblíbenou barvu. Tato záliba se může s věkem změnit; mládež má ráda barvy pastelové nebo ostré, starší šedivou a černou, ale v každém případě barvy svědčí o našem emocionálním stavu.

Německý psycholog Max Lüscher, jehož psychologický test dnes nabízíme našim čtenářům, tvrdí, že každý člověk spojuje jednotlivé barvy s určitými symboly nebo činnostmi. Tak to bylo už od začátku světa. Již „pralidi“ tmavomodrá barva — symbol noci — vybízela k odpočinku a žlutá barva — symbol slunce — k aktivitě. Červen jako barva ohně symbolizovala boj nebo přímo agresi a zelen — barva přírody — podporuje sily přetravní a sebezáchovy. Pro posouzení naší osobnosti není tedy lhostejně, jakou barvu vybereme. Ba co více, volba barvy vytváří zpětnou vazbu, protože barva působí na nás: mění náladu, vyvolává chování pro nás netypické. Je například známo, že červen povzbuzuje práci srdce, zvyšuje tlak a posiluje duševní činnost. Opačnou reakci vyvolává modrá barva, která uklidňuje; využívá se jí při léčení nervózních dětí (maluje se dětský pokoj na modro). Oranžová barva povzbuzuje chuť k jidlu, jarní zelen zlepšuje náladu a fialová barva zmíruje bolest.

Americký psycholog Schauss tvrdí, že jednotlivé barvy mohou ovlivňovat naši činnost a citění. Například žlutá barva posiluje intelektuální činnost, zdokonaluje proces učení, proto ji použijeme v pracovním koutku našeho dítěte. Již mnoho let hypnoterapeuti využívají vliv barev při léčení otylosti, v boji s kouřením, k utišování bolesti barvou, ba dokonce k „barevné hypnóze“ místo naruky. Když už teď něco víme o roli barev v našem životě, vybereme z osmi uvedených barev jednu, právě tu, kterou máme nejraději. A pak si přečteme, co z toho vyplývá. Dovíme se o sobě něco nového a snad nám ta zábava pomůže vyřešit některé z našich problémů...

CERVENÁ: Máš rád soutěžení v práci i v zábavě. Všechno děláš s vášní člověka, který chce vyhrát. Tvoje přílišná smyslnost vystavuje druhé na tzv. hru s ohněm.

ŽLUTÁ: Barva jara, budícího se života. Svědčí o veselé a příjemné povaze. Uvolňuje v nás životní síly, které překonávají starosti a deprese. Stoupenci této barvy mají sklon ke spěchu a neprošleným rozhodnutím.

ZELENÁ: Máš-li rád zelen, znamená to, že jsi uvolněný, bez napětí a stresu. Žiješ v souladu s okolím, ale k tomu, abys té harmonie dosáhl, musíš být trochu samolibý.

MODRÁ: Symbol klidu a loyalty. Znamená to, že jsi spokojen se svým postavením a dobře vycházíš s okolím. Je-li to volba pouze chvílková, dokazuje, že hledáš klid a východisko z krizové situace.

FIALOVÁ: Stoupenci této chladné barvy jsou velmi citliví, se silnou intuicí. Casto jsou to lidé nedozráli, žijící ve světě snů, mají sklon ukryvat se ve stínu. Nebud „bojácny fialovým“, ukaž své osobní kouzlo, máš ho víc, než si myslíš.

ČERNÁ: Typická barva pro extrémní postoje, čili ve velkém zjednodušení osoba, která má ráda černou barvu, je ochotna ke všemu, aby získala to, po čem touží.

HNĚDÁ: Stoupenci hnědé barvy ještě nenašli své místo v životě. Hnědaví potíže se zdravím a chybí jim pocit jistoty a bezpečnosti.

SEDIVÁ: Sedá barva je typická pro osoby ukrývající své city, které mají potíže s rozhodováním.

Chváli sa rybár:

V Atlantiku som chytal takú veľkú rybu, že ked' som ju vytiahol, hladina vody klesla o osem metrov.

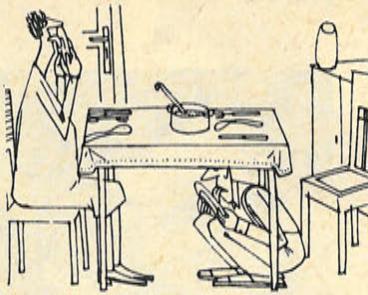
To musela byť veľryba grónska.

Nebola. Tú som použil ako návnadu.

Predstav si, dnes som sa po prvýkrát zobudil na budík!

Ako sa ti to podarilo?

Jednoducho. Z poličky nad posteľou mi spadol na hlavu.

Zena sa lúči s manželom počasníkom:

Tak lov už zdar, a ak by si ako obyčajne nič netrafil, tak dúfam, že traftiš aspoň domov.

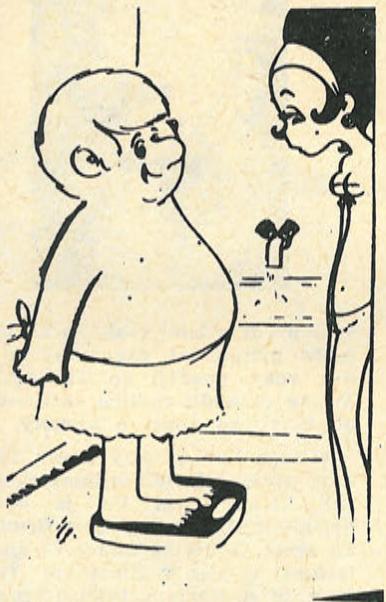
Na colnici sa colník pýta:

Koňák, cigarety?

Nie, d'akujem, — odpovedá šofér, — ale kávičku by som si dal...

Tá váza je prenádherná. Z ktorého obdobia pochádza?

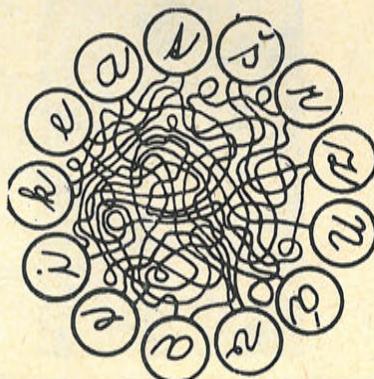
Z obdobia, keď som mal peniaze...

„Simonko, krásne jsem zhubnul — už vidím palec u nohy“.

KTO SME?

Keď neuhádnete, ktorým písmenom sa nás záhadný nápis začína, nitky vám ho pomôžu vyplutiť. Jedna niť vás dovedie k nasledujúcemu písmenu a druhá od tohto k ďalšiemu.

Sťaže sa mäsiar krémárovi:
— Keď nám naozaj neprestanú dodávať to baličkované mäso, tak tomu môjmu synovi ten mercedes nekúpim!

Synáčik, priniesla som ti sestričku, — hovorí matka synovi.

Tak ju rýchlo odnes, mami, pamäťas sa, ako sa ocko rozčútoval, keď som nedávno priniesol toho Punia!

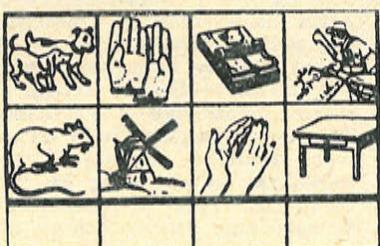
„Lakýrnik nám hned také natrel plot!“.

DOKÁŽEŠ TO?

ZEMĚPIS ČSSR

V osmi obrázech jsou dvě dvojice, které k sobě logicky patří. Obě vyraďte a z pojmenování zbylých čtyř obrázků přečtěte druhá písmena. Dostanete tak název proslulého jihoslovanského rybníku.

(Odpověď na str. 29)

JMÉNO VĚŠTÍ

ADÉLA. Dobré, klidné, důvěrné a poddajné jméno. Nejčastěji tmavovláská nebo tmavá blondýnka, poměrně vysoká s pěknou, někdy trochu silnější postavou. Má tmavohnědé nebo černé oči s čtverákem leskem, dlouhé nohy, milou tvář se snědou pleťí.

Je podobná matce, proto bývá jejím miláčkem. Mívá často bratra, který je podobný otci a kterého otec rozmazuje. Adéla brzy ztráci otce, matka se však zanedluho znova provdá. Od nejmladšího let bývá dobrá, srdečná, někdy náladová, ale vcelku milá; rychle si získává všeobecnou přízeň.

Má nadání pro humanistické vědy, zbožňuje hudbu a kino. Učí se dost dobře, ale jen s námahou končí střední školu. Zato vysokou školu absolvoval bez problémů. Nejčastěji studuje filologii nebo novinářství, někdy farmakologii. Vdává se buď hodně brzy nebo až v pozdějším věku. Je dobrou manželkou a matkou. Mívá obyčejně jedno, vzácně dvě děti. Zpočátku má v manželství hodně těžkosti, vyžadujících trpělivost a odříkání. Manžel má panovačnou povahu, je sukničák, má rád hazard a alkohol. Casto ho postihne nehoda nebo srdeční infarkt.

V práci si Adély velmi ceni a všichni ji mají rádi. Jako představená bývá velkomyslná, ale zároveň velmi náročná. Svou svědomitou prací si získává všeobecné uznání. Má ráda domácnost, vede klidný život a dlouho si zachovává mladistvý vzhled.

TADMIR

SNÁR

sa vám snivalo:

Perie čierne — neštastie; biele — nebudeš podozrivany; lietajúce — tvoje prianie sa splní; písanie perom — včas dostaneš dobrú správu; čelenka z peria — veľké cesty; páranie peria — zisk, výhra. Plávanie v čistej vode — budeš žiť bezstarostne; v kalnej vode — neprijemnosti; potápanie — neštastie; v prúdiacej vode — uskutočniš smelý čin; v plytkej vode — starosti.

Plášť príliš veľký — zármutok, neprijemnosti; pekný — čest a uznanie; stratený — budeš mať starosti; roztrhaný — vzbudiš súcit; vyzliekanie plášťa — budeš zahanbeny.

Plátno jemné — blahobyt; hrubé — skromná existencia; kupovanie plátna — tvoj blahobyt sa pozdvihne.

Pivo čierne — dobré príjmy; svetlé — obdržíš dopis; kalné — očakávaj neprijemnosti; pitie piva — zisk; rozlievanie — mrzutosť, nevola, odpór.

Plac — zažiješ veľkú radosť.

Plienky — nájdeš blahobyt a bohatstvo.

Plešivost — bujný život ti prinesie predčasné starnutie.

Podkova — skorá cesta; nájdená — štastné dni nás pred sebou; pribitá — ťažké časy.

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (red. nacz.), 26-04-55, 26-42-51

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS
31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

ODZNACZONY: Złotym Medalem ze Wstęga Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TKCIS.

REDAKCJA: Adam Chalupec (redaktor naczelny), Areta Fedak (opracowanie graficzne), Anna Krzysztofek, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnicka (tłumacz), Alzbeta Stojowska (tłumacz), Dominik Surma, Ján Spernoga (sekretarz redakcji).

WYDAWCA: Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-490 Warszawa, ul. Wiejska 12, tel. 28-24-11.

SPOŁECZNE KOLEGIUM REDAKCYJNE: Augustin Andrašák, Zofia Bogaćkova, Jozef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Zofia Chalupkova, Bronislaw Knapčík, Eugen Kott, Eugen Mišinec, Lídja Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmują Oddziały RSW „Prasa-Książka-Ruch”, oraz urzędy pocztowe i doręczyciele w terminach: do dnia 10 listopada na I kwartał, I półrocze oraz cały rok następny; do dnia 10 lutego na trzy kwartały, a do dnia 10 czerwca na II półrocze roku bieżącego.

Cena prenumeraty: kwartałniew 60 zł, rocznie 240 zł. Instytucje i zakłady pracy opłacają prenumeratę w miejscowych Oddziałach RSW „Prasa-Książka-Ruch” lub — w miejscowościach, gdzie Oddziałów nie ma — w urzędach pocztowych. Czytelnicy indywidualni opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i (na wsi) u doręczycieli.

Prenumerate ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch” Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto NBP XV Oddział w Warszawie Nr 1153-201045-139-11. Prenumerata z wysyłką za granicę jest droższa o 50%, dla zleceniodawców indywidualnych i o 100% dla instytucji.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 4.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów.

Numer oddano do składu 5.01.1988, podpisano do druku 12.02.1988.

TRÍDSAT ROKOV uplynulo od smrti Humphreya Bogarta, ale tento výborný herec nie je zabudnuteľ. Jeho slavné filmy Maltežsky sokol, Africká kráľovná či Casablanka stále premietajú. Vypočítali, že v rokoch 1960—1985 televízia v európskych krajinách 2500 krát premietla filmy s Bogartom. Jeho charakteristickú postavu, klobúk do čela, balonák stiahnutým v páse opaskom a nerozučnú cigaretu poznajú všetci, ktorí sa zaujímajú o film.

Humphrey Bogart narodený v roku 1899 mal byť lekárom tak, ako jeho otec. Ale stal sa hercom. Niekoľko rokov hrával bez väčšieho úspechu na scénach New Yorku a iba v roku 1930 sa rozhodol pokúsiť sa o štásie v Hollywoode. Dlhšiu dobu hral iba podradné úlohy hlavne gangsterov a „čierne charaktery“. V tom čase som bol 12-krát zastrelený, 8-krát obesený, ako aj posadený na elektrické kreslo — spomína Bogart. Slávu mu prinesol Maltézsky sokol v roku 1941 a od toho času sa nenápadný herec s neobvyklým pohľadom stal hviezdom. Teraz už jeho život neboli enostný, trikrát sa ženil a rozvádzal, mal nespočetné rúbostné dobrodružstvá, pil a robil škandály. Toto všetko sa skončilo, keď na filmovom pláne stretol herečku vtedy začínajúcu kariéru, 19-ročnú Lauren Bacellovú, s ktorou sa oženil. Humphrey prestal piť, stal sa ideálnym manželom a otcom dvoch detí. Nemohol iba prestať fajčiť a asi to bolo príčinou, že šťastný život veľkého herca netrval dlho. Umrel na rakovinu hrtana keď mal 58 rokov. Na snímke: Humphrey Bogart.

LESLIE FIELDOVÁ, pôvabná 43letá blondýnka, je americkou novinárkou a první pišici osobou, ktorá dostala od kráľovnej Alžběty II. povolení na prehľadku kráľovských klenotov, o nichž napiše celou knihu. O takovou čest se uchádzeli už mnoho let angličtí kolegové paní Fieldové, ale

vždycky boli odmítnuti. Novinárka tvrdí, že sama neví, proč na její dopis britská kráľovna odpovedela kladne. „Snad proto, že jsem napsala, že mne nezájmá cena tých klenotov, ale vidím v nich symbol trvalosti britskej monarchie,“ vysvetluje paní Fieldová. Novinárka se s klenoty seznamovala čtyri roky. Prohlédla si 450 tisíc snímků kráľovských klenotov, mnohokrát videla i originály, i ty uložené v kráľovských komnatách. Alžběta II. byla k paní Fieldové veľmi laskavá, ale vždycky o ni mluvila trochu pohrdavě „ta Američanka“, na což si novinárka stěžovala. Na snímku: Leslie Fieldová.

PRISCILLA PRESLEYOVÁ, 42-ročná vdova po „kráľovi“ rockenrola, mala zlé skúsenosti so svojím predošlým priateľom, Mikeom Edwardsom. Pokúšal sa získať peniaze, keď uverejnili veľmi pikantné spomienky z obdobia svojho, napokon veľmi búrlivého života s paní Presleyovou.

Aktuálnym priateľom Priscille a otcom jej nedávno narodeného synčeka je Marco Garibaldi. Pani Presleyová sa nechce zaň vydať, pretože by stratila právo na peniaze po svojom ex-manželovi, ale aj tento zväzok vyzera na nevydarený. Napriek tomu Priscilla požiadala, aby jej Garibaldi podpisal u notára osvedčenie že nikdy — ani keby sa rozišli — nenapiše žiadne spomienky.

MÓDA NA RUBIKOVÚ KOCKU u nás už pominula, ale na svete tento vynález maďarského vedca Erno Rubika má stále veľký úspech. Dôkazom toho je fakt, že v Londýne sa prednedávnom konali medzinárodné preteky v zložení Rubikovej kocky. Pretekov sa zúčastnili pretekári z deviatich európskych krajin, ako aj z Ameriky a Austrálie. Senzáciou bolo víťazstvo 9-ročného Svena Vossa. Ten tučnúký chlapček, pochádzajúci z malého mestečka neďaleko Hamburga, zložil kocku v rekordnom čase 5,14 sekúnd a porazil všetkých svojich dospeľých konkurentov. Predtým sa malý Sven zúčastnil troch súťaží, ktoré sa konali v NRS — vo všetkých troch zvíťazil nad viac ako 10 000 inými pretekátkami. Viťaz prehradil, že od minuloročných Vianoc, keď dostal Rubikovú kocku, trenoval dve až tri hodiny denne. V Londýne dostal finančnú odmenu — 26 000 dolárov. Na snímke: Sven Voss s vynálezcom kocky, Ernő Rubi-

kom, ktorý prišiel na preteky v Londýne.

53-ROČNÁ SOPHIA LORENOVÁ sa začala oduševnenie zaberat... podnikaním. Na jednej módnej prehliadke v Paríži slávna hviezda predviedla — osobne — okuliare pochádzajúce z jej vlastnej kolekcie módnich rámečkov na okuliare. Už niekoľko mesiacov ich široko propagujú a tešia sa úspechom, pre meno, ktoré ich propaguje. Sophia Lorenová propaguje aj série kozmetických prípravkov a parfémov. Predvádzala ich tiež osobne počas tej istej módnej prehliadky. Jedny francúzske noviny napisali zlomyselne: Je pravdou, že Sophia vyzerala ako stará Indiánka, ale musíme priznať, že všetko sa na nej lesklo a voňala výborne. Na snímke: Sophia Lorenová v okuliarkoch z vlastnej kolekcie.

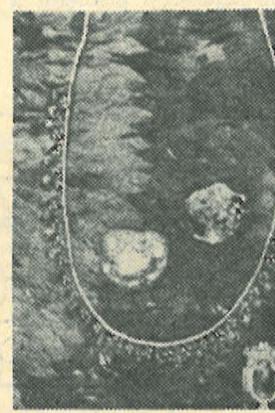
to stav zlepší. Je pravdou, že Thierry je oficiálne nadálej manželom miliardárky, ale vyšlo nájavo, že je natrvalo spojený s krásnou Švédskou, Miriou Landhagevou, ktorá bola jeho milenkou ešte pred svadbou s Tinou Onassisovou. A označil sa len pre peniaze — ako svadobný dar mu Tina darovala „okrúhu sumičku“ 25 miliónov dolárov. Prednedávnom sa nešťastná Tina dozvedela, že Švédka porodila jej manželovi syna! Dieťa nazvali Erik a Roussel bol prítomný na krstných „Ano, viem to“ — poviedala Tina Onassisová a požiadala o rozvod.

KLENOTNICKÁ LEGENDA. Na podzim roku 1837 dva mladí ľudia založili v New Yorku na Broadwayi nevelký obchúdek. Jmenovali sa Charles Lewis Tiffany a John P. Young. Jejich základný kapitál, tisíc dolarov, došiel mladý Tiffany od otca. Obchod prodával elegantné drobnosti: dopisní papír, ozdobné figurky, módní deštníky a húlkы. Prvni den Tiffany a Young meli večer v pokladni pouhé čtyři dolary a 98 centov. Obchod leží

v dobrém miestu však začal pomalu pribájať zákazníkov a o dva roky pozdĺji se Tiffany a Young rozhodli rozšíriť sortiment predávaného zbožia o klenoty.

V roku 1986 pŕíjmy firmy Tiffany prekročili 182 miliónov dolárov! Tiffany and Co je dnes nejslavnější klenotnickou firmou na svete, o níž se mluví ve společnosti a piše v literatuře. Tiffany je symbolem luxusu; mezi jeho zákazníky jsou králové, knížata, milionáři a filmové hvězdy. Ústředí firmy je už 40 let na vznesené Fifth Avenue a odbočky má nejen ve větších městech v Americe, ale i v Anglii, na evropském kontinentu a v Japonsku. Na snímcích: klenoty ze slavné firmy.

JEDNA Z NAJBOHATŠÍCH ŽIEN na svete Tina Onassisová (jej pŕíjmy odhadujú na 10 miliónov dolárov mesačne) je zároveň veľmi nešťastnou ženou. Jej štvrté manželstvo s Francúzom Thierry Rousselom bolo od samého začiatku nevydarené, niekolkokrát sa zdalo, že sa budú rozvádzat. Tina sa domnievala, že narodenie dcérky Athiny ten-